

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і архітектури
Міністерство розвитку громад та територій України
Комітет з питань організації державної влади, місцевого
самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної
Ради України
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)
Представництво Польської академії наук в Києві
Краківський політехнічний університет ім. Тадеуша Костюшко
(Польща)
Караденізський технічний університет (Туреччина)
Ташкентський інститут інженерів іригації та механізації сільського
господарства (Узбекистан)

УРБАНІСТИЧНИЙ ФОРУМ 2021
9-10 грудня
December 9-10

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ: МІСТОПЛАНУВАННЯ, АРХІТЕКТУРА, ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК II

Частина 3 (СТУДЕНТСЬКІ ЧИТАННЯ)

КИЇВ 2021

Редакційна колегія

Куліков П.М. – д.е.н., проф., ректор КНУБА (голова)
Негода В.А. – заступник міністра розвитку громад та територій України
Клочко А.А. – Голова Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування ВРУ
Мьоллер П. – член правління, Директор, Фонд Ебергарда Шьока (Німеччина)
Вайзе Т. – віце-президент Фонду підтримки будівельної галузі (Німеччина)
Бялас М. – в.о. директора Представництва ПАН в Києві
Деревінський В.Ф. – д.і.н., проф., КНУБА
Івашко Ю.В. – д.арх., проф., КНУБА
Йелда Айдин Тюрк – PhD, доц., Караденізський технічний ун-т (Туреччина)
Карпунцов В.В. – д.ю.н., проф., КНУБА
Кобиларчик Ю. – д.арх, проф., Краківська політехніка (Польща)
Козловські Т. – д.арх, проф., Краківська політехніка (Польща)
Климчук М.М. – д.е.н., проф., КНУБА
Ковальчук О.Ю. – к.т.н., ст.н.с., КНУБА
Крупа М. – д.арх., проф., Краківська політехніка (Польща)
Кузнієрз-Крупа Д. – д.арх., проф., Краківська політехніка (Польща)
Малиновський В.Я. – д.п.н., проф., Луцький національний технічний ун-т
Малкевич А. – д.п.н., проф. (Польща)
Мамедов А.М. – к.т.н., доц., КНУБА
Марченко М.В. – к.ю.н., ВГО «Асоціація українських правників»
Паприця К. – д.арх, проф., Краківська політехніка (Польща)
Перегуда Є.В. – д.п.н., проф., КНУБА
Тімохін В.О. – д.арх., проф., КНУБА
Ткаченко В.В. – д.і.н., проф., КНУБА
Турсунов О.Б. – д.т.н., проф., Ташкентський інститут інженерів іригації та механізації сільського господарства (Узбекистан)
Устінова І.І. – д.арх., проф., КНУБА
Шебек Н.М. – д.арх., проф., КНУБА
Чернишев Д.О. – д.т.н., проф., КНУБА
Яковлев Д.В. – д.п.н., проф., НУ «Одеська юридична академія»

Рецензенти:

Горбатенко Володимир Павлович – доктор політичних наук, професор
Товбич Валерій Васильович – доктор архітектури, професор

Просторове планування: містопланування, архітектура, політичні та соціокультурні засади. Зб. наук. пр. Вип. II. В 3-х ч. Київ–Тернопіль : КНУБА, «Бескиди», 2021. Частина 3 (Студентські читання). 227 с.

До цієї частини увійшли матеріали студентських читань 9-10 грудня 2021 р.

ЗМІСТ

Березіна Є.

Перспективи містобудування на прикладі міста Запоріжжя..... 6

Біла А.

Еволюційні аспекти формування політичних та історико-культурних засад розвитку міста та регіонів..... 10

Васильєва Н.

Київ смарт сіті – сучасна модель управління містом на засадах передових знань та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій 16

Гаєва М.

Екологічні аспекти містобудування: історія питання..... 22

Грицько Д.

Корпоративна відповідальність як чинник урбаністичного процесу 26

Довбуш В., Бондаренко О.

Таємниче підземелля у місті Київ 31

Єгорова О.

Вплив сучасних урбаністичних процесів на використання людського капіталу..... 36

Зубанич В.

«Розумне місто» як новий етап міського розвитку 40

Клименко Є.

Психологічні особливості сприйняття модерністичної архітектури на прикладі Церкви Світла Тадао Андо 45

Красуля Н.

Історико-культурний спадок як чинник стимулювання розвитку міст та регіонів України 51

Лавренчук В.

Урбаністика та просторове планування Запорізької Січі 54

Лесик В., Остапенко Д.

Жіночі образи націй: політико-урбаністичний аспект..... 59

Литвин О.

Екологічний маркетинг як складова соціальної відповідальності вітчизняних підприємств 63

<i>Литвинчук М.</i>	
Формування типології підземних функціональних зон міста (взагалі та на прикладі Києва).....	68
<i>Літвінов М.</i>	
Організаційно-технологічне моделювання реконструкції житлових будинків.....	96
<i>Майский Д.</i>	
О механизмах формирования сознания в контексте пространства потоков	100
Нові прогресивні конструктивні та технологічні рішення підземних споруд, в тому числі для захисту навколишньої забудови. методи їх моніторингу (Диптих)	
Частина I. <i>Марков Є., Карбан С.</i>	108
Частина II. <i>Пицолка В., Суворова О.</i>	124
<i>Матвієнко Д.</i>	
Проблемні питання автомобільного транспорту: регіональний аспект (на прикладі Сумської області)	137
<i>Михайленко В.</i>	
Організаційно-економічний механізм енергозбереження будівельних підприємств.....	141
<i>Молоткова В.</i>	
Інноваційне реформування будівництва лікувально-профілактичних закладів України	146
<i>Огнев'юк С.</i>	
Основні риси мистецтва бойчукістів та їх вплив на мистецтво ХХ століття.....	148
<i>Погребняк М.</i>	
Повсякденне життя селян Наддніпрянської України ХІХ-ХХ століття	152
<i>Показной А.</i>	
Протестна вулиця vs Партія Волл-стріт	158
<i>Романенко К.</i>	
Розвиток міського простору Києва у контексті історичних подій ХVІІ– ХVІІІ століть	162

<i>Рябоконт О.</i>	
Корпоративна соціальна відповідальність на регіональному та муніципальному рівні управління.....	166
<i>Смірнова З.</i>	
Регулятори стимулювання розвитку якості життя населення та інклюзивності міст	172
<i>Сопінський Ю.</i>	
Нерухомість Київського Комерційного інституту в 1908-1912 рр.	180
<i>Співак В.</i>	
Альтернативна енергетика в Україні: стан та проблематика	185
<i>Тараненко К.</i>	
Розвиток міст за допомогою соціального партнерства.....	190
<i>Фартушний Д. С.</i>	
Чинники електорального вибору: партійні ідеології vs. медіа-скандали	192
<i>Чередніченко О.</i>	
Інноваційні підходи до вирішення питання освоєння підземного простору.....	196
<i>Шелудько О.</i>	
Міська економіка і екологічні проблеми	202
<i>Шелудько О.</i>	
Містобудування за часів Київської Русі	205
<i>Шимко А.</i>	
Прибутковість підприємства як чинник успішної соціальної складової урбаністичного простору	211
<i>Янішевська А.</i>	
Політичні та історико-культурні засади розвитку міста Біла Церква...	216
<i>Яріз М.</i>	
Вплив Російської імперії на розвиток інфраструктури українських міст	224

*Березіна Єлизавета,
студентка архітектурного факультету КНУБА,
Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ПЕРСПЕКТИВИ МІСТОБУДУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ

Важливість продуманого та послідовного розбудови міста важко переоцінити. Перед конструкторами та архітекторами стоять дуже важливі завдання. Спочатку їм необхідно оцінити довкілля. Врахувати всі ресурси та різні фактори ризику, які можуть виникнути на етапі побудови. Після, ретельно спроектувати об'єкт, а саме:

- спланувати, як райони міста будуть пов'язані один з одним;
- забезпечити розуміння призначення місця розташування, а також усвідомлення того, де знаходиться містяни в даний момент часу;
- спроектувати розташування таким чином, щоб стимулювати інтенсивність використання містобудівних форм городянамиістянами;
- створити місця, де містяни можуть здійснювати політичну взаємодію як громадяни держави, як політичні суб'єкти.

Перед архітекторами постає безліч різних проблем. Одна з найбільших – час. Більшість міст України було збудовано дуже давно (початок – середина ХХ століття). Тому складно назвати наші міста зручними і багатофункціональними. Досить складно віднести хоч одне із них у категорію «міста майбутнього». Тема «міста майбутнього» активно розроблялася впродовж усього ХХ століття архітекторами та художниками. Міста майбутнього з'являлися в описах чисельних літературних творів та на екрані в кінотеатрах.

Інтерес до цієї тематики не згас і на початку ХХІ століття. Сьогодні сам термін «місто майбутнього» має двояке значення та застосування. Його використовують, як і про цілком реальні проекти, де застосовуватимуться передові та актуальні містобудівні та технологічні рішення, так і про концептуальні проекти, які мають пошуковий та дослідницький характер [1].

Також концепція «міста майбутнього» включає можливість спланувати прийдешнє, спробу оцінити тенденції реальності.

Все більше молодих архітекторів звертають увагу на проблеми нашого суспільства і намагаються знайти їх рішення в архітектурі. З'являються концепції життя під землею, над землею, під водою та багато інших.

Концептуальні проекти «міст майбутнього» сьогодні створюються здебільшого в рамках конкурсів та оглядів, де авторам пропонується створити свій образ «міста майбутнього», розвинути в ньому ті сторони міської повсякденності, які вони вважають найбільш перспективними та визначальними для майбутнього урбанізації.

Якщо перед архітекторами минулого стояли завдання як на чистому полотні створити нову систему об'єктів. То зараз стоїть завдання як покращити і реструктуризувати данні об'єкти в щось нове, більш сучасне та комфортне.

Важливим аспектом стає екологія. порушуються такі питання як:

- альтернативний пошук забезпечення продуктами харчування;
- створити міста, які здатні підлаштовуватися під довкілля;
- адаптація та використання, як міське середовище вироблених ресурсів;
- побудувати міста, щоб вони витримували природні катаклізми і цим мінімізували жертви населення [1].

Модернізовані міста вже активно починають будуватися. Прикладом можуть бути такі країни як: Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Катар, Норвегія, Швеція та багато інших.

І на даному етапі хочеться представити, як можна перетворити будь-яке місто України на «місто майбутнього». Візьмемо дуже перспективне, але досить складне для реалізації задуманої концепції місто – Запоріжжя. Для Запорізької області характерний рівнинний ландшафт, місто розташоване в основному на Придніпровській низовині, яка на півдні переходить до Причорноморської, південно-східну частину займає Приазовська височина. Вздовж узбережжя Азовського моря тягнуться довгі вузькі піщані коси, намиті морем.

Чому саме це місто? По-перше, воно має свою історію, яку можна використати у нашій концепції, створити потужний фундамент для історичного та промислового туризму. Остаточне формування сучасних кордонів Запорізької області відбулося у 1949 році, коли з її складу до Сталінської області були передані села Зачатівка та Красновка (нині Волноваського району Донецької області). Кількість районів неодноразово змінювалася. По-друге, це дуже багатолюдне місто. Зараз у ньому проживає понад 722 тисячі людей.

Але є кілька істотних ускладнень. Перше – це екологія. Запоріжжя – один із найбільших промислових мегаполісів країни. У ньому зосереджено машинобудівні, енергетичні та металургійні комплекси державного значення. Промисловий потенціал міста – це понад 290 підприємств. Друге – це хвороби, які викликані заводами. У 2018 року Запоріжжя було на першому місці в Україні за смертністю жінок від раку грудної залози [5]. Третє – це водний фактор. Місто розташоване на головній водній артерії України – Дніпрі. І це займе значно більше зусиль для модернізації міста, ніж інші фактори.

Запоріжжя майбутнього, спроектоване з урахуванням впливу на навколишнє середовище, населене людьми, які прагнуть мінімізувати споживання енергії, води, виключити нерозумне виділення тепла, забруднення повітря вуглекислим газом, а також забруднення води, що по можливості зберігають біологічну різноманітність у межах міста.

Спочатку необхідно перетворити заводи на екологічно чисті. Наприклад, можна перетворювати шумове забруднення в кінетичну енергію, яка може бути використана на міські потреби. Також вся енергія забезпечуватиметься фотоелектричними панелями, концентрованою сонячною енергією, вітром, іншими відновлюваними джерелами енергії, енергією від переробки відходів. У Запоріжжі є вдалий об'єкт, який допоможе з цим та який вимагає невеликої модернізації – це ДніпроГЕС. Станція – багатофункціональна споруда. Вона не тільки виконує своє основне завдання – забезпечення енергії, але і є архітектурним об'єктом [4]. Дніпрогес є величезною плотиною, якою йде щільний рух щодня. Вранці через будівництво мостів проїзд із одного берега на інший дуже ускладнюється заторами. І ДніпроГЕС

значно полегшує трафік у місті. Проїзд займає в середньому 30 хвилин, без плотини середня тривалість проїзду займала з урахуванням заторів більше години.

ДніпроГЕС – надзвичайна архітектурна споруда. Поки що просто неможливо уявити Запоріжжя без станції. Але як її модернізувати? Ключове питання у цьому питанні це транспорт. Міста майбутнього не передбачають активного використання транспорту так, як він робить викиди вуглекислого газу. Але це все можна зменшити. За рахунок громадського транспорту та переходу на чистий вид енергії. Будуть також побудовані затінені тротуари та вузькі вулиці, створена сприятлива атмосфера для тих, хто воліє мандрувати пішки. Ретельно спланована система міського транспорту гарантує, що жодному з його мешканців не доведеться пройти понад 200 метрів до найближчої зупинки транспорту [2].

Місце старих лікарень займуть нові, оснащені сонячними панелями, що суттєво допоможе скоротити витрати електроенергії. У будівництві будуть використовуватись матеріали з перероблених відходів, сертифікована деревина тощо.

Очистити Дніпро одне з найскладніших завдань, але перетворення заводів та використання повторно стічних труб помітно покращить стан річки.

Таким чином, наразі місто Запоріжжя є середньостатистичним містом України. Проте воно матиме великий потенціал, і в майбутньому може стати більш зручним та комфортним для проживання. Запоріжжя легко вписується в концепцію міста майбутнього, для реалізації задуманого необхідні талановиті архітектори та інженери, які здатні втілити задумане. За екологією майбутнє і воно вже настає.

Список використаних джерел:

1. Романова А.Ю. Нові напрями концептуального проектування у XX столітті. URL: <https://marhi.ru/AMIT/2014/4kvart14/romanova/romanova.pdf> (дата звернення: 01.12.2021).

2. Справжнє та майбутнє міст, Університет третього віку. URL: <https://u3a.itmo.ru/nastoyashhe.html> (дата звернення: 01.12.2021).

3. Турченко Ф. Історичний контекст: Як Запорізька Січ та Дніпрогес впливають на електоральні переваги запорожців. URL: <https://zp.depo.ua/rus/zp/istorichniy-kontekst-yak-zaporozka-sich-ta-dniproges-vplivayut-na-elektoralni-upodobannya-zaporizhciv-20181216887014> (дата звернення: 01.12.2021).

4. Історія Дніпровського ГЕС: проектування, будівництво, відновлення та сьогодення. URL: https://uhe.gov.ua/media_tsentr/novyny/istoriya-dniprovskoi-ges-proektuvannya-budivnictvo-vidnovlennya-ta-sogodennya (дата звернення: 01.12.2021).

5. Шевченка А.І. Епідеміологія раку грудної залози Запоріжжя. Запоріжжя новини. 2018. №2. <https://doi.org/10.14739/2409-2932.2018.2.133191>.

*Біла Альбіна,
студентка архітектурного факультету КНУБА,
Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ЕВОЛЮЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ МІСТА ТА РЕГІОНІВ

У ХХІ столітті міста України, перейшовши разом із країною до ринкової економіки, зазнають найжорсткішої конкуренції за ресурси, гроші, інвестиції. Населення ж України вже не прив'язане до місця проживання розподілом житлоплощі, ставши мобільним, використовуючи інформаційні ресурси може вибирати територію проживання, так що створенню позитивного іміджу міста має приділятися особлива увага, а головне – поширення цього іміджу в інформаційному просторі має сприяти покращенню взаєморозуміння,

спілкування, приносити культурну та матеріальну користь городянам. Позитивний, сприятливий імідж міст у сукупності створить культурний бренд країни [1, с. 34].

Дослідження культурних трансформацій концепцій розвитку міст у різні історичні епохи показало, що, починаючи з неолітичної революції, містам належить ключова роль розвитку культури. У всіх культурах міста виступали «творчими лабораторіями» щодо здійснення синтезу різного культурного досвіду.

Спостереження за еволюцією міст дозволяє стверджувати, що починаючи з неолітичної революції, містам належить ключова роль у розвитку культури. Розвиток міст із давніх часів супроводжувалося теоретичною рефлексією. Вже в античних авторів ми бачимо обґрунтування доцільності планування та будівництва міст навколо храму та переваги їхньої ізольованості від зовнішнього світу (Платон). Зустрічаємося з концептом функціонального зонування, аналізом природно-кліматичних умов розвитку міста та обговоренням питань його оборони (Арістотель). Безперечний інтерес викликають ідеї регулярної забудови шахового плану (Гіпподам) [2, с. 67].

Місто – це історична категорія. На різних історичних етапах вигляд міст, їх зміст суттєво змінювалося. У ході історичного розвитку одні міста зникали чи втрачали своє значення, інші посилювали його.

Вивчення містобудівної думки дозволяє реконструювати втрачені сторінки історії культури. Не ставлячи завдання дослідження історії виникнення міських поселень та особливостей планувань міст різних країн і епох, розглянемо різні теорії міста, що виникали протягом трьох тисячоліть.

В урбанізації Європи, що активізувалася в середні віки, яка розвивалася в руслі теоцентричних орієнтацій та ієрархічних структур соціокультурних просторів, ідеальним містом переважної кількості городян виступав Небесний Єрусалим.

Незважаючи на стрімке зростання міст в епоху середньовіччя, мабуть тільки на зльоті цієї епохи гуманісти Італії, а потім Франції, Німеччини, Іспанії звертають свої думки та фантазії до створення моделей «ідеального міста».

У період Відродження, проектуючи ідеальні міста, автори теоретичних трактатів зазвичай передбачали будівництво міста у конкретній місцевості. Вони пропонували лише схему міста чи його концепцію. Створюючи складні геометричні форми контурів ідеальних міст, вони розробляли їх планування, показуючи на його території оптимальне розміщення різних за функціями об'єктів [3, с. 34].

Дослідження реалізації урбаністичних теорій показує, що практичне втілення отримали лише найбільш консервативні з містобудівних концепцій і ті, які найбільше відображали культурні особливості свого часу.

Концепція «місто-бренд» сьогодні чи не найпопулярніша. Вона відповідає основним настановам «глокалізації», становленню глобального суспільства споживання, проникнення маркетингу в усі сфери життя городян, лібералізації економік та вільної конкуренції за ресурси та інвестиції, а також розвитку туристичної індустрії

Серед обговорюваних урбаністичних концепцій даної концепції присвячено переважну кількість робіт, виконаних у рамках культурології, філософії, економіки, психології, політології, соціології і навіть географії. Проблема конструювання образу країн і регіонів, міст та територій у процесі здійснення соціокультурної діяльності через просування культурних об'єктів є актуальною в гуманітарних науках з минулого століття. Загальною рисою розробок з територіального брендингу виступає споживча ринкова парадигма та впевненість у ефективності практичної реалізації технологій соціального та комерційного міфодизайну. Поєднує всі концепти та розуміння мети брендування міста – підвищення привабливості, розвиток інфраструктури та підвищення якості життя городян. Серед першочергових завдань, зазвичай, розуміється проведення комплексу заходів, вкладених у формування певного образу (іміджу) міста.

Дослідження концепції «місто-бренд» дозволяє виділити три основні стратегії. Реалізація першої, спрямована на залучення інвестицій. У сучасній політичній та економічній ситуації міста змушені конкурувати за інвестиції, які відіграють велику роль у їхньому розвитку – дозволяють створити нові робочі місця, стимулюють

розвиток промисловості та інфраструктури міста загалом. Крім того, доведено, що економічне зростання міста сприяє його соціальному розвитку, що підвищує рівень життя городян (від доступності якісного медичного обслуговування та освіти до індустрії розваг). Друга стратегія – підвищення туристичної привабливості. Не секрет, що для багатьох міст туризм є одним із основних джерел зростання ВВП. Третій стратегічний напрямок «міста-бренду» – залучення талантів. При виборі цієї стратегії основне завдання – створення умов для комфортного життя та роботи «креативного класу». З погляду довгострокових прогнозів, ця стратегія визнається аналітиками найбільш перспективною, хоча й не часто використовується у вітчизняній практиці.

Сьогодні концепція «місто-бренд» здійснюється на практиці у двох напрямках: 1). Створення умов стратегічного розвитку, 2). Розробка та культивування автентичних образів.

Вдало розроблена концепція «місто-бренд» здатна залучити інвестиції, відповідно збільшувати прибуткову статтю території, тобто створити мультиплікативний ефект для цільових аудиторій. Реалізація інвестиційних проектів сприятиме розширенню ринку трудових ресурсів, створенню нових культурних цінностей для мешканців, розширенню ринку послуг для приїжджих. Можна констатувати, що архітектура бренду території створюється на основі територіальних суббрендів, що включають геральдичні символи, інвестиційні бренди, архітектурні пам'ятки, бренди представників культури, товарні та корпоративні бренди, бренди творчих та освітніх закладів, бренди подій, бренди шоу.

Сьогодні говорячи про територіальний брендинг все частіше порушуються питання та інструменти публічної дипломатії, формування амбасадорів, послів та адвокатів бренду території. Для просування міського бренду дедалі більшу роль мають медіакомунікації, а просування все більше здійснюється у віртуальному середовищі, соціальних медіа, діджитал сфері. Окрім традиційних засобів комунікації, при просуванні необхідно використовувати мережі

амбасадорів та адвокатів бренду та публічну дипломатію, у зв'язку з чим під них необхідно виділяти ресурси та бюджети.

Взята за основу розробки «Місто-бренд» територіальна ідентичність, має бути підтримана економікою території, тобто виробництвом високоякісних, конкурентоспроможних продуктів та наданням послуг на відповідному рівні, а також міським простором, що насичується символами конкретної території, що просувають місцеві традиції, що нагадують історичні події.

Концепції «Плейсмейкінгу» включає інші, більш вузькоспрямовані підходи до розвитку міста, такі як: «Розумне місто» (впровадження інформаційних технологій у життя міста), «Ревіталізації» (процес відтворення та поживлення міського простору, основним принципом якого є розкриття нових можливостей старих територій та споруд). У процесі ревіталізації використовується комплексний підхід з метою збереження самотності, автентичності, ідентичності та історичних ресурсів. Дана концепція включає інші, більш вузькоспрямовані підходи до розвитку міста, такі як: «Розумне місто» (впровадження інформаційних технологій у життя міста), «Ревіталізації». Окремого розгляду також заслуговує концепція регіонального кластера, яка належить Майклу Джону Енрайту (нар. 1959): продовжуючи розвиток ідеї М. Портера, він припустив, що кластери створюються на регіональному рівні, де основна роль віддана культурно-історичним передумовам та можливостям здобуття освіти та її якості [3, с. 45].

В Україні основи кластерної політики держави були прописані в межах формування концепції довгострокового соціально-економічного розвитку «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» [4, с. 78].

Український уряд виступає з ініціативами розвитку економіки, підтримуючи лише окремі перспективні галузі чи навчальні та дослідні центри, залишаючи, зокрема, розвиток кластерів регіональної влади в галузі економічного розвитку, так і з кластерною політикою, що можливо завдяки політико-територіальному устрою країни.

Перспективи кластеризації міст сьогодні пов'язуються з надіями на знаходження шляхів ефективного поліцентричного розвитку та здатність кластерів до формування нових соціокультурних синтезів.

Таким чином, аналітичний огляд історії, теорії та практики урбаністики дозволяє не лише поспостерігати соціокультурну динаміку, зміну парадигм та кон'юктур, характерних для тієї чи іншої епохи, але й побачити що, незважаючи на свою наукову та історичну значимість, вони виглядають суперечливими, невідповідними повноті запитів суспільства та рівня сучасної транскультурної ментальності. Дослідження кластерної моделі, що активно реалізується сьогодні під патронажем урядів великих міст, як програми з модернізації та децентралізації ділової, рекреаційної, освітньої, технологічної, медичної, виробничої, туристичної та інших сфер соціокультурного життя міста, дозволяє трактувати сучасне місто, як багаторівневу мультиплексну мережу.

Список використаних джерел:

1. Білоконь Ю.М. Регіональне планування. Теорія і практика. К.: Логос, 2003. 246 с.
2. Білоконь Ю.М. Управління розвитком територій (планувальні аспекти). К.: Укрархбудінформ, 2002. 160 с.
3. Фомін І.О. Основи теорії містобудування. К.: Наукова думка, 2007. 190 с.
4. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія та сучасність. Офіційне видання / За ред. В.Г. Яцуби. К., 2002. 269 с.

Васильєва Надія,
студентка будівельного факультету КНУБА, гр.ЕП-61
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА

КИЇВ СМАРТ СІТІ – СУЧАСНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ МІСТОМ НА ЗАСАДАХ ПЕРЕДОВИХ ЗНАНЬ ТА СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Міста стають головним місцем життя людей. По всьому світу населення все більше концентрується у містах. В Європі зараз понад 70% населення живе в міських районах. Ці демографічні зміни впливають на шлях організації суспільства. На рівні держави міста все більше позиціонуються як головний центр політичних дій. Життя переважної більшості людей стає центральною платформою для обміну знаннями та створення суспільних цінностей. У той же час ми стикаємося з грандіозними суспільними викликами, такими як глобальне потепління, перевантажений транспорт, екологічні проблеми, старіння населення, економічні виклики, тощо. Хоча ці проблеми стосуються цілих націй та регіонів, міста часто розглядаються як головний рушій для змін у вирішенні цих проблем.

Місто Київ розглядається як екосистема, яка має стати «екологічнішою» (з розумним використанням енергії та зменшенням викидів CO₂) та більш «придатною для життя» (з розумною системою охорони здоров'я, кращою освітою та кращими умовами життя та роботи). Так поєднання технологічних рішень для задоволення великих суспільних викликів та зосередженість на місті, як головному рушії змін, привели до втілення концепції «розумного міста».

Розумне місто – це міська територія, на якій використовуються різні типи електронних датчиків для збору даних, інформація з яких обробляється для ефективного управління активами, ресурсами та послугами міста. Сюди входять дані, отримані від громадян та з пристроїв, які аналізуються для моніторингу та управління міськими службами: системами руху транспорту, навантаженням електромереж,

комунальних підприємств, мереж водопостачання, управління відходами, виявлення злочинів, інформаційними системами, школами, бібліотеками, лікарнями та іншими комунальними послугами [1].

Питання Смарт міста розглядається у наукових дослідженнях. Так Андреа Карагліу стверджує, що місто розумне коли «Інвестиції в людський та соціальний капітал, сучасна комунікаційна інфраструктура сприяє стійкому економічному зростанню та високим показникам якості життя, з розумним користуванням природними ресурсами, за допомогою участі громад в управлінні» [2]. В інших контекстах «розумність» відноситься до обчислювальної техніки та Інтернет технологій.

Інші автори, такі як Квон О. та Кім Ж., використовують для позначення поняття розумні міста «Міський простір нового покоління, який включає інтегрований набір послуг: конвертована форма фізичного та онлайн простору» [3], підкреслюючи важливість залучення громадян до розвитку послуг розумних міст (наприклад, Проект «Віртуальне село Гельсінкі», «Ю-Сеул» та «Нижній Манхеттен»).

Цифрові міста – це великі інформаційні системи (включаючи мережеві інфраструктури і програми, що працюють на них), які збирають та упорядковують цифрову інформацію відповідних фізичних міст та забезпечують загальнодоступний інформаційний простір для людей, які живуть у цих містах та їх відвідують [4].

Так Ергазакіс Е. стверджує, що цифрові міста повинні пропонувати інноваційні послуги, орієнтовані на різних зацікавлених сторін (таких як адміністрація, громадяни та підприємства) фокусуючись на взаємодії між різними зацікавленими сторонами [5].

Подібне поняття про цифрові міста – це ідея розумних міст, яка має на меті об'єднання, просування, придбання, стимулювання розповсюдження інформації.

Концепція «Kyiv Smart City 2020 – 2021» була розроблена ще у 2015 році та затверджена Київською міською радою у 2017 році. Основні учасники проекту: політичні лідери, постачальники житлово-комунальних послуг, містяни та представники місцевого бізнесу,

інвестори, творці інноваційних рішень (в сферах технологій, фінансів та інвестицій).

Київ Смарт сіті – це сучасна модель управління містом на засадах передових знань і впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою створення комфортного міського середовища, сталого, успішного та зможного майбутнього киян. Основні проекти Київ Смарт сіті: відкритий бюджет, електронні закупівлі, система відеоспостереження, контакт центр, електронні петиції, партисипаторний бюджет, карта киянина, портал відкритих даних, можливість онлайн резервування місця у дитячому садочку, контроль за рухом громадського транспорту, електронний квиток, Київ Смарт сіті хаб та Київ Смарт сіті школи з програмування [6].

У 2020 році світовим центром Смарт місто у співтоваристві з Сінгапурським університетом технологій та дизайну було створено Індекс Смарт міст. В рейтинг увійшло 109 міста. Київ зайняв 98-ге місце [7].

Індекс Смарт міст в першу чергу бере до уваги ставлення мешканців до міста, а саме до інфраструктури, розвитку технологій та доступності послуг громадянам. Кожна з вищезазначених сфер оцінюється по наступним критеріям: здоров'я та безпека, мобільність (громадський транспорт), можливості та управління.

За даними дослідження Смарт сіті було визначено галузі, які потребують найбільшої уваги в даний момент. Основні з них такі: корупція, затори, доступність житла, безпека, забруднення повітря. Ці напрямки потрібно покращити в першу чергу, аби зробити Київ кращим для містян.

Розглянемо основні критерії та їх оцінки за 100% шкалою.

Оцінки, отримані у сфері здоров'я та безпека:

- Онлайн-звітування про проблеми з обслуговування міста забезпечуються швидкими рішеннями – 57,5%.

- Послуги з переробки. Веб-сайт або додаток дозволяють віддавати непотрібні речі іншим жителям міста – 42,4%.

- Безкоштовний громадський wіfі покращив доступ до послуг – 55,51%.

- Камери відеоспостереження дозволяють мешканцям почуватися безпечніше – 52,58%.

- Веб-сайт або додаток дозволяє ефективно контролювати забруднення повітря – 40,0%.

- Надання медичних послуг задовільне. Покращено доступ до організації медичних обстежень онлайн – 61,4%.

Оцінки, отримані у сфері мобільності:

- Програми для спільного використання автомобілів з метою зменшення перевантаженості шляхопроводів – 45,5%.

- Програми, які показують доступне місце для паркування, скорочують час поїздки – 63,1%.

- Прокат велосипедів знижує завантаженість доріг – 50,1%.

- Онлайн-розклад і продаж квитків полегшують доступ до громадського транспорту – 71,2%.

Оцінки отримані у сфері можливостей та управління:

- Купівля квитків на вистави та в музеї в Інтернеті полегшила їх відвідування – 84,64%.

- Онлайн-доступ до списків вакансій полегшив пошук роботи – 80,81%.

- IT-навички добре викладають в школах – 56,81%.

Оцінки, отримані у сфері управління:

- Інтернет-доступ населення до міського бюджету зменшив корупцію – 52,1%.

- Інтернет-платформа, на якій мешканці можуть пропонувати ідеї, покращила життя міста – 57,5%.

- Обробка ідентифікаційних документів в Інтернеті зменшила час очікування – 67,81% [7].

Розглянемо деякі проекти Смарт міста. Створення Єдиного державного веб-порталу відкритих даних дозволяє громадянам відстежувати необхідну інформацію, починаючи з виконання бюджету і закінчуючи інформацією про видобуток корисних копалин.

На сайті веб-порталу з надання електронних послуг у Києві можна записати дитину у дитячий садочок, зареєструвати свого домашнього улюбленця, сплатити комунальні послуги, купити QR-квиток для

оплати проїзду у міському транспорті, взяти участь у розподілі громадського бюджету або самому запропонувати проекти для покращення міста.

Однією з найважливіших складових в управлінні містом є органи влади. За час тривання проекту одним з основних виконаних завдань стало створення та налаштування системи відео-нагляду. З її допомогою можна відстежувати порушників правил дорожнього руху та паркування, а також зменшити злочинність. Наприклад, можна легко визначити крадія або зловмисника – адже камери дозволяють визначити їх останнє місце перебування за допомогою завантаження фотографії в систему.

Характер спільного розвитку розумних міст пов'язаний із концепцією живої лабораторії та концепцією чотириразової моделі спіралей інновацій. Потрійні та чотириразові моделі спіралей створюються у співпраці між університетами, урядом, промисловістю та кінцевими споживачами (в цьому контексті громадянами). Слід звернути увагу, що така взаємодія сприяє обміну ідеями та технологіями між науковцями, політиками, та галузями виробництва, з меншою кількістю бар'єрів.

Живі лабораторії - це екосистеми, в яких кінцеві споживачі та інші відповідні зацікавлені сторони беруть участь у розробці інновацій протягом тривалого періоду часу використовуючи комбінацію різних методів дослідження, дотримуючись ітераційного процесу [8].

Києву, як Смарт місту, потрібно ще працювати над створенням «живих лабораторій». Початком такої розбудови є створення Київ Смарт сіті хаб у 2016 році. Наприклад там проходив проект Київ-Тельавів Смарт Сіті Акселератор, який має на меті об'єднати новаторів в сферах фінансів, екології, великих даних та урбаністики.

У Києві існує єдина Смарт вулиця біля житлового кварталу «Файна таун». Вона обладнана вело-доріжкою, баками для сортування сміття, лавками з сонячними батареями (на яких можна підзарядити телефон), розумним вуличним освітленням (регулюється в залежності від рухомих об'єктів), тривожною кнопкою з відеокамерою та датчиками якості повітря.

Отже Київ знаходиться на правильному шляху до розвитку у сфері Смарт. Велику кількість проектів ще необхідно запровадити але початок вже покладено.

В першу чергу це мають бути проекти за якими Київ отримав оцінку менше 50%. Такі як переробка непотрібних, але ще можливих у використанні речей. Наприклад у країнах європейського союзу є спеціальні баки для одягу у всіх спальних районах міст. В Києві є лише декілька пунктів прийому одягу до яких не дуже зручно дістатися, тому більшість речей опиняється у звичайному смітнику, а потім на сміттєзвалищі.

Датчики, які б визначали забруднення повітря – наступне питання яке потребує вирішення. Через доволі малу кількість датчиків моніторингу забруднення повітря важко отримати чіткі данні.

Основним чинником забруднення повітря є використання великої кількості автомобілів. Вело-прокат та використання орендованих автомобілів могли б вирішити цю проблему, але основною перешкодою є відсутність вело доріжок та психологія людей – які вважають відсутність власного автомобіля «не респектабельним». Потрібно створювати ініціативи на державному рівні для створення доріг для велосипедистів. Не менш важливим стане переконання містян відмовлятися від використання власних транспортних засобів на користь їх альтернатив.

Необхідно започатковувати будівництво Смарт кварталів, які б поєднували в собі технологічність та зручність у використанні. Організація Смарт кварталів у кожному районі стане початком інтеграції окремих елементів муніципальної Смарт-системи у єдиний, потужний комплекс на міському рівні.

Список використаних джерел:

1. Sam Musa “Smart City Roadmap”. URL: https://www.academia.edu/21181336/Smart_City_Roadmap (дата звернення: 08.11.2021).

2. Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. Smart cities in Europe. URL: https://inta-ai.vn.org/images/cc/Urbanism/background%20documents/01_03_Nijkamp.pdf

f (дата звернення: 08.11.2021).

3. Kwon, O., & Kim, J. A methodology of identifying ubiquitous smart services for U-city development. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-73549-6_15 (дата звернення: 08.11.2021)

4. Loukis, E., Charalabidis, Y., & Scholl, J. Editorial of the special issue on digital cities. URL: http://www.icsd.aegean.gr/publication_files/Journal/382737125.pdf (дата звернення: 08.11.2021).

5. Ergazakis, E., & Ergazakis, K. Digital cities: Towards an integrated decision support methodology. URL: https://www.researchgate.net/publication/220453564_Digital_Cities_Towards_an_integrated_decision_support_methodology (дата звернення: 08.11.2021).

6. Офіційний сайт Kyiv Smart City. URL: <https://www.kyivsmartcity.com/> (дата звернення: 08.11.2021).

7. Arturo Bris, Chan Heng Chee, Bruno Lanvin. Smart City Index 2019. URL: <https://www.imd.org/research-knowledge/reports/imd-smart-city-index-2019/> (дата звернення: 08.11.2021).

8. Слонимская М. Живые лаборатории в теории и практике открытых инноваций. URL: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/16126.2.1.027.pdf (дата звернення: 08.11.2021).

Гаєва Марія,

студентка архітектурного факультету КНУБА,

Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,

кафедра політичних наук і права КНУБА

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МІСТОБУДУВАННЯ: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

Вже у кінці ХХ століття не тільки в світі, а й в Україні загострилися екологічні проблеми. Забруднення навколишнього

середовища, нераціональне використання природних матеріалів, вирубка лісів та забруднення Світового океану негативно впливають на нашу планету. Зменшується кількість кисню в атмосфері, що є причиною різних захворювань і зростання смертності населення. Одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища є містобудування. Архітектура і містобудування – це не тільки про планування і естетичне оформлення міста. У першу чергу, головне завдання містобудування – це вміння вписати архітектуру в навколишній простір, не завдаючи йому шкоди [3]. Архітектори повинні знати як знизити рівень використання електроенергії або природних ресурсів при експлуатації будинку, і як зменшити негативний вплив містобудування на навколишнє середовище. Архітектор, в першу чергу, – це той, хто володіє такими екологічними знаннями, як екологічні наслідки негативного впливу будівельної діяльності на природні екосистеми, екологічність будівельних матеріалів, розробка екологічно безпечного житла.

Історія. Передумови формування екологічних аспектів у містобудуванні

Звісно, у давнину екологічних проблем, які могли б загрожувати існуванню людства не існувало на планеті. Адже архітектура первісних людей передбачала тільки захист від природних явищ. Згодом у людей виникла проблема з водопостачанням. Тоді у VII ст. до н.е. були створенні акведуки. Вони були поширені в Римі, Єгипті, Стародавній Греції [1]. Далі з'явилася проблема пов'язана зі знищенням побутових відходів. Вона зумовила створення каналізації. Протягом цього року, люди відкрили для себе електричні опалювальні системи. У той час люди використовували природні ресурси за необхідністю, тільки для задоволення своїх життєвих потреб. Тому це ще не мало негативного впливу на довкілля.

З часів Відродження, почався активний розвиток різних галузей і містобудування, що погіршило екологічну ситуацію. Промисловий та будівельний розвиток потребували все більше і більше енерговитрат та природних ресурсів. Люди підпорядковували собі природу архітектурними і будівельними засобами. Лише в середині XIX століття

людство почало розуміти критичність ситуації, і що природні ресурси потрібно використовувати більш економічно і ефективно. До ХХ століття економічна ситуація не покращилася. Людство продовжувало експлуатувати природні ресурси і забруднювати довкілля. У розвинених країнах майже не лишилося природних компонентів, забруднилося повітря, вода, почалось поширення різних захворювань. Через це у 60-х роках ХХ століття держави, які вперше зіткнулися з екологічними проблемами, почали діяти на користь нашої планети. У 70-х роках ХХ ст. з'явилася концепція стійкого розвитку, яка передбачала раціональне використання обмежених ресурсів і використання матеріало- і енергозберігаючих технологій, включаючи видобування і переробку сировини. Стійкий розвиток містобудування – це розвиток, який враховує вплив діяльності і розбудови міста на навколишнє середовище, вміння звести до мінімуму споживання енергії, води, виключити нераціональне виділення тепла, забруднення повітря [1].

Отже, початок містобудування без розумного підходу до ресурсів Землі завдав великої шкоди навколишньому середовищу. На жаль, тільки опинившись під загрозою екологічної катастрофи, люди почали змінювати свою свідомість та погляди.

Основні аспекти впливу містобудування на екологію нашої планети та способи подолання екологічних проблем

Зрозумівши глобальність екологічної проблеми, людство почало змінювати розуміння та мислення. Містобудування почало розвиватися у різних напрямках, наприклад застосування нових природних технологій, які не потребують значних витрат електроенергії. Планету охопили такі екологічні проблеми, як забруднення навколишнього середовища (забруднення повітря та водойм, шумове та радіаційне забруднення), дефіцит природних ресурсів, надмірне використання електроенергії.

Найбільш глобальною проблемою є забруднення довкілля. Атмосфера забруднюється пилом та іншими шкідливими речовинами внаслідок виготовлення таких будівельних матеріалів, як цемент, керамічна цегла, бетон, теплоізоляційні матеріали [3]. Для подолання цієї важливої проблеми архітектори вирішили збільшити площу зелених

насаджень, які здатні продукувати кисень. Також, засобом екологізації є використання матеріалів природного походження. В останній час поширилася тенденція щодо озеленення міст, адже рослини здатні поглинати вуглекислий газ. Такі матеріали захищають від вітру і шуму покращують мікроклімат, захищають будинок від перегріву або переохолодження, що не тільки запобігає проблемам забруднення, а також робить будівництво енергоефективним.

Енергозбереження є важливою вимогою до екологічного формування архітектурних об'єктів. Сучасні дослідники винайшли ефективні методи подолання проблем з енергозбереженням. Наприклад, спосіб конфігурації будинку та зменшення площі контактуючих поверхонь, що дозволить зменшити теплообмін. Зведення мансардних поверхів – також гарний спосіб зменшити енерговитрати під час опалення через зменшення теплопровідності [2]. Інший спосіб покращити енергоефективність міста є створення будинків, які не тільки є енергозберігаючими, а самостійно забезпечують себе необхідною енергією. Сучасні технології дозволяють задовільнити життєві проблеми людей без шкоди для навколишнього середовища та не використовуючи обмежених ресурсів. Було винайдено сонячні батареї, вітрогенератори, спеціальні системи вентиляції. Ці винаходи потребують необмежених ресурсів і є безпечними для довкілля [2].

Висновок

З розвитком нових галузей людство почало все більше стикатися з екологічними проблемами. Ці проблеми були тісно пов'язані з будівництвом. Але одна з головних функцій містобудування є саме вирішення цих екологічних проблем. Було створено різні технології для вирішення або уникнення таких проблем, як забруднення довкілля, різке зменшення природних матеріалів та енергоресурсів, не екологічність будівельних матеріалів. Сьогодні людство все більше приділяє увагу екології нашої планети. Містобудування – це вміння пристосовувати архітектурні об'єкти у навколишнє середовище не завдаючи йому шкоди.

Список використаних джерел:

1. Цигичко С. П. Екологія в архітектурі і містобудуванні. URL: [http://eprints.kname.edu.ua/27128/1/2011.%20печ.%20Архітектурна%20ек ологія-Видавництво%2В.pdf](http://eprints.kname.edu.ua/27128/1/2011.%20печ.%20Архітектурна%20ек%20ологія-Видавництво%2В.pdf) (дата звернення: 01.12.2021).
2. Архітектура як предмет екології. URL: https://revolution.allbest.ru/ecology/00313481_0.html#text (дата звернення: 01.12.2021).
3. Взаємозв'язок екології й архітектури. URL: <https://www.stud24.ru/ecology/vzamosvyazok-ekolog-j-arhtekturi/499000-1937508-page3.html> (дата звернення: 01.12.2021).

*Грицько Дарина Миколаївна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

КОРПОРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК УРБАНІСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

На сьогодні соціальна корпоративна відповідальність в Україні знаходиться на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є представництва іноземних компаній, які переносять на українське підґрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські підприємства.

Ідея соціальної відповідальності набула закінченого вигляду декілька десятків років тому, коли на всесвітньому економічному форумі в Давосі – в рамках якого створюються умови для співпраці бізнесу з установами ООН, профспілками, неурядовими організаціями для втілення в життя загальних принципів соціальної рівності та збереження довкілля. Спираючись на перевагу спільних дій, Глобальний договір поставив завдання розвитку принципів соціальної відповідальності бізнесу, забезпечення його участі у вирішенні найгостріших проблем глобалізації.

Приватний бізнес приєднавшись до договору в співпраці з іншими соціальними партнерами, зможе сприяти реалізації ідеї формування стійкої і відкритої глобальної економіки [2].

Проблематика соціальної відповідальності бізнесу досліджується в Україні не так давно, хоча по цій темі в світі є ряд наукових праць. В Україні ці дослідження лише розпочинаються. Ці та споріднені проблеми досліджували : А. Базиліук, Г. Башнянин, Л. Безчасний, О. Беляєв, О. Білорус, Л. Будьонна, М. Бутко, В. Геєць, Л. Гончарук, Б. Данилишин, Б. Кваснюк, Р. Колишко, К. Кривенко, В. Куценко, В. Лагутін, О. Лазоренко, П. Леоненко, Е. Лібанова, І. Лукінов, Д. Лук'яненко, О. Макарова, В. Матросов, С. Мельник, С. Мочерний, Б. Панасюк, Ю. Пахомов, В. Рокоча, Ю. Рубченко, В. Савчук, Д. Скітаєв, Ю. Саєнко, О. Степанова, А. Чухно та ін.

Нині триває пошук нової соціальної ролі бізнесу. Це питання цікавить не лише науковців, а й політиків, державних діячів, громадські організації. Основним є прагнення усвідомити, які соціальні функції в державі може взяти на себе бізнес, за яких умов він буде найбільш мотивованим у виконанні соціальних зобов'язань.

Сьогодні експертами та провідними науковцями прийнято виділяти три моделі соціальної відповідальності: американська; європейська; японська.

Однак, варто наголосити, що в науковій літературі можна зустріти й інші моделі, наприклад британську, англо-саксонську, континентальну, які, на нашу думку, є похідними від зазначених трьох моделей та базуються на них [4].

Соціальна відповідальність бізнесу – це свідоме відношення суб'єктів господарської діяльності до вимог соціальної необхідності, соціальних завдань, морально-етичних норм та цінностей, розуміння наслідків своєї діяльності для суспільства, держави, споживачів, ділових партнерів та своїх працівників [5].

Відповідно до класифікації Ф. Котлера соціально-відповідальну діяльність організації можна звести до шести основних ініціатив. Це благодійні справи та увага суспільства до певної соціальної потреби або допомога у зборі коштів, залучення учасників та волонтерів. Також

благодійний маркетинг, зобов'язання робити внески або відраховувати відсотки від обсягів продажу на благодійну справу. Корпоративний соціальний маркетинг – підтримка кампаній з покращення суспільного здоров'я або безпеки, та сприяння захисту навколишнього середовища. А також корпоративна філантропія – пожертви безпосередньо благодійній організації, як правило у вигляді грошових грантів, подарунків та/або товарів і послуг. Волонтерська робота в інтересах суспільства – підтримка і заохочення працівників допомагати місцевим громадським організаціям та ініціативам та соціально-етичні підходи до ведення бізнесу – впровадження практики ведення бізнесу і інвестиції, що сприяють росту добробуту суспільства та збереженню навколишнього середовища [1, с 20].

Якщо розглядати широкий підхід до категорій, які характеризують соціальну відповідальність, можна їх умовно поділити на 6 основних: **навколишнє середовище; енергія; сумлінна ділова практика; людський ресурс; участь спільноти; продукт [3].**

Компанії, які обрали стратегію соціальної відповідальності, отримують ряд переваг, а саме: формування позитивного іміджу компанії; підвищення інтересу інвесторів; поліпшення взаємовідносин із громадськістю та місцевою владою; підвищення мотивації та продуктивності працівників; збільшення обсягів продажу та ринкової частки.

На впровадження політики соціальної відповідальності безпосередньо впливає ставлення компаній до соціальної відповідальності. Сьогодні відбуваються значні зміни у ставленні українських компаній до розуміння необхідності брати активну участь у вирішенні соціальних та екологічних проблем, а не покладатися тільки на державу.

Що стосується України, в топ компаній з корпоративною соціальною відповідальністю входить «WOG», яка реалізує проект «Дорога до серця» і забезпечує покупку устаткування в лікувальні заклади України, «D. ТЕК», яка допомагає в навчанні та підвищенні кваліфікації співробітників державних органів і установ України, а також «Київстар», яка проводить освітні мовні програми та надає своїм

абонентам не тарифікований доступ до додатка Prometheus – платформи відкритих онлайн – курсів, яка пропонує безкоштовну добірку освітніх програм від кращих українських та закордонних викладачів.

Так проведено дослідження усвідомлення цієї необхідності з боку 204 керівників Житомирщини з характерною для області структурою економіки. Зокрема, сектори економіки представляли сільське господарство, виробництво товарів споживання, машинобудування, будівництво, зв'язок, транспорт, торгівлю, сферу послуг. Результати опитування Громадських центрів та організацій у 2020-2021 році засвідчили, що 59,6% керівників усвідомлюють сутність соціальної відповідальності бізнесу. Характерно, що цей показник прямо залежить від розміру компанії: серед великих він складав 67,2%, середніх – 58,3%, малих – 29,7% .

Слід зазначити, що концепція соціальної відповідальності ще не одержала такого визнання і поширення в області, як у країнах з розвинутою ринковою економікою, а сама соціальна відповідальність компаній серед керівників не стала їх переконаною і свідомою практикою. Про це свідчить той факт, що лише 12,8% опитаних стверджують про необхідність своєї участі у розв'язанні регіональних соціальних та екологічних проблем, а 55,7% вважають, що це є виключно функцією місцевих органів влади.

Частка тих, хто згоден з твердженням: «Бізнес повинен брати активну участь у вирішенні соціальних та екологічних проблем суспільства і житті громади» (сума відповідей «повністю згоден» та «скоріше згоден») вища (68,1 %), ніж тих, хто вважає: «Бізнес повинен тільки забезпечувати прибуток власникам та платити податки» (сума відповідей «повністю згоден» та «скоріше згоден») (49,1 %). Слід зазначити, що частка тих, хто абсолютно погоджується з тим, що бізнес повинен брати активну участь у вирішенні соціальних та екологічних проблем суспільства, вдвічі більша, ніж тих, хто абсолютно згоден з тим, що бізнес має сплачувати податки та забезпечувати прибуток власниками (29,2 % проти 14,9 %).

Більшість керівників переконана в тому, що держава повинна сама вирішувати соціальні проблеми. При цьому хоч і незначна, але ж

більшість компаній допомагає своїм територіальним громадам у благоустрої території, створенні робочих місць для мало захищених категорій громадян, спонсорує у незначних розмірах соціальні ініціативи влади. Майже всі компанії здійснюють заходи соціальної відповідальності щодо своїх працівників. Найпопулярнішими серед них з точки зору керівників є своєчасна виплата зарплати, регулярне підвищення її розмірів та виплата премій, відсутність при прийомі на роботу та кар'єрному рості дискримінації щодо статі, віку, релігійних та політичних переконань, можливість підвищення кваліфікації тощо.

Отже, ряд фактів свідчить про те, що корпоративна соціальна відповідальність є чинником підвищення прибутковості, іміджу компанії, зниження витрат, підвищення морального духу співробітників і лояльності клієнтів, а також інших переваг. Але в Україні обмежені механізми практичного заохочення соціальної відповідальності бізнесу, зокрема фінансові.

Список використаних джерел:

1. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. К.: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.
2. Соціальна відповідальність – офіційний сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 01.12.2021).
3. Соціальна відповідальність бізнесу: що це означає та чому важливо – офіційний сайт. URL: <https://mainbusinesspartner.ua/sotsialna-vidprovidalnist-bisnesu> (дата звернення: 08.11.2021).
4. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року. URL: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/201309_strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf (дата звернення: 18.11.2021).

*Довбуш Вікторія Анатоліївна,
Бондаренко Олександр Юрійович,
здобувачі освіти ф-ту урбаністики та просторового планування,
Наук. керівник: к.т.н., доцент Тригуб Р.М.,
кафедра міського будівництва КНУБА
ORCID: 0000-0003-0829-566x*

ТАЄМНИЧЕ ПІДЗЕМЕЛЛЯ У МІСТІ КИЇВ

Як відомо, великі міста щільно забудовані, відчувається серйозний дефіцит будівельних земель тому розвиток без підземних просторів неможливий. Під землею можуть розташовуватися до 70% гаражів, 80% складів, 50% архівів і сховищ, 30% об'єктів обслуговування. Авторитетні експерти звернули увагу на те, що інтенсивний розвиток підземного простору стане основною тенденцією перенаселення великих міст у XXI столітті та створення нового середовища для людей. Є навіть термін, що підкреслює масштабність підземної забудови — підземна урбаністика.

Історія підземного будівництва у місті Київ – багатовікова та різноманітна. І до сих пір вона береже у собі велику таємницю. До прикладу найвідоміші печери Києво-Печерської Лаври. Їх початок прийшов до нас з монаха Антонія, який 1013-го року оселився в давно забутих Варязьких печерах. Згодом до Антонія приєднувалися побратими тому печери почали розширюватися і їх стали поєднувати «лаврами» що від грецького тлумачення - «вулиці». Відомо, що довжина Ближніх печер становить 383 метра, а Дальніх – 293, а глибина всіх лаврських печер - від 5 до 20 метрів. Вирують догадки, що приблизно на 60 років раніше лаврських підземель з'явилися Звіринецькі. Їх походження таки невідоме. Але сама назву трактують від «звіриних ловів», які влаштовували київські князі в лісах або від «звіринця», де містилися дресировані для полювання ведмеді і соколи. Відомо, що в 1888 році в Києві виявили підземелля з останками понад 100 осіб, саме тому історики припускають, що жителі Києва ховалися там під час наступу монголів і були замуrowані під землею [1].

Мало хто здогадується, що під усім Печерським районом є підземні ходи і тунелі. Вони тримають свій шлях від НСК «Олімпійський» до річки Дніпро. Є тунелі як під Ботанічним садом, так під заводом «Арсенал» та під Лисою горою. Але найкраще збереглися підземні ходи під вулицею Чигоріна і Інститутом культури [1].

За адресою Героїв Сталінграда 8, на Оболоні, можна зустріти залізобетонну конструкцію (план Сталіна), яку називають «підводним човном» або «бетонним кораблем». Сталін жадав збудувати під Дніпром два залізничних тунелів на випадок війни. Та будівництво добудувати не встигли. Залишки «сталінського» будівництва ще є на Позняках. Але пробратися по ньому дуже важко. Найцікавіша ділянка тунелю існує на Жуковому острові. Його довжина близько кілометра і «підкорити» його найкраще на гумовому човні, адже води там по коліно. Останнім часом в сталінському «метро» придумали нову розвагу - через хорошу акустику там влаштовують вечірки. Активісти-архітектори навіть розробили проєкт реконструкції цього сталінського кесона, але поки що проєкт тільки на папері, так як об'єкт знаходиться в приватній власності.

Існує командний двоповерховий бункер, який знаходиться на глибині 18 м в центрі Києва. Його побудували в 30-х роках і активно використовували під час Другої світової війни. У 50-х роках його законсервували, а у 70-х - вивезли всю техніку. За документами цей бункер досі числиться як секретний. Тому ніякої інформації про нього немає. Єдиним фактом є те, що з нього управляли протиповітряною обороною Києва. Зараз цей бункер закривають то двірники, то місцеві жителі, а відкривають безхатьки [1].

Дослідники Києва вже давно говорили те, що під Верховною Радою, Адміністрацією президента, Кабміном і Нацбанком є системи підземних тунелів. Побудовані вони були ще в 30-х роках і повинні надійно берегти уряд навіть від ядерного вибуху [1]. Підземні бункери - це режимні об'єкти, в які ніхто не має доступу. Але є анонімна інформація, що під будівлями уряду знаходяться справжні бомбосховища, які оснащені вентиляцією, автоматичними перекриття,

що рятує від радіації і системою очищення води. Самі ж проходи і бункери мають довжину близько 50 км.

Кажуть, що під готелем «Україна» розташована багатоповерхова підземна система з запасами продуктів для уряду. А під «Головпоштою» є укриття, яке з'єднує будівлі Мінагрополітики та Київської міськадміністрації з виходом на метро «Хрещатик» [1].

Коли на Печерську кілька років тому будували один з елітних будинків, знайшли напівзруйновану підземну споруду. За однією з версій, тут був склад боєприпасів, звідки солдати вели обстріл під час війни. Але ще є і друга версія: тут була в'язниця для в'язнів НКВС, а знайдені знаряддя служили інструментами тортур. Наприклад, в цистерни з кислотою поміщали тіла ув'язнених.

Багато дренажних систем розташовано на схилах Дніпра. Дренажний комплекс (ДШС) - вид гідротехнічних споруд, що будуються на схилах гір, з метою відведення ґрунтових вод і запобігання зсувів. Він представляє собою систему вертикальних колодязів та горизонтальних штолень з похилою підлогою, по якому тече відведена вода. Часто для цього в підлозі ДШС існують спеціальні жолоби. Споруджують ДШС в основному з бетонних балок, монолітного бетону, рідше з бетонних труб. У XIX - початку XX століття дренажні системи виготовлялися з дерева або цегли. Висота штольні зазвичай становить 1,6-2 м. Вертикальне сполучення між рівнями в багаторівневих ДШС проводиться за допомогою сходів. З плином часу, по ходу експлуатації системи заростають карстовими наростами, сталактитами і підземними грибами, що робить ці споруди більш схожими на природні печери і привабливими для відвідування їх дигерами. Часто всередині ДШС мешкають кажани, комахи [1].

У Києві існують притулки - спеціальні інженерні споруди, призначені для захисту населення від зброї масового ураження. Попередниками притулків були газосховища, що захищали людей від хімічної зброї та бомбосховища 30-40-х років з переважною захистом від бомб і снарядів. [2].

Сховище - це підземне приміщення з двома входами, оснащеними герметичними дверима, місцями для переховувань, туалетами, вузлом

зв'язку, фільтровентиляційною установкою, запасом протигазів та іншого інвентарю. Більшість київських притулків були перероблені під потреби нових господарів, незважаючи на те, що об'єкт цивільної оборони не можна роздобути в приватну власність, а тільки орендувати. Втім, це нікому не заважає влаштовувати всередині питні заклади або склади. Іноді в місті можна знайти незаймані притулки, але інвентарем всередині них не можна користуватися.

Київський метрополітен являє собою сучасний складний інженерний комплекс. В даний час Київський метрополітен має 3 діючі лінії, сумарна експлуатаційна довжина яких 67,6 км. До послуг пасажирів 52 станції з трьома пересадковими вузлами, розташованими трикутником в історичному центрі Києва. Станція «Арсенальна» Святошинсько-Броварської лінії Київського метрополітену є найглибшою в світі і розташовується на глибині 105,5 метрів (відстань від поверхні землі до платформи) [1].

Командний пункт Київського корпусу протиповітряної оборони під час другої світової війни розташовувався в підземному бункері в центрі Києва. Був побудований бункер в довоєнні роки, точний рік невідомий (орієнтовно 1935-1938 р.р.). Має два поверхи приміщень з'єднаних сходами і великим залом в якому колись розміщувалась котельня. В наявності була також дизельна електростанція, конференц-зал, паркетні підлоги і дерев'яні двері. Все закинуто після війни [1].

Для укриття населення Києва від надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру створено фонд захисних споруд цивільної оборони. Фонд включає сховища цивільного захисту, підземний простір метрополітену, підвальні приміщення житлових будинків, підземні паркінги та інші споруди підземного простору, які можуть бути тимчасово використані для укриття населення. Керівники організацій та власники вищезгаданих споруд за необхідності забезпечать вільний доступ для укриття. Для зручності інформування населення Київська міська державна адміністрація оновила мапу, де вказані адресні місця укриттів у підземному просторі

Висновки. Отже, місто Київ славиться своєю потаємною історією, а ще більше – загадковістю. Але як факт, можемо затвердити,

що підземна урбаністика набирала обертів ще з давніх давен. Скільки всього невідомого і потаємного ще існує у підземеллі, а скільки підземного будівництва ще чекає попереду. Раніше, коли ми говорили про підземні міські споруди, ми мали на увазі метро, сховища, печери, а зараз мова йде про створення багатофункціонального підземного комплексу, який включає паркінги, торгові центри, кінотеатри, розважальні центри, адміністративні об'єкти, спортивні та культурні об'єкти, готелі та офіси, побутове обслуговування, різноманітні комунікації. Але щоб будувати нове – потрібно вивчати давно забуте потаємне старе.

Список використаних джерел:

1. Секреты киевских подземелий: от тюрьмы НКВД до бункеров под Верховной Радой. (б. д.). My-Kiev.com. URL: <https://my-kyiv.com/news/sekrety-kyevskih-podzemelij-ot-tyurmy-nkvd-do-bunkerov-pod-verhovnoy-radoj.html> (дата звернення: 01.12.2021).
2. ТОП-10 подземные сооружения Киева | Vertaki.com.ua. (б. д.). Новости архитектуры и строительства. URL: <https://vertaki.com.ua/top-10-podzemny-e-sooruzheniya-kyeva/> (дата звернення: 01.12.2021).
3. DailyLviv.com. (2021, 15 квітня). У Києві опублікували карту підземних сховищ столиці. Новини Львів-DailyLviv.com. URL: <https://dailylviv.com/news/sytuatsiyi-i-pryhody/u-kyievi-opublikuvaly-kartu-pidzemnykh-skhovyshch-stolytsi-90708> (дата звернення: 01.12.2021).

*Єгорова Ольга Артурівна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Науковий керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ВПЛИВ СУЧАСНИХ УРБАНІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Міський простір належить жителям міста. У них є право вирішувати як цей простір використовувати чи трансформувати.

Як показує досвід, зарубіжний і вітчизняний, головним ресурсом виступає людський капітал. Однак, належної уваги процесу формування та використання людського капіталу в сучасних умовах не приділяється. Одним з головних питань залишається інвестиції в людський капітал, які допоможуть не тільки підвищити ефективність діяльності підприємства, але й в цілому держави.

Теорія людського капіталу – це науковий спосіб осмислення соціально-економічних процесів у суспільстві із приводу формування й розвитку людського капіталу, організації використання людських ресурсів, людського потенціалу в процесах проведення суспільного багатства, створення й присвоєння доходів різними соціальними групами людей. Виникнення й розвиток концептуальних ідей і положень теорії людського капіталу проходить шлях від джерел розвитку політичної економії до сучасних досліджень[1].

Поняття «людський капітал» розділяється на три рівня. Це особистий рівень кожної людини, де людським капіталом буде знання та навички людини, здобуті нею під час навчання, та які вона може використовувати для власної вигоди з метою отримання доходу.

Наступний мікроекономічний рівень – це кваліфікація та професійні здібності працівників підприємства, а також організація продуктивної праці та розвиток персоналу самим підприємством.

Макроекономічний рівень, де людський капітал можна назвати національним людським капіталом, бо він складається з людського капіталу усіх підприємств та громадян держави.

Проблеми формування людського капіталу відображено в працях: У. Петті, Д. Рікардо, А. Сміта, А. Маршала. Різні аспекти формування людського капіталу були досліджені як вітчизняним, так і зарубіжними вченими: Б. Андрушків, О. Амоша, В. Антонюк, О. Бородіна, В. Близнюк, С.В. Волошина, Ю.В. Галабурда, О. Грішнова, Г. Євтушенко, О.В. Захарова, Дж. Кендрик, Дж. Мінсер, Н.В. Могдальова, О.Ю. Руднєва, С.В. Севрюкова, Л. Туроу та ін.

Функціонування людського капіталу в соціально-економічній системі проходить фази відтворення: формування, розподілення, використання та розвитку. Цикли відтворення пов'язані із витратами на накопичення знань, збереження здоров'я та профілактику захворювань, формування духовного складу особистості, набуття необхідного підприємству спеціального професійного знання, пошуку та запрошення фахівців на роботу, інвестування батьків в освіту, здоров'я і духовність дітей, використання сучасних засобів зв'язку, набуття ділових зв'язків, відрядження, відвідування концертів, виставок. Особлива риса людського капіталу – невід'ємність його від свого носія. Людський капітал можна тільки орендувати (найнявши працівника), сама людина не може бути предметом купівлі-продажу. В результаті є тільки одна ціна – заробітна плата за «оренду» людського капіталу особистості. У всьому іншому людський капітал подібний до фізичного, який є благом довготривалого використання, але з обмеженим терміном служби.[4]

Чинники, що впливають на інвестування у людський капітал підприємства і мають стимулюючий характер це: тип керівництва, стратегічні цілі розвитку підприємства, ефективна кадрова політика підприємства, наявність вільних фінансових коштів у розпорядженні підприємства, певні стадії життєвого циклу підприємства, забезпеченість підприємства робітниками та їх професійна і кваліфікаційна відповідність. рівень використання науково-технічних розробок та інновацій, розвинута інфраструктура ринку освітніх послуг, а також державна політика стимулювання інвестиційної активної в напрямку розвитку людського капіталу.

До чинників що стримують можна віднести: нерозуміння роботодавцями ролі та значення людського капіталу для забезпечення ефективної діяльності й розвитку підприємства, обмеженість і нестача фінансових ресурсів підприємства, використання застарілих технологій, відсутність на підприємстві ефективної кадрової політики. Також це відсутність мотивації персоналу до підвищення професійного та кваліфікаційного рівня, та недосконалість законодавства та відсутність комплексної державної політики щодо активізації інвестування в накопичення та розвиток людського потенціалу країни.[2]

Формування та розвиток людського капіталу це безперервний процес, який протікає з різною інтенсивністю в різні періоди і залежить як від чинників, які впливають на його становлення, так і від джерел інвестування. На сучасних підприємствах є декілька аспектів формування людського капіталу обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, які мають різну силу впливу на діяльність підприємства, але відіграють однаково важливу роль.

Сучасний розвиток української економіки вимагає переходу на інноваційно-інвестиційний шлях її розвитку. Це безпосередньо пов'язано і з розвитком людського капіталу, тобто основних характеристик, що визначають його як основного ресурсу підприємства. В першу чергу до таких характеристик можна віднести професійні, кваліфікаційні, здоров'я, мотивація, культура. Для утримання, а також і для їх вдосконалення потрібні від самої людини, організацій і суспільства в цілому значних витрат. Тому виникає питання про вкладення інвестицій в людський капітал. Дане питання є актуальним і поки що недостатньо дослідженим, що значною мірою обумовлене труднощами отримання її кількісних і якісних оцінок.[3]

Для системи підвищення ефективності управління людським капіталом на підприємстві слід розробити стандарти відповідності працівника посаді. У випадку, якщо фахівець відповідно до стандартів не відповідає займаній посаді, він самостійно обирає шляхи професійного зростання та чітко дотримується їх. У випадку, якщо компетентність фахівця протягом тривалого періоду не зросла, його буде усунуто з посади. Щоб усунення з посади спеціаліста не шкодило

технологічному процесу, на основі інформації наданої у особистих картках створюється стратегія розвитку персоналу на перспективу, у якій має бути місце для підготовки резервних спеціалістів.

Економічний розвиток будівельної галузі може бути досягнений на основі формування умов розвитку людського капіталу як на інтенсивній, так і екстенсивній основі. Основною передумовою такого розвитку є ефективна трудова діяльність людини, що ґрунтується на принципах гідної праці, формуванні спектру важелів державного регулювання національного ринку праці, ринку освітніх послуг, охорони здоров'я, підвищення якості життя.

Впровадження нових соціальних стандартів, забезпечення гідної оплати праці дозволить працюючим самостійно забезпечити необхідні для гідного існування доходи, які можуть бути спрямовані на розвиток людського капіталу. Підвищення заробітної плати, соціального захисту працюючих в економіці України, в тому числі в будівельній галузі, буде сприяти реалізації накопиченого людського капіталу і створення стимулів для одержання освіти й інших приватних інвестицій у людський капітал, у тому числі у людський капітал майбутніх поколінь. Підвищення сприятиме зниженню плинності кадрів та підвищенню мотивації до високопродуктивної праці і розвитку людського капіталу.

Список використаних джерел:

1. Електронний журнал «Ефективна економіка», Концепція формування та відтворення людського капіталу. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=925> (дата звернення: 14.11.2021).
2. Захарова О.В., Колобова В.В. Мотиваційні спонукання роботодавців до активізації інвестування у людський капітал. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1360> (дата звернення: 14.11.2021).
3. Луценко Г. Інвестиції в людський капітал та їх особливості. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1211> (дата звернення: 14.11.2021).
4. Могдальова Н.В., Севрюкова С.В. Управління людським капіталом підприємства в сучасних умовах. URL:

http://www.rusnauka.com/8_DNI_2009/Economics/43531.doc.htm (дата звернення: 14.11.2021).

5. Навчальні матеріали онлайн, Людський капітал, трудовий потенціал. URL: https://pidru4niki.com/12810419/ekonomika/lyudskiy_kapital (дата звернення: 14.11.2021).

*Зубанич Віта Іванівна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

«РОЗУМНЕ МІСТО» ЯК НОВИЙ ЕТАП МІСЬКОГО РОЗВИТКУ

Стрімка урбанізація вимагає комплексного підходу до формування міського планування. Важливо розуміти, що фундаментальні положення повинні бути визначені на державному рівні. Конкретні кроки щодо впровадження ідеї сталого урбанізму, їх реалізацію та контроль варто було б закласти в стратегії міст.

Місто – це грандіозне за часом існування або займаною площею об'єднання людей і будівель, що відрізняються особливого роду діяльністю [1, с. 3].

Поняття «Розумне місто» трактується по-різному. Але в будь-якому трактуванні воно має бути представлено як високоінтелектуальне інтегроване місто, яке характеризується поєднанням технологій, що стимулюють розвиток інтеграції соціального середовища і підприємництва[2].

Перші розробки «розумних» міських технологій з'явилися в Барселоні і Амстердамі [3, с. 323]. Такі технології швидко поширилися і на інші міські центри: Копенгаген, Дубай, Сінгапур, Гамбург, і Париж, а наслідуючи приклад, і американські міста також стають «розумнішими» на чолі з Сан-Франциско, Чикаго, Нью-Йорком, Майамі і Сан-Антоніо.

Концепція Розумного міста характеризується трьома базовими параметрами:

- Технологічність.
- Інтелектуалізація.
- Фокусування на стилі життя.

«Розумне місто» повинно бути екологічним, безпечним, енергоємним, що відкриває широкі можливості і забезпечує максимально комфортну життєдіяльність.

Серед першочергових завдань, які потребують інтелектуальної модернізації, є державне управління, інфраструктура міста і економіка[4].

Основні напрямки розвитку даних секторів представлені в таблиці.

Таблиця 1.

Найважливіші напрямки розвитку «розумного міста»

Інноваційна економіка	Міська інфраструктура	Державне управління
Інновації в промисловості, кластерах, районах, міста	Транспорт	Адміністративні послуги
Розумна робоча сила: Освіта і зайнятість	Енергетика / Комунальні Послуги	Представницькі органи
Створення наукомістких компаній	Захист навколишнього середовища / безпеки	Послуги для громадян: якість життя

Для втілення концепції «розумного міста» в життя необхідна низка технологій і побудованих на їх базі рішень. Можна виокремити чотири базових елементи в технологічній структурі «розумного міста», а саме:

- Інтернет речей, технологічна концепція якого дозволяє збирати потрібну інформацію від об'єктів і забезпечує зворотний зв'язок з ними;
- інфраструктура передачі даних, що зв'язує додатки з об'єктами міської інфраструктури;
- системи аналізу даних, що дозволяють вибрати корисну інформацію з великого обсягу даних;
- система агрегації та уніфікації даних, покликана впорядкувати і синхронізувати величезні потоки інформації [5].

Напевно, буде справедливо сказати, що саме в цих системах і покладено «розум розумного міста», його «мозковий центр». І звичайно, що «розумне місто» неможливе без «розумних людей» - людей з достатнім для ефективного використання систем рівнем знань і навичок.

У деяких країнах, де успішно реалізуються програми з розвитку розумних міст, розробляються гармонізовані з міжнародними національні стандарти, що забезпечують стійкий розвиток міського господарства на основі отримання індикаторів міських сервісів і якості життя.

Розумні міські рішення створюють додаткові можливості для підвищення цінності міста. Інтеграція технологій підвищує ефективність використання ресурсів, створює нові можливості для бізнесу, а також підвищує рівень життя громадян. Щоб перетворити Київ на технологічно розвинений, соціально відповідальний та комфортний для життя мегаполіс, депутати міської ради затвердили Концепцію Kyiv Smart City 2020. Вона визначає основні шляхи для подальшого інфраструктурного, технологічного та соціального розвитку міста, а також новий вектор трансформації міського простору. Концепція покликана створити можливості для еволюції столиці, поєднавши стратегічний підхід, технологічні досягнення та широке залучення жителів до процесу прийняття рішень[6].

Сучасне «розумне місто» також має бути ресурсоефективним, що включає проектування енергоефективних електричних мереж (Smart Grid), інших «розумних» систем, таких як енергоефективний нагрів води, застосування так званих «розумних» лічильників, застосування принципів екологічного будівництва, використання джерел відновлюваної енергії.

Оцінюючи успішність реалізації проектів «розумних міст» у світі, слід відзначити, що сьогодні Україна значно відстає як за темпами впровадження інновацій, так і за їх якістю та комплексністю. Фактично, в Україні ще жодне місто повністю не перейшло до життя в режимі Smart. Окремі елементи «розумного міста» впроваджують у Києві. Львів має стати першим в Україні містом, де буде запроваджено «розумний» мікрорайон з різними інноваціями.

Розумне місто об'єднує в собі безліч різних технологій і систем, які повинні забезпечувати:

- Мобільність - системи громадського і приватного транспорту, доступні в міських умовах. Основними показниками оцінки «мобільності» є «середня швидкість транспортних засобів» та «кількість громадських і приватних транспортних засобів»;

- Охорону здоров'я - доступність для жителів медичних послуг;

- Громадська безпека міста, включає такі показники, як «рівень злочинності і безпеки», «діяльність правоохоронних органів»;

- Продуктивність - діяльність органів влади, що сприяє формуванню ефективної економічної середовища. Включає такі показники, як «простота ведення бізнесу та управління», «ініціативи в області розвитку людського капіталу».[7]

Прикладом успішної реалізації програми розумних міст став Сінгапур як перше містом у світі, для якого головним пріоритетом в реалізації ідеї «розумного» міста є розвиток людського капіталу та адаптація населення до онлайн-культури.

Влада Сінгапуру поставили перед собою мету зробити місто світовим фінансовим центром, а значить, забезпечити приплив інвестицій, створити сприятливе підприємницьке середовище і стимулювати інновації.

Завдяки такому підходу Сінгапур сьогодні є лідером серед «розумних» міст не тільки за показником якості життя, а й за простотою ведення бізнесу та залучення у світову економіку. У цьому місті люди хочуть не тільки жити, але й прагнуть в ньому працювати і заробляти.

Постійним викликом для розвитку Сінгапура є те, що маючи обмежену кількість землі, уряд Сінгапура повинен постійно знаходити інноваційні рішення для вдосконалення міського середовища, садиб і будинків для мешканців, щоб зробити їх більш безпечними, більш стійкими і життєздатними.[8]

Основними напрямками розвитку розумних міст в Сінгапурі є:

Розумне планування – використання комп'ютерного моделювання та аналітики даних для покращення планування та проектування міст,

районів та будівель.

Розумне середовище – налагодження зв'язку будинків з мережею датчиків для отримання інформації про навколишнє середовище в реальному часі, наприклад, температури та вологості, які можуть бути використані для створення більш приємного середовища для мешканців.

Smart Estate – використання розумних технологій для збору та аналізу даних про нерухомість для оптимізації циклів обслуговування та попередження проблем.

Розумне життя – цифрова інфраструктура в квартирах, щоб прокласти шлях для розумних будинків. Мешканці зможуть скористатися розумними домашніми додатками, розробленими комерційними компаніями[9].

Отже, впровадження концепції «розумного міста» як комплексної системи інформаційно-комунікаційних та соціальних технологій викликано необхідністю вирішення в найближчому майбутньому деяких проблем і забезпечення ефективного функціонування сучасних мегаполісів відповідно до потреб їхніх жителів. Незважаючи на існуюче відставання України у сфері технологій інноваційного розвитку, безсумнівними є перспективи та переваги впровадження таких нововведень у вітчизняну практику.

Список використаних джерел:

1. Дронова О.Л. Геоурбаністика : навч. посіб. К.: Видавничополіграфічний центр "Київський університет", 2014. 419 с.

2. Smart cities: Digital solutions for a more livable future / Woetzel J. et al. McKinsey Global Institute. 2018. 18 p. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/capital-projects-and-infrastructure/our-insights/smart-citiesdigital-solutions-for-a-more-livable-future> (дата звернення: 16.11.2021).

3. Anttiroiko A.V., Valkama P., Bailey S.J. Smart cities in the new service economy: building platforms for smart services. *AI & society*. 2014. V. 29. N 3. P. 323–334

4. Умный город. Концепция, стандартизация и реализация смарт сити. URL: <http://1234g.ru/novosti/smart-city> (дата звернення: 16.11.2021).

5. «Умные города», или Smart Cities = Happy Citizens. URL: <https://habrahabr.ru/post/323382/> (дата звернення: 16.11.2021).

6. Концепція “КИЇВ СМАРТ СІТІ 2020”. URL: <https://www.kyivsmartcity.com/concept/> (дата звернення: 16.11.2021).

7. Иванова С.А., Карагулян Е.А. Умный город через призму рейтингов. *Вопросы инновационной экономики*. 2021. Том 11. № 2. С. 641-656. URL: <https://www.10.18334/vines.11.2.112080> (дата звернення: 16.11.2021).

8. Досвід Сінгапура і Лондона – ключ до побудови в Україні "розумних" міст. URL: <https://blog.liga.net/user/yunazarov/article/> (дата звернення: 16.11.2021).

9. Pillars of Smart Nation. URL: <https://www.smartnation.gov.sg/> (дата звернення: 16.11.2021).

*Клименко Єлизавета,
студентка архітектурного факультету КНУБА
Наук. керівник: д.арх., проф. Устінова І.І.,
кафедра містобудування КНУБА*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МОДЕРНІСТИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ НА ПРИКЛАДІ ЦЕРКВИ СВІТЛА ТАДАО АНДО

Церква Світла Тадао Андо (м. Ібаракі (Осака), Японія, 1989) відноситься до пізнього періоду модерністичної архітектури (рис. 1) [1, 2].

Рис. 1. Генеральний план та загальний вигляд Церкви Світла.

Зародження модерністичної течії в архітектурі припадає на період після Першої світової війни, коли більшість населення країн, що приймали в ній участь, отримало значну психологічну травму та, як наслідок, посттравматичний стресовий розлад. Зокрема й зачинателі модерністичної архітектури: Вальтер Гропіус входив до складу німецької армії за часів її поразки; Людвіг Міс ван дер Роє – німецький призовник, що не був на фронтових позиціях, але є так званим «дитям війни» [3]. Батько ж модернізму, за даними сучасних досліджень, знаходився на спектрі аутистичних розладів [3, 4]. Тобто всі троє, в силу тих, чи інших причин, мали певні порушення психіки, спільною рисою яких є схильність до сенсорного перевантаження та гіперфіксації. Ймовірно звідси й прагнення архітекторів лімітувати сенсорні стимули (за допомогою «захищеності», усамітнення та мінімалізму дизайнерських рішень) та яскраво виражені специфічні інтереси (як одержимість Ле Корбюзьє бетоном).

В архітектурі модернізму є особливий шарм й вона має своїх шанувальників. Але простір, що створений для усамітнення, не сприяє соціальній взаємодії. Тому дехто знаходить споруди цього періоду «уодиначуючими» та навіть лячними. Особистісно, на кожну людину будь-яка споруда психологічно впливає по-своєму в залежності від життєвого досвіду та будови психіки. Але існують біологічно закладені й соціально зумовлені психологічні особливості сприйняття.

На сприйняття Церкви Світла Тадао Андо з біологічної точки зору впливає природне прагнення людини до впорядкування та світла. У цьому об'єкті основним засобом впливу на реципієнта є саме світло. Архітектор підкреслює його контражуром та тінню, й особливо у напрямку на віттарну частину (рис. 2) [2, 5]. За словами Тадао: «Світло є джерелом усього буття. Світло з кожною миттю дає нову форму буттю і нові взаємозв'язки із речами, а архітектура ущільнює світло до його найбільш стислого буття. Створення простору в архітектурі – це просто згущення й очищення сили світла» [2].

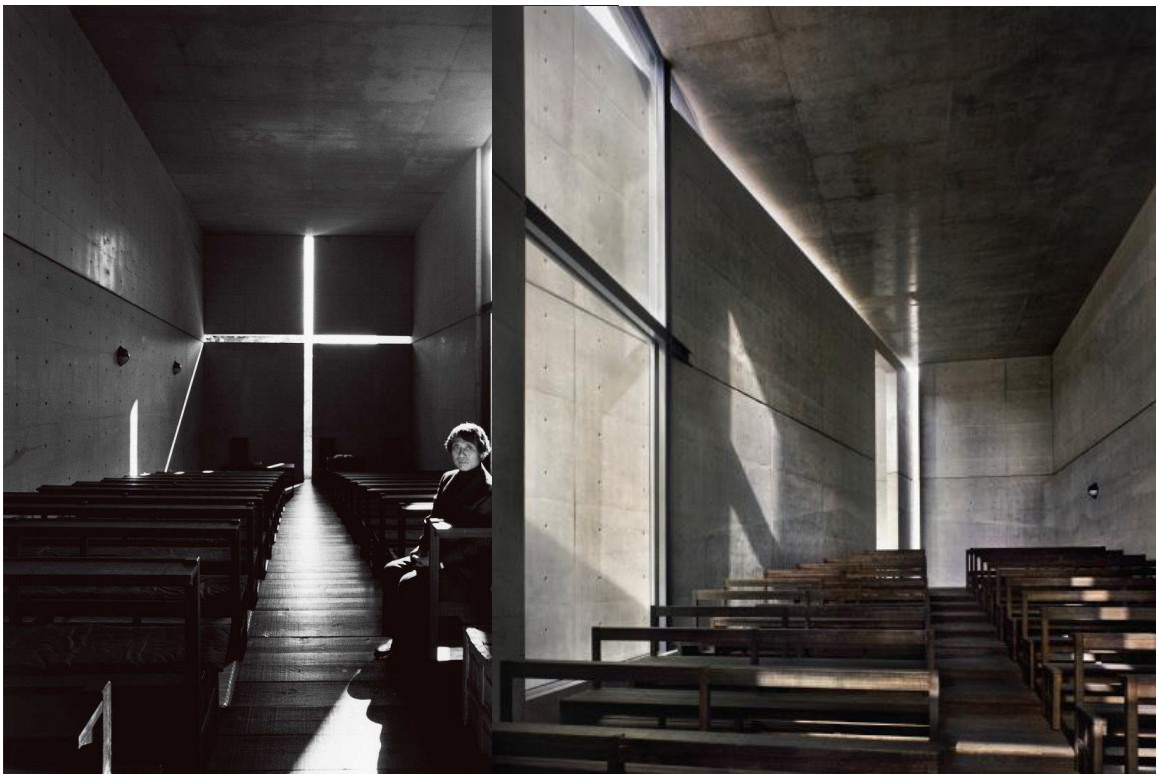

Рис. 2. Інтер'єри церкви у напрямку на віттарну частину та на вхідну групу.

Прагнення людини до впорядкування враховано Тадао Андо в композиційних прийомах побудови цієї сакральної споруди. Наприклад, для відчуття стабільності, порядку та божого провидіння ним застосовано симетрію; асоціації світла та тіні використано для контрасту безпеки та небезпеки; світловий хрест у віттарній частині храму – для виявлення композиційного центру та встановлення цілі для сприйняття (див. рис. 2); досить пишне озеленення території – для розслаблення, затишку та комфорту (див. рис. 1). В глибинній композиції плану – як метафора поєднання в людині духовного та

матеріального, автором на контрасті змішані загальна симетрія з елементом навмисної асиметрії (рис. 3) [5, 6].

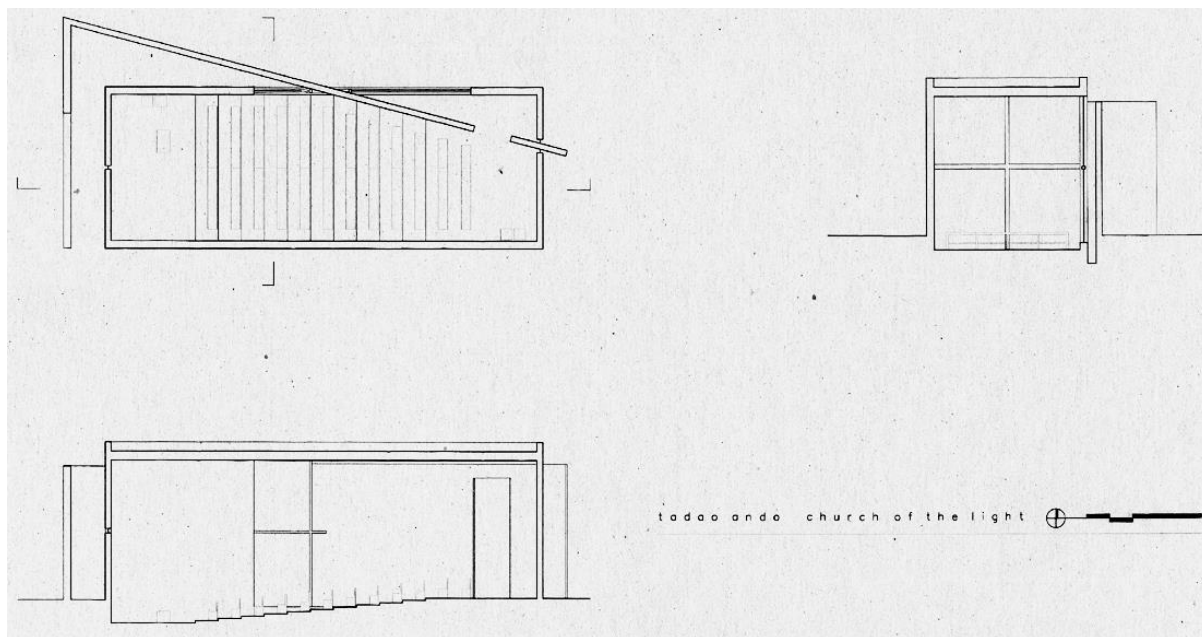

Рис. 3. План, повздовжній та поперечний розрізи Церкви Світла.

Тадао створено загалом ідеально симетричний план із повернутою на 15° однією з чотирьох стін, що не сполучається ані з іншими стінами, ані з перекриттям. Тобто симетрія основного простору, хрестового прорізу, розташування лав із акцентованою асиметрією повернутої стіни (див. рис. 2, 3).

Таке планувальне рішення визначено задумом архітектора – зрежесованої путі парафіян [2, 5, 6]. За генеральним планом, людина спочатку повинна обійти будівлю (див. рис. 1). Далі, зайшовши зі зворотного боку, вона має пройти крізь перші скляні двері; а потім зміститися лівіше і, минувши другий, вже бетонний портал (див. рис. 1, 3), опинитися прямо на осі симетрії – навпроти прорізу у формі хреста в протилежній стіні (див. рис. 2, 3). В певному сенсі автор свідомо спочатку заплутує відвідувача на вході, щоб потім в середні приміщення розв'язати створені непорозуміння і викликати певний катарсис. Прийом подовження путі був застосований ще в Афінському акрополі, коли відвідувач перш ніж побачити головне, має пройти зрежесований шлях, що налаштує його на потрібний емоційний стан.

Той об'єм, що відкривається глядачу після пройдених ним вузьких коридорів та тісного приміщення тамбуру зі скошеними

несиметричними відносно один одного порталами (див. рис. 3), вражає своїм контрастом: висока семиметрова стеля, чітка симетрія та впорядкованість, багато «повітря», вільний від деталей простір, ніщо не заважає споглядати основний елемент дизайну споруди – світловий хрест (див. рис. 2). Така атмосфера подавляє своєю величністю, навіть нервує, але водночас заспокоює непорушністю, людським масштабом, вселяє усвідомлення сакральності, благоговіння [2, 6].

Архітектор Тадао Андо враховує й соціально зумовлені особливості сприйняття. Соціо-культурний вплив на відвідувача можна помітити у контрасті Церкви Світла відносно інших сакральних споруд. Його визначає максимальна простота цієї церкви – загальний об'єм буквально «коробка»; відсутність помпезності, що у масштабі, що у декорі, що в устаткуванні та єдиний символ віри – великий хрестоподібний проріз (див. рис. 1 – 3). Мінімалізм форм та оздоблення інтер'єру церкви справляють враження первісної чистоти та скромності місцевого духовенства, їх підвищеної вимогливості та відданості пуританським ідеалам.

Для Тадао, як і для течії модернізму в цілому, властива мінімалістична скульптурність, аніж декоративізм. Тому перевагу надано натуральним кольорам використаних матеріалів: бетону в оздобленні і дерева у меблях (див. рис. 2). Для Церкви Світла під керівництвом Тадао було розроблено спеціальний склад бетону і надзвичайно майстерно виконано будівельні роботи. Всі конструктивні шви ідеально вивірені і вирівняні відносно запроектованих отворів. Цей бетон є надзвичайно щільним та не піддається руйнуванню через природно-кліматичні умови. Тому поверхня не тільки виглядає оксамитовою, а навіть й дзеркальною. Вона відбиває світло та утворює луну, що також додає до відчуття величності сакральної споруди [6].

Необроблений штучний камінь (бетон) та напівтемрява для сприйняття відвідувача – буцімто посилення на образ прихистку печери, що справляє враження істинності, первозданності та природності. Автором свідомо залишені нерівності та отвори від опалубок, що нагадують про нормальність неідеальності – своєрідного показника

життя, та акцентує увагу на поблажливості Бога до людської природи [2, 5, 6].

Як і притаманно мінімалістичній архітектурі, єдиним релігійним символом, що присутній у Церкві Світла є хрестоподібний проріз. Деякі відвідувачі критикують цю споруду, називаючи її тривожно пустою, спорожненою й невизначеною. Але інші відчують її чистоту та гостинність [1, 2]. Вона не наполягає на своїй естетиці і не заганяє відвідувача у рамки, м'яко надаючи йому можливість наповнити її власним сенсом. І оскільки основним прийомом архітектурної виразності даної споруди є світло, то враження від її внутрішнього простору міняється навіть від найменшого переміщення як глядача, так і сонця, і хмар (див. рис. 2) [5, 6].

Узагальнюючи «психологічний портрет» можна сказати, що Церква Світла Тадао Андо справляє враження чистоти, первозданності та недоторканості. І хоча з одного боку атмосфера будівлі тисне своєю «холодністю» та суворістю, з іншого – запрошує зайти та знайти прихисток своїм майже сором'язливим людським масштабам та тектонічним спокоєм.

В інтер'єрі церква розкривається зовсім з іншого боку. Путь до неї майже ілюструє відчуття заплутаності та хаосу, які зникають тільки-но відвідувач зайде всередину. Тоді всі непорозуміння зникають. З'являються усвідомлення для чого було створено екстер'єрну частину та вхідну групу саме таким чином і чому потрібно було пройти саме той спантеличуючий шлях.

Внутрішній простір свідомо запроектований для підкреслення його акценту та створення відчуття свободи через пустоту. Адже щоб стати всім, потрібно відректись від яскравої індивідуальності та стати майже нічим. У внутрішній тиші глядач отримує відповіді на питання, що могли з'явитися на путі до храму. Автор послабляє напругу темряви появою світла і найголовніше – дає чітку ціль: світловий хрест.

Список використаних джерел:

1. Ibaraki Kasugaoka Church. URL: <http://ibaraki-kasugaoka-church.jp/e-top.htm> (дата звернення: 04.12.2021).

2. MOOPONTO Portal for Japanese minimalist architecture. URL: <https://www.mooponto.com/architecture/church-of-the-light-tadao-ando-architect-associates/> (дата звернення: 04.12.2021).
3. Ann Sussman, Katie Chen, 2017. The Mental Disorders that Gave Us Modern Architecture. URL: https://commonedge.org/the-mental-disorders-that-gave-us-modern-architecture/?utm_medium=website&utm_source=archdaily.com (дата звернення: 04.12.2021).
4. Anthony Daniels, 2015. The Cult of Le Corbusier. Quadrant online. <https://quadrant.org.au/magazine/2015/09/cult-le-corbusier/> (дата звернення: 04.12.2021).
5. Masao Furuyama, 2017. ANDO. Taschen, P. 96.
6. ArchDaily. AD Classics: Church of the Light / Tadao Ando Architect & Associates. URL: https://www.archdaily.com/101260/ad-classics-church-of-the-light-tadao-ando?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення: 04.12.2021).

*Красуля Нікіта,
студент архітектурного факультету КНУБА*

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ СПАДОК ЯК ЧИННИК СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТ ТА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Україна увійшла в ХХІ століття в стані економічної та екологічної кризи з пошуками шляхів виходу з неї і намаганнями включитися до світових економічних процесів та прагненнями інтегруватися в європейський простір. Це спонукає не тільки державні структури, а й, насамперед, науковців до пошуків нових шляхів аналізу стану держави та її регіонів, напрямів активізації всіх складових потенціалу їхнього піднесення, що є необхідним для якісного розвитку економіки країни й підвищення рівня життя населення.

Роль історико-культурного нащадку в розвитку конкретних територій часто недооцінюється, а існуючий потенціал не використовується. Відсутність ефективної регіональної та місцевої політики призводить до того, що багато архітектурних об'єктів знаходяться в занедбаному стані, відсутні інфраструктура, інформаційно-промоційна складова та саме головне- конкретне бачення шляхів залучення інвестицій у туристичну сферу. Реформа децентралізації порушує норми життя громадян тому пошук конкретних рішень для розвитку урбанізації має неабияке значення для їх подальшого покращення та процвітання.

У кризовому стані перебуває історичне середовище більшості міст, історично цінна забудова, включаючи пам'ятки архітектури, руйнується та безповоротно втрачається, умови життєдіяльності в історичних центрах поселень знаходяться на низькому рівні, а соціальний склад населення погіршується. Помітних ознак позитивних змін у більшості історичних міст України, на жаль, немає.

Причини неблагополучного стану історичного середовища міст:

- вступ більшості міст України в стадію активної реконструкції, яка все більше торкається їхніх центральних історичних частин;
- спотворення внаслідок сучасних комерційних факторів розвитку містобудівництва старих будівель невдалими перебудовами й надбудовами, будівництва на місці знесених історичних об'єктів нових споруд, які руйнують масштабність і характер історичного середовища;
- недостатня увага щодо визнання певного містобудівного нащадку, до якої належать центри історичних міст, як найважливішої складової культурної спадщини України;
- недостатня увага щодо збереження архітектурного та містобудівного нащадку та неврахування історико-культурного середовища в якому вони знаходяться; незадовільна ситуація з виділенням і фіксацією зон охорони пам'яток і заповідних зон історичних міських поселень;
- неналежне відображення в чинному законодавстві про об'єкти культурного спадку питань збереження й раціонального використання об'єктів містобудівного нащадку.

Завдяки музеям і інститутам історико-культурних заповідників удається зберегти об'єкти культурного нащадку як цілісні історико-культурні й природні комплекси, історичну забудову стародавніх міст, історичні ландшафти. Разом із тим існування історико-культурних заповідників не забезпечено в організаційному плані щодо напрямів розвитку, збереження, використання закріплених за ними об'єктів культурного нащадку.

Крім того, до проблем слід віднести:

- відсутність загальнодержавної програми розвитку заповідників України – як наслідок, в шести областях взагалі немає заповідників, а в семи їхня кількість не перевищує одного;

- неврахування можливостей державного бюджету щодо утримання, охорони та ефективного використання заповідників в інтересах суспільства при прийнятті рішень про їхнє створення;

- невиконання заходів, затверджених постановами Кабінету Міністрів України про створення заповідників, стосовно розроблення генеральних планів розвитку заповідників, оформлення права володіння земельними ділянками відповідно до чинного законодавства, виконання науково-дослідних та реставраційно-ремонтних робіт тощо;

- відсторонення місцевих органів влади від створення комунально-побутової інфраструктури в місцях розташування заповідників не сприяє масовому відвідуванню туристами, в тому числі іноземними;

- невжиття більшістю заповідників заходів щодо нарощування власних доходів за рахунок розширення надання культурно-масових послуг, внаслідок чого їхнє утримання лягає на загальний фонд державного бюджету.

Здійснене дослідження засвідчило, що історико-культурний нащадок є важливим фактором економічного, історичного і духовного розвитку територій різного адміністративного рівня. Одержані теоретичні результати дослідження створюють передумови для увіковічення місцевих традицій і культури; залучення інвестицій в історичні ресурси; плекання відчуття гордості за свою спадщину та рідну місцевість.

Список використаних джерел:

1. Катаргіна Т.І. Збереження культурної спадщини у Великій Британії, США, Канаді (історія і сучасність). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2003. 186 с.
2. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. К.: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
3. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток історії та культури: (на матеріалах Зводу пам'яток історії та культури України) НАН України; Інститут історії України / В.О. Горбик (відп. ред.). К., 1999. 304 с.
4. Акуленко В.І. Становлення і розвиток законодавства про охорону і використання пам'яток культури в Україні (1917–1991 рр.): Дис...канд. юрид. наук у формі наук. доп., що виконує також функції автореферата: 12.00.01 / АН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К, 1992. 33 с .

*Лавренчук Вероніка Віталіївна,
студентка архітектурного факультету КНУБА*

УРБАНІСТИКА ТА ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Вступ

Запорізька Січ – військовий та адміністративний центр козацтва на південних українських землях, який почав своє існування із середини XVI ст. Передумови утворення Січі – це передусім потреба козацтва в самоорганізації та захист українських земель від татарської агресії.

Запорозька Січ з огляду на різні причини могла змінювати своє місцезнаходження. Таким чином, можна назвати 7 Січей: Томаківська Січ (80-ті рр. 16 ст. – 1593), Базавлуцька Січ (1593–1638), Микитинська Січ (1639–52), Чортомлицька Січ (1652–1709), Кам'янська Січ (1709–11, 1730–34), Олешківська Січ (1711–28), та Нова (Підпільненська) Січ

(1734–75), також багато науковців стверджують про існування ще одної, найпершої Січі – Хортицька фортеця. [3], [1]

Розташування

Щодо просторового планування кожної із перелічених раніше Січей, то можна сказати, що усі вони були типовими та схожими у цьому плані.

Почнемо з того, що для розташування Січі козаки завжди вибирали важкодоступні місця, так як основна її ціль – це захист та укріплення під час татарських нападів. До прикладу, вибір місця розташування Базавлуцької Січі свідчить про серйозні стратегічні міркування запорозьких козаків. Острів лежить приблизно на 4 кілометри вище від гирла річки Базавлук та знаходиться між двома лиманами: Журавлівським та Бейкушем. З південного боку Січ захищена передовим островом Дівичим, нижче цього острову протягом 10-11 кілометрів тягнуться густі плавні, порослі довгов'язим очеретом та непрохідними трав'яними хащами, до того ж, околиці цієї місцевості перетиналися чисельними річками, лиманами та озерами. [6] Також можна згадати Чортомлицьку Січ, яка з трьох сторін омивалася річками: Чортомлик, Підпільна, Скарбна. Береги цих річок були дуже урвистими і служили козакам як укріплення, що стало додатковою перешкодою для ворога. [5]

Укріплення

Звичайно ж запорізькі козаки не обмежилися лише вдалим положенням у просторі, але й для більшого захисту споруджували додаткові оборонні укріплення. До прикладу, Нова Січ була оточена земляним валом заввишки 3-5 метрів, на якому уздовж розміщувалися дубові палі та башти. Доповнював це все глибокий рів наповнений водою. Довжина такого укріплення сягала 4 кілометрів. [3] Також можна згадати Томаківську Січ, її укріплення являло собою правильний редут (вид фортифікаційного укріплення правильної форми), який складався з трьох траншей: східної (завдовжки приблизно 104 метри), західної (завдовжки приблизно 62 метри) і північної (завдовжки приблизно 203 метри), найбільша висота таких траншей сягала приблизно 7,5 метрів. Вал Чортомлицької Січі був оснащений бійницями та укріплювався

частоколом із загострених та просмолених паль. З цього ж боку стояла гігантська оборонна башта упоперек приблизно в 43 метри, навкруг неї, колом до 216 метрів, спеціальне земляне укріплення із стрільницями для гармат. Навпроти валу простиралися дерев'яні коші насипані землею. Вийти можна було через вісім вузьких проходів («форток-пролазів») із бійницями.[4], [2]

Внутрішнє планування

У центрі Січі знаходився майдан з православною церквою, навколо якої розміщувалося 38 куренів. Курінь являв собою своєрідні казарми збудовані з довгих колод чи глини, або сплетені з лози і вкриті очеретом одноповерхові будинки, де жило 600 січовиків. Курені формувалися за принципом земляцтва, це вплинуло на їх назви пов'язані з назвами окремих населених пунктів України, наприклад, Батуринський, Переяславський, Уманський, Полтавський тощо. Також курінь мав значення військово-адміністративної, господарської одиниці, на чолі якого стояв курінний отаман. Також на майдані стояли будинки старшин та кошового отамана, школи, військова пушкаря, де зберігали різні види гармат, такі як фортечні й кульові, військова канцелярія, пономарня, курені комори-скарбниці. За містом, біля порту, був розташований, так званий, «Грецький дім» — житло виділене для іноземних посланців та купців, оскільки Запорізька Січ активно промишляла торгівлею, до того ж була транзитним пунктом торгівлі не тільки для українських земель, а й Росії з країнами Сходу. Передмістя Січі було забудоване житлами й ремісничими майстернями.[5], [7]

Умови проживання на Січі

На Запорізькій Січі проживало ймовірно 100 тис. осіб, і звичайно вони намагалися зробити своє проживання комфортнішим. У зв'язку з цим на сьогодні нам відомо чимало різних термінів, що дозволяють описати облаштування козацького житла.

Сам курінь поділявся на дві частини – сіни та житлова частина. У сінах обов'язково облаштовували місце для курінного кухара, де була розміщена піч з відкритим вогнем – кабиця. У житловому приміщенні був присутній малий низький столик – сирно, стіл з однієї широкої і товстої дошки, та лави. У правому куті житлової частини було виділено

місце для покуті з іконами, саме тут сидів за столом курінний отаман. Також курінь містив у собі глиняну грубу для опалення приміщення. Звичайно ж було й місце для відпочинку козаків – піл на якому одночасно поміщалося до 30-ти осіб. Над полом були жерди, де козаки вішали свої речі. [7]

Дуже хороший опис умов проживання був записаний Олексою Отороженком, з розповіді запорізького козака Микити Леонтієвича Коржа:

«Наші курені не такі були, як ті, що скотарі робили собі по степах. Наші були збудовані з квадратних брусів, наш батько — Великий Луг — наділяв нас лісом вдоволь. Курінь був, неначе той будинок, шістсот козаків і більш містилось в ньому, а строївся він, неначе трапеза яка, без перегородок і кімнат, а кругом побіля стін стояли столи і лавки, щоб було на чому за обідом сидіти. Образи були у нас дуже багаті, в срібних, в золотих шатах, а посередині куреня висіли панікадила, лампадки і у великі празники засвічувались. Вікна були великі, і часто грубки кахляні, галанські, як у мене в хаті; а печі, де пекли хліб, були особливо, в другій будові, там же і кухарі варили різні потрави...». [8]

Порівняння з побудовою фортифікаційних споруд у часу Київської Русі

Має багато спільних рис планування фортифікаційних споруд у часи Київської Русі та на Запорізькій Січі. Наприклад, для обох варіантів характерні такі об'єкти як, рови та вали, що захищали міста від ворожих нападів. Вал у Київській Русі був заввишки 3-5 метрів, а глибина валу перевищувала 3-4 метри. У середині валу розміщувалися дубові прямокутні зруби, які забезпечували велику стрімкість схилів особливо з боку рову. Часто зруби стояли в 1-3 ряди. Зруби являли собою дві поздовжні стіни, які з'єднувалися між собою кожні 1,5-2 метри. Також на вході у місто стояла зрубна конструкція розміром 6*4 метри. Так як і на Січі у якості ще одного захисного об'єкту у Київській Русі використовувалися частоколи. Основними матеріалами будівництва споруд у Київській Русі були земля та дерево. [9], [10]

Висновок. Отже планування та розташування Січі на пряму залежало від способу існування, життєдіяльності та устрою запорізьких

козаків. Також це дає нам зрозуміти та окреслити рамки сприйняття тогочасних людей, що до духовних та матеріальних цінностей. Не можна упускати й факт удосконалення та градації побудови фортифікаційних споруд з часів Київської Русі, хоча Запорізька Січ багато чого перейняла з тих часів.

Список використаних джерел:

1. Запорізька Січ - історія виникнення, устрій та ліквідація. URL: <https://myukraine.org.ua/zaporizka-sich/> (дата звернення: 19.11.2021).
2. Історія козацтва – Козак. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B4Q-F2u9ss8> (дата звернення: 17.11.2021).
3. Енциклопедія історії України: Запорізька Січ. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zaporozka_sich (дата звернення: 17.11.2021).
4. Енциклопедія історії України: Нова Січ. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Nova_Sich (дата звернення: 17.11.2021).
5. Козацька республіка – про Україну. URL: <http://about-ukraine.com/kozatska-respublika/> (дата звернення: 16.11.2021).
6. Базавлуцька Січ. URL: <https://kozaku.in.ua/kozaku-sich/54-bazavlucka-sch.html> (дата звернення: 16.11.2021)
7. Як жили пересічні козаки на Запорізькій Січі? Фоторепортаж із експозиції на Хортиці URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/photoreportazh-yak-zhyly-peresichni-kozaky-na-zaporizkiy-sichi/30878391.html> (дата звернення: 17.11.2021).

8. Курінь. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%8C> (дата звернення: 17.11.2021).

9. Укріплення та озброєння. URL: https://pidru4niki.com/16381204/kulturologiya/ukriplennya_ozbroyennya (дата звернення: 05.12.2021).

10. Обробні житлові й господарчі споруди. URL: <http://about-ukraine.com/category/arhitektura/arhitektura-kiivskoi-rusi-kintsya-x-1-i-polovini-xiii-st/> (дата звернення: 05.12.2021).

*Лесик Вероніка, Остапенко Дар'я,
ф-т урбаністики та просторового планування, 052 «Політологія»,
Наук. керівник: к.п.н. Гербут Н.А.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ НАЦІЙ: ПОЛІТИКО-УРБАНІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У XIX ст. в Європі відбувалися соціально-політичні процеси, які спонукали людей гуртуватися та відчувати себе нацією. Нерозривно з цими процесами поставала проблема пошуку інтелектуальних та естетичних засобів, які б дозволили великому і неоднорідному натовпу надати певних однорідних характеристик.

У XIX ст. час досить поширеним стає зв'язок між жіночим та національним. Мабуть найбільш відома алегорія - це американська Статуя Свободи. Але є й інші фігури: Колумбія (жіночий образ, який уособлював США після Американської революції), Британія, Австрія, Росія, швейцарська Гельвеція, Італія туррита, Германія та її сестри - Баварія, Франконія, Саксонія, Бероліна, Хаммонія та Брунонія. Ці національні алегорії прикрашали міста, символізуючи згуртованість та єдність, національну ідею та державність.

Вважається, що масштаб символів відображає розмір нації, тому часто статуї робилися великими, як і в стародавні часи - наприклад, Боварія перед Залом слави в Мюнхені або Германія (Нідервальдський пам'ятник), що знаходиться біля міста Рюдесхайм [7, с. 93].

Час від часу у дослідників виникає питання: «Чому така значна невідповідність між реальним становищем жінки в патріархальному суспільстві та її домінуючою роллю в алегорії?». Є різні пояснення психоаналітичного та соціокультурного характеру, але беззаперечним є те, що естетична сфера має свої закономірності.

Традиція називати країни та народи словами жіночого роду була притаманна ще Римській імперії та латинській мові. Крім того, образи націй часто наділялися атрибутами Римської імперії [7, с. 94].

Зовнішні атрибути алегорії Британії, що має - коринфський шолом, тризуб і щит - зберігаються в незмінній традиції з 16 століття і є спільними для різних скульптур у британських містах Плімут, Бат, Манчестер та Грейт-Ярмут [6]. Форма монет у Великобританії не змінювалася з давніх часів: на аверсі зображався портрет римського намісника чи британського монарха, а на реверсі — алегорія Британії. Британська інвестиційна монета із золоті та сріблі випускається в такому вигляді до сьогодні. Традиційне зображення Британії також можна знайти на поштових марках і медалях [3].

Відомі античні алегорії *перемоги* такі, як Ніка із Самофракії чи Вікторія Брешийська або алегорії *боротьби* (Афіна Промахос) є зразками майже для всіх європейських національних уособлень.

З розвитком національної свідомості та національної держави в ХІХ столітті національні символи в мистецтві все більше асоціювалися із символами влади й боротьби. Розглянемо це на прикладі Німеччини.

Якщо дивитися зі стилістичної та художньо-історичної точки зору, то міста Німеччини містили античні, готичні і ренесансні елементи, тобто мали символічний зв'язок як з Римською імперією, так й із Священною Римською імперією - наддержавним союзом, що проіснував до 1806 року [5, с.43].

Пам'ятник у національному парку Нідервальд, на горі Рюдесхаймер Берг, що височіє над долиною Рейну біля міста

Рюдесхайм, був збудований у 1877-1883 роках за проектом Йоганнеса Шиллінга. Він покликаний увічнити створення Німецької імперії після франко-пруської війни 1870—1871 рр. На постаменті заввишки 25 м встановлена алегорична фігура Німеччини (12,5 м), що тримає імператорську корону в піднятій правій руці та імперський меч, увінчаним лавровим вінком, у лівій. Знаходиться статуя на висоті 225 м над рівнем Рейну. Могутня Германія Нідервальдська чітко демонструє готовність до бою і висуває цілком конкретні претензії на владу та територію. На щиті напис: «Німецький меч захищає німецький Рейн».

Отже, Германія Нідервальдська заявляє про існування німецької нації, яка не лише визначала себе через свою історичну, мовну та культурну схожість, але й зрозуміла себе як діючий колективний індивід. Самовпевненість Германії відповідає самовпевненості німецької нації, яка черпає легітимацію правління зі справжньої національної автономії [5, с.44-45].

Що стосується України, то жіночий образ нації затвердився тут лише у ХХІ столітті - після отримання повної незалежності та зведення монументу на честь цієї надзвичайно важливої події.

Монумент Незалежності України – це тріумфальна колона у центрі Києва, встановлена на честь десятиліття незалежності України. Пам'ятник уособлює народження нової держави і є одним із найяскравіших скульптурних творів країни. Монумент зведено за задумом скульптора Анатолія Куца у 2001 році. Це найвищий пам'ятник України, що являє собою 9-метрову статую, яка височить над містом на 52-метровій колоні. Підніжжя зроблене у вигляді християнського храму, прототипом якого є Брама Заборовського - парадний в'їзд на територію Софійського собору, датований 18 століттям.

Монумент Незалежності України виконаний у стилі українського бароко та ампіру. Жіноча фігура, яка вінчає колону, є Берегинею-Орантою. У руках вона тримає калинову гілку – вічний символ України [3].

Образ Берегині взятий автором проекту із давньослов'янської язичницької релігії. Її вважали матір'ю всього живого, богинею-

захисницею будинку та сім'ї [3]. Оранта (від лат. orans — «той, що молиться») — один з основних типів зображення Божої Матері. Оранта зображувалася з піднятими вгору руками — це один із найдавніших жестів звернення до Бога, що означає благання, прохання [1]. Цікаво, що лівою рукою Оранта вказує на захід – наш шлях до Європи. А калинову гілку, національний символ кровної єдності українців, краси і благополуччя, вона тримає правою рукою, три пальці якої складають трійцю, як знак звернення до Бога за покровом, благословенням і захистом.

Автор поєднав в образі молодої дівчини язичництво та християнство, що є невід'ємними елементами історії українського народу.

У 2012 році відкрили пам'ятник Незалежності в Тернополі. Сьогодні на Театральному майдані в Тернополі гордо стоїть жінка як символ України у вінку з піднятими вгору руками, які переходять у журавля, що прагне до неба, до свободи [2].

Отже, на відміну від жіночих образів націй Західної Європи, сучасна українська алегорія не войовнича; вона є захисницею, але захисницею без зброї. Можливо, тому що у 1991 році Україна несподівано отримала омріяну незалежність мирним шляхом. Але є в усіх європейських образах націй і спільне: через жінку формується та символізується ідея народження, походження та органічна структура єдності.

Список використаних джерел:

1. Костюк Б. Зображення Богородиці Оранти в Софійському соборі дотепер називають «Непорушною стіною» – історик: Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kyjivska-rus-i-bohorodycia/30382978.html> (дата звернення: 29.11.2021).

2. Символ Незалежності України встановили на Театральній площі в Тернополі: Тернопільська міська рада, 2012. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/news/16300.html> (дата звернення: 28.11.2021).

3. Як створювався монумент на Майдані Незалежності: Вечірній Київ, 2018. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/24435/> (дата звернення: 28.11.2021).

4. Britannia, allegory of a nation, emblem of empire, and patriotic icon: Oxford Dictionary of National Biography/ URL: [https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/\(ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-68196](https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/(ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-68196) (дата звернення: 27.11.2021).

5. Gall L. Die Germania als Symbol nationaler Identität im 19. und 20. Jahrhundert. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1993. s. 54.

6. Goldmünze - Britannia. URL: <http://www.bullionweb.de/goldmuenze/britannia.html>

7. Rentmeister C. Berufsverbot für die Musen. Warum sind so viele Allegorien weiblich? *Ästhetik und Kommunikation*. 1976. № 25. S. 92–112.

*Литвин Олена Георгіївна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА.*

ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток суспільства, галузей економіки та технологій супроводжується забрудненням навколишнього середовища, що сприяло виникненню концепцій, таких як екологічний маркетинг.

У міру інтеграції України до європейської спільноти, розвитку екологічної свідомості споживачів буде посилюватись усвідомлення ролі екологічного маркетингу, як інструменту механізму підвищення рівня екологічної безпеки. Аналіз ролі цього типу маркетингу показав, що він може бути одним з найбільш дієвих еколого-економічних інструментів і відіграватиме значну роль у процесі забезпечення екологічної безпеки.

За останні роки екологічність придбаних товарів поступово стає тенденцією серед споживачів. Екологічно чисті продукти мають такі особливості: вони є не тільки більш екологічними на стадії споживання порівняно з товарами-аналогами, а також на стадії виробництва та утилізації.

Екологічний маркетинг це філософія організації і здійснення маркетингової діяльності, яка визначає головною ціллю підприємства відносно ринку, забезпечення його функціонування на принципах стійкого споживання, та відповідального ставлення до оточуючого середовища відповідно до вимог стійкого розвитку суспільства і екосистеми [1].

Основні функції екологічного маркетингу:

- вивчення попиту на екологічно чисту продукцію, ціноутворення;
- реклама і стимулювання;
- планування екологічно чистого асортименту, збуту і торговельних операцій;
- діяльність, яка пов'язана зі зберіганням і вибором екологічно чистого товароруху, організацією екологічно безпечного обслуговування споживачів. [2].

Для досягнення концепції екологічного підприємства компаніям необхідно вирішити багато завдань, оскільки незалежно від сфери діяльності практично кожне промислове підприємство стикається з проблемами екологічності в процесі експлуатації та управління підприємством.

Для вирішення цих проблем необхідно:

- створити систему екологічного управління та регулювання довкілля;
- максимально обмежити існуючі забруднення;
- інвестувати кошти в упровадження екологічних технологій;
- упроваджувати практику «екологічний офіс»;
- створювати культуру екологічного підприємства.

Така стратегія буде сприяти як формуванню позитивного іміджу компанії, так і підвищувати вартість бізнесу, що дасть змогу залучати інвесторів та закордонних партнерів [3, с.185].

Пропозиція екологічних товарів наголошує на особливому піклуванні про здоров'я клієнтів, забезпеченні мінімізації впливу шкідливих речовин за одночасного зменшення впливу на навколишнє середовище. Результатом таких зусиль стає пропозиція продукції, яка є органічною, виробляється під наглядом регуляторних агенцій або інших компетентних органів. Купівля екологічних товарів пов'язана з такими аспектами:

1. Споживачі купують товари, які відповідають їхньому способу життя, а також можуть його поліпшити:

- компанії пропонують «зелені», екологічно чисті товари, наголошуючи на формуванні відповідального способу життя клієнта;
- споживання екологічних товарів розглядається як засіб задоволення потреб, таких як самоідентифікація та соціальні відносини;
- рішення щодо покупки приймається, зважаючи на ціну продукту разом із міркуваннями про якість та зручність екологічної вигоди.

2. Екологічні продукти відповідають існуючим вимогам:

- коли вони цілком відповідають попиту (наприклад, екологічно чисті, місцеві продукти);
- коли самі клієнти стурбовані пошуком екологічних (органічних) товарів.

3. Екологічні продукти поліпшують умови життя та життя дітей:

- покупка розглядається як спосіб формування відповідальної ідентичності.

4. Нові медіа формують постійну дискусію щодо споживання екологічних продуктів:

- засоби масової інформації постійно висвітлюють поточну екологічну кризу, що підвищує обізнаність щодо загального споживання екологічних товарів [4].

Таблиця 1

Маркетингові інструменти орієнтації промислового підприємства на екологізацію своєї діяльності

Напрями орієнтації промислового підприємства на екологізацію своєї діяльності	Маркетингові інструменти та заходи
Удосконалення організації виробничого процесу	Взаємодія з контактними аудиторіями (місцевими громадами) і лідерами громадської думки щодо модернізації технологічного процесу і розміщення виробничих потужностей з урахуванням екологічних наслідків функціонування виробництва.
Дослідження екологічних потреб і існуючого попиту на екологічні товари	Регулярні опитування споживачів щодо їх екологічних потреб і переваг. Формування нових екологічних потреб на галузевому ринку.
Визначення обсягів закупівлі та реалізації продукції з урахуванням екологічних потреб	Закупівельний маркетинг – пошук товарів – субститутів з урахуванням екологічних наслідків виробництва, споживання і утилізації.
Вибір оптимальних маршрутів постачання товарів	Оптимізаційні інструменти в межах розподільчої логістики.
Напрями орієнтації промислового підприємства на екологізацію своєї діяльності	Маркетингові інструменти
Вибір найбільш ефективних видів транспортних засобів	Залучення екологічно безпечних видів транспорту (електричного), як інструменту і позиціонування підприємства з точки зору екологічності.
Вибір каналу розподілу товарів з урахуванням екологічних чинників	Залучення посередників, які поділяють ідеї екологічної і соціальної відповідальності. Спільні PR – акції, цінові знижки.

Головною метою впровадження концепції екологічного маркетингу є визначення та формування незадоволеного попиту на екологічно чисті товари з метою орієнтації товарів і послуг підприємства на задоволення екологічних потреб споживачів. Тобто, згідно з такою концепцією, підприємство має забезпечувати розроблення, виробництво і реалізацію екологічних товарів, на які існує попит, це передбачає, що поточне маркетингове управління має бути націленим на задоволення потреб споживачів і водночас забезпечувати екологічний розвиток або принаймні не допускати екологічної шкоди. Таку концепцію вигідно розвивати не тільки через особливості

державного управління галузями народного господарства, тиск екологічних нормативів та соціальні зобов'язання підприємства щодо навколишнього середовища, а й через зміни у поведінці споживачів. Окрім того, концепція «зеленого» маркетингу може забезпечити нові конкурентні переваги, якщо продукція дійсно буде відповідати вимогам екологічно свідомих споживачів.

Особлива відповідальність у справі забезпечення екологічної безпеки покладається на інженерно-технічні кадри, які повинні впроваджувати сучасну техніку та нову технологію виробництва з урахуванням збереження навколишнього середовища, повного комплексного використання неживої природи та забезпечення розширеного відтворення живої природи. Виходячи з цього, виникає складна проблема гармонійного поєднання прискорення темпів росту ринкового економічного розвитку з необхідністю інженерно-технічного переозброєння підприємства, які забезпечували б умову госпрозрахункового використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища [5, с.7].

Для досягнення високих результатів діяльності підприємству необхідно займатися розробленням своєї екологічної політики, яка буде визначати ступінь екологічної відповідальності та рівень зобов'язань щодо збереження навколишнього середовища.

Сьогодні вирішення існуючих екологічних проблем вимагає не тільки обмеження впливу підприємств на природне середовище, а й активного використання концепції екологічного маркетингу як на рівні стратегічного планування розвитку країни, так і в комерційній діяльності підприємств.

Екологічний маркетинг може стати дієвим інструментом і підсистемою в системі соціальної відповідальності підприємства за умови, якщо його інструменти будуть інтегровані в загальну систему цілого орієнтованого управління промисловим підприємством.

За умови плідної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та підприємств можливо досягнути консенсусу у стратегії, методах, моделях розвитку соціально-відповідального підприємництва в Україні [6].

Список використаних джерел:

1. Соціальна відповідальність (SA8000): Міжнародний стандарт від 01.10.2007. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0015697-07> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Кучмішов А.В. (2011). Екологічний маркетинг у системі еколого-економічного управління. Ефективна економіка, (11). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_83 (дата звернення: 16.11.2021).
3. Петруня Ю. С., Петруня В. Ю. Маркетингові екологічні стратегії підприємств. *Механізм регулювання економіки*. 2007. № 4(32).
4. Зелений маркетинг. Інвестопедія. URL: <https://www.investopedia.com/terms/g/green-marketing.asp> (дата звернення: 16.11.2021).
5. Екологічна безпека та економіка: монографія / М.І. Сокур, В.М. Шмандій, Є.К. Бабець, В.С. Білецький, І.Є. Мельнікова, О.В. Харламова, Л.С. Шелудченко. Кременчук, ПП Щербатих О.В., 2020. 240 с.
6. Євстахевич А. Л. Перспективи використання міжнародних стандартів у менеджменті соціальної відповідальності підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6467> (дата звернення: 16.11.2021).

Литвинчук Марина Юріївна,

студентка ф-ту урбаністики та просторового планування КНУБА,

Наук. керівник: к.т.н., доц. Тригуб Р.М.,

кафедра міського будівництва КНУБА

ФОРМУВАННЯ ТИПОЛОГІЇ ПІДЗЕМНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗОН МІСТА (ВЗАГАЛІ ТА НА ПРИКЛАДІ КИЄВА)

Постановка проблеми

В Україні є практика використання підземного використання територій – під площами, у колишніх шахтних виробках, під будівлями.

Проте, регулювання їх використання здійснюється лише фрагментарно. Відсутній нормативний зв'язок видів функціонального призначення підземних територій з функціональним призначенням наземних будівель та споруд.

Вступ

Практика розробки генеральних планів ряду міст (Харків, Херсон, Запоріжжя, Чернігів та ін.) показує, що більшість міст на сьогодні використали найбільш сприятливі для забудови території [1, С. 231].

Сучасні проблеми містобудування – дефіцит міських територій, скупчення на дорогах транспортних засобів, відсутність в необхідному обсязі місць паркування, нездатність міської інфраструктури впоратися з постійно зростаючими навантаженнями і погіршення екологічної обстановки, гостро виявляються в умовах історичного середовища центральної частини міст України [2, С. 148].

В умовах дефіцитності ресурсів гостро постає проблема раціонального їх використання в містобудуванні [3, С. 23].

Одним з перспективних напрямів розвитку сучасних та майбутніх міст є широке використання їх підземного простору. Тунелі та станції метрополітену, підземні автостоянки та гаражі, транспортні, пішохідні та колекторні тунелі – ці та багато інших споруд, без яких неможливо уявити сучасне велике місто. Сучасні міста розвиваються не тільки по горизонталі, але і по вертикалі з використанням надземного і підземного простору [4, С. 143].

Розділ 1. Приклади використання підземного простору в Україні та Києві

1.1. За призначенням, що історично склалося

Підземні об'єкти у Києві та Україні загалом можна поділити на рукотворні та природного походження.

Окремо слід виділити такі, що представляють історичну, культурну цінність, є нерухомими пам'ятками культурної спадщини.

За дуже приблизними даними у Києві знаходиться близько 200 печерних споруд, про загальну довжину яких не знає ніхто. У цій

системі лабіринтів є давні монастирі, фортеці і навіть печери-пастки, походження деяких з них невідоме. Найбільше печер археологи знаходять під київськими монастирями.

Звіринецькі печери збереглися набагато краще за інших, тому що вхід в них був довгий час завалений. Виміри показали під Звіринцем більше кілометра невідомих тунелів [5].

Звіринецькі печери є пам'яткою археології (охоронний номер 260034-Н), знаходяться за адресою: м. Київ, вул. Мічуріна, 18-22.

Такі печери споруджувалися ченцями для власних потреб.

Рис. 1 – Карта розташування Київських печер [5]

У лютому 2015 року країну облетіла сенсація: на Поштовій площі у Києві відкрито унікальні археологічні знахідки [6].

Під час будівництва підземного торговельного центру на Поштовій площі археологам вдалося вихопити з-під ковша кілька стародавніх дубових колод.

Є підстави говорити, що місто починалося саме звідси і будувалося за тими самими принципами військової демократії (рівні за площею ділянки, однаковий доступ до води), що й перші міста північної Європи, зокрема Швеції [6].

Спочатку в котловані знайшли залишки парканів XII століття, потім мостову, обриси садиб, датовані різними століттями земляні гідротехнічні та фортифікаційні споруди і навіть могильник, дрібні артефакти: монети, княжі печатки, жіночі прикраси, уламки керамічного посуду.

Тож згодом у новозбудованому торговельному центрі мав з'явитися ще й підземний музей, як у Європі [6].

Історичну цінність також представляють інші підземні споруди – фортифікаційні тунелі.

Перші оборонні споруди будувалися відразу після заснування Києва і відновлені в XVII столітті. До наших днів дійшли лише невеликі ділянки цих тунелів, а в світлі інтенсивного будівництва на поверхні і вони почали обсіпатися. Найбільше таких об'єктів зосереджено у старому Києві та Печерську [5].

До пам'яток археології національного значення входять такі підземні об'єкти або об'єкти з підземними частинами [7]:

Оборонна фортеця з підземними ходами (пам'ятка археології, охоронний номер 020027-Н) – село Буша Ямпільського району Вінницької області;

Стоянка печерна (пам'ятка археології, охоронний номер 070012-Н) – с. Велика Уголька Тячівського району Закарпатської області;

Скельний печерний монастир (охоронний номер 220005-Н) – урочище Монастирське, с. Гораївка Кам'янець-Подільського району Хмельницької області;

Печерна стоянка з наскельними зображеннями (охоронний номер 240005-Н) – с. Баламутівка Заставнівського району Чернівецької області;

Печерний монастир (охоронний номер 270012-Н) – м. Інкерман у Автономній Республіці Крим;

Стоянка печерна Шан-Коба (охоронний номер 270015-Н) – с. Передове у Автономній Республіці Крим;

Стоянка печерна Фатьма-Коба (охоронний номер 270016-Н) – с. Передове в Автономній Республіці Крим;

Стоянка печерна Мурзак-Коба (охоронний номер 270017-Н) – с. Чорноріченське в Автономній Республіці Крим;

Комплекс Успенського печерного монастиря (охоронний номер 010006-Н) – балка Майрам-Дере, м. Бахчисарай в Автономній Республіці Крим.

У селищі Стрижавка поблизу Вінниці розташований об'єкт, побудований у період Другої світової війни – Ставка Гітлера, початок будівництва якого припав на осінь 1941 року.

У ході досліджень науковці об'єкта науковці виявили - будівлю на чотири поверхи з тунелем на глибині 10-12 метрів, з бетонними перекриттями завтовшки 50 см і більше.

Наразі «Ставка Гітлера» відноситься до «Історико-меморіального комплексу пам'яті жертв фашизму» [8].

З ім'ям іншого диктатора пов'язаний і інший підземний об'єкт – секретна лабораторія Сталіна на схилах Дніпра недалеко від колишньої водонапірної башти Києва [9].

На перетині вулиць Джона Маккейна (в минулому Івана Кудрі), Чигоріна та Ігоря Брановицького (в минулому Перспективна) (Печерський район м. Києва) під землею знаходиться секретна підземна в'язниця Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР. Об'єкт розташований на території старовинної Київської фортеці. Вхід до підземелля приховувався в часи СРСР, а коли поряд побудували метро «Печерська» (відкрита 27.12.1997 [10]), то входи до в'язниці виявилися затоплені ґрунтовими водами [11, 12].

У період 1929—1941 рр. для захисту старого кордону СРСР до приєднання західноукраїнських земель у Київській області був споруджений Київський укріплений район — система оборонних споруд, довготривалих та польових укріплень, інженерних перепон, артилерійських позицій, основною тактичною одиницею якого був батальйонний район оборони, кожен із яких об'єднував між собою окремі довготривалі фортифікаційні споруди, польові позиції, інженерні перепони тощо.

Командний пункт Київського укріпленого району представляє собою підземну споруду (бункер), що складається з тунелів різного діаметру загальною довжиною 285 метрів.

Тунелі сполучались між собою, та були розділені перегородками на робочі, технічні та побутові приміщення.

Вся підземна частина КП була заглиблена в ґрунт на глибину близько 50 метрів. Також було побудовано 4 доти типу «Міна», що являли собою групу дотів, з'єднаних між собою підземними галереями (наприклад, ДОТ № 205 «лейтенанта Ветрова») [13].

Серед ресурсів геологічного простору особливе місце посідає природна геологічна спадщина, або геологічні пам'ятки – свідки давніх геологічних подій, що відбувалися багато мільйонів і навіть мільярдів років тому [14].

Прикладом підземного об'єкту природного походження можна навести Медову печеру [15].

1.2. Підземні об'єкти інженерної інфраструктури населених пунктів

Із загальної території м. Києва 6,2% складають території з високим рівнем підземних вод [16, С. 46].

Для підвищення ефективності використання та раціональної організації підземного простору в центральній частині міста генпланом Києва [16, С. 62] передбачається будівництво загальних колекторів для сумісного прокладання інженерних мереж.

У містобудівній документації на місцевому рівні можна ознайомитися з перспективою, а також з поточним станом розміщення

підземних інженерних комунікацій, причому останнє є предметом більш екстремальних досліджень [17, 18, 19].

1.3. Підземні об'єкти транспортної інфраструктури

Київське метро – найцікавіша інженерна споруда – тут є помпезні «підземні палаци» та законсервовані «станції-привиди», – на станції «Дніпро» довгий час працював унікальний ліфт для вагонів, а станція «Арсенальна» є найглибшою станцією метро в колишньому Радянському Союзі -122 м. Цікаво, що наступна за нею станція «Дніпро» розташована під відкритим небом – що означає значний перепад висот міського рельєфу [20].

Перші проекти прокладки в Києві підземної залізниці з'явилися наприкінці XIX ст., проте підготовка до будівництва першої лінії почалася лише в 1938 р. Перерване війною, воно відновилося в 1949 р., а першу робочу ділянку «підземки» відкрили 6 листопада 1960 р. [20], коли була введена в дію його перша дільниця завдовжки 5,2 км від станції «Вокзальна» до станції «Дніпро») [4, С. 157]. 22.08.1975 почав роботу Харківський метрополітен, 29.12.1995 – Дніпропетровський метрополітен [21]. На сьогодні в Україні 7 діючих лінії метро: Київ: 3 лінії метро загальною протяжністю майже 70 км, 52 станції [22]; Харків: 3 лінії метро загальною протяжністю 38 км, 30 станцій [23]; Дніпро – 1 лінія метро протяжністю 7,8 км, 6 станцій [24].

Не зайвим буде згадати станцію-довгобуд метрополітену – «Львівська брама», будівництво якої почалося на зламі 80-90х років минулого століття [24].

Тунелі метрополітену влаштовуються як глибокого, так і мілкового закладання. Тунелі глибокого закладання влаштовуються при проходженні метрополітену під забудованими територіями пересіченої місцевості. Тунелі мілкового закладання дозволяються при прокладанні метрополітену під міськими вулицями, територіями зелених насаджень, при рідкій малоповерховій забудові. При пересіченій місцевості ділянки тунелів глибокого закладання можуть чергуватися з ділянками мілкового закладання [4, С. 157].

Такі тунелі будуються за допомогою прохідницького щита для будівництва тунелів метро [25].

Крім метрополітену, в Україні тунелі будувалися і для іншого міського рейкового транспорту – Криворізького швидкісного трамваю (загальна протяжність частини трамвайних ліній, що проходить в тунелі 6,42 км) [26].

Тунелі гірського типу мають широке використання при будівництві міських магістралей в гірській та горбистій місцевості. Такі тунелі, як правило, влаштовуються методом глибокого заклання та значної довжини [4, С. 158].

На території України налічується 29 залізничних тунелів, більшість із них знаходяться у Карпатах. У рівнинній частині країни є лише три тунелі — Лоцманський (Мерефо-Херсонський), Лутугинський та Глафирівський [27].

У разі техніко-економічної доцільності для створення зручної транспортної мережі в місті може замість мосту через водну перешкоду може бути побудований підводний тунель [4, С. 158].

Діючих підводних тунелів в Україні немає, проте є 2 недобудовані залізничні тунелі в Києві: Північний (Оболонь — Вигурівщина) і Південний (Жуків острів — Осокорки), які разом із допоміжними інженерними та іншими спорудами мали стати основою для комплексу підземних залізничних переходів, призначеного передусім для забезпечення безпечної та прихованої переправи військ і вантажів під річищем Дніпра. Офіційна назва тунелю під Дніпром – Будівництво № 1 НКШС; інші назви: Підруськова залізниця в районі Києва, Сталінське метро, Об'єкт № 1 [28].

З транспортними комунікаціями та інфраструктурою України можна ознайомитися на сайті OpenStreetMap [29].

В місті діють 50 транспортних вузлів у різних рівнях, 27 шляхопроводів на перетинах автодоріг із залізничними коліями та вулицями, 225 підземних та пішохідних переходи [16, С. 6, 31].

Прикладом транспортної розв'язки з підземним тунелем з пішохідними переходами є Севастопольська площа.

Існують думки, що підземні пішохідні переходи можна замінити наземними [31].

Підземні паркінги [32] могли би стати ефективним інструментом використання територій найкрупніших міст, інструмент відхилень від державних будівельних норм з погодженням Мінрегіону у будівельних компаній був більш популярним інструментом, у зв'язку з чим у 49 % житлових комплексів на одне паркомісце припадає 1–2 квартири, у 14 % — 3–4 квартири, у 17 % — понад 5 квартир [33].

1.4. Підземні об'єкти цивільного захисту

Після початку воєнних дій на сході Головним управлінням ДСНС України у м. Києві створили інтерактивну карту з об'єктами цивільного захисту – *бомбосховища та сховища Києва, місця укриття населення в підземному просторі Києва* [34; 35].

1.5. Санітарно-гігієнічні підземні об'єкти

Звичайно, місто не може обійтися без громадських вбиральень, з розміщенням яких можна ознайомитись одним із запропонованих виконавчим органом Київської міської ради (Київською міською державною адміністрацією) способів [36]. Деякі з таких об'єктів розміщуються у підземних переходах [37].

1.6. Підземні об'єкти торгівлі, культурно-побутового призначення

Містобудівну ефективність складає розміщення закладів торгівлі громадського харчування, культурно-побутового та іншого призначення в штучно створеному підземному просторі міст. Підземні громадські і торгівельні центри в Києві: «Глобус» – під Майданом Незалежності, «Метроград» – під Бесарабською площею, вул. Червоноармійською і площею Л. Толстого, «Квадрат» – під бульваром Дружби народів біля станції метро та інші – підтверджують доцільність розвитку підземної урбаністики в сучасних умовах, що забезпечує економію міських територій [1, С. 234].

Привертає увагу новий торгово-розважальний центр «Оазис», розміщений над станцією метро «Героїв Дніпра» у Оболонському районі м. Києва. Будівництво об'єкта мало скандальну історію і неоднозначний містобудівний ефект [38].

1.7. Підземне зберігання відходів

За інформацією комунального підприємства виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації) «Київкомунсервіс» станом на 17.04.2018 обслуговується та контролюється 81 контейнер для тимчасового зберігання твердих побутових відходів заглибленого типу, які дозволяють суттєво економити місце для паркування авто та встановлення надземних баків для сортованих відходів, в умовах ущільненої забудови столиці [39, 40].

1.8. Підземні промислові об'єкти

Серед завдань щодо раціонального використання міських територій набуло освоєння підземного простору відпрацьованих гірничих виробок, загальна площа яких в Україні перевищує 3,5 млн. м² [1, С. 233].

Успішне функціонування підземних заводу шампанських вин в Бахмуті (колишньому Артемівську) Донецької області, винного комбінату в Інкермані Автономної Республіки Крим показує значні потенціальні можливості у використанні підземного простору колишніх виробок [1, С. 234].

Потенційні інвестори при розгляді можливості зміни функціонального призначення колишньої шахти можуть ознайомитися з її макетом в павільйоні № 13 на Виставкового центру [41].

Розділ 2. Нормативно-правове та нормативне регулювання використання підземного простору в Україні

Нормативно-правове регулювання використання підземного простору, зокрема для будівництва, в Україні представлене лише декількома положеннями Земельного кодексу України [42].

Відповідно до частини другої статті 73, частини третьої статті 75 та частини з статті 76 Земельного кодексу України [42] відповідно уздовж, зокрема підземних трубопроводів, підземних кабельних ліній зв'язку, що проходять поза населеними пунктами, підземних кабельних ліній електропередачі встановлюються охоронні зони.

Також згідно із частиною першою статті 113 Земельного кодексу України [42] зони санітарної охорони створюються навколо об'єктів, де є зокрема підземні джерела водопостачання, водозабірні та водоочисні споруди, водоводи, об'єкти оздоровчого призначення.

Слід звернути увагу, що право власників або користувачів розпоряджатися земельною ділянкою обмежено частиною другою статті 168 Земельного кодексу України [42]:

власники земельних ділянок та землекористувачі не мають права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, крім випадків:

а) проведення робіт із буріння та облаштування нафтових і газових свердловин, будівництва, технічного обслуговування, ремонту і реконструкції нафтових і газових свердловин та пов'язаних з їх обслуговуванням об'єктів трубопровідного транспорту, виробничих споруд, під'їзних доріг, ліній електропередачі та зв'язку, підземних кабельних мереж енергозабезпечення;

б) проведення робіт, пов'язаних з ліквідацією та запобіганням аварійним ситуаціям на нафтових і газових свердловинах та пов'язаних з їх експлуатацією об'єктах трубопровідного транспорту, виробничих спорудах, під'їзних дорогах, лініях електропередачі та зв'язку, підземних кабельних мережах енергозабезпечення.

Також треба зазначити, що підхід «земельна ділянка та розташовані на ній, під нею та над нею об'єкти» (існуючий зараз) є простим для нормування, але хибним, оскільки площинні та лінійні об'єкти у такому випадку важко описувати. Подальше збільшення ваги земельпорядної документації за рахунок документації щодо об'єктів (як технічної і правової, так і відповідних розділів містобудівної) поглиблює цю проблему, заважаючи правовому врегулюванню проблем здійснення забудови у підземному просторі.

Нормативне регулювання використання підземного простору теж представлене точково.

Треба наголосити, що традиційно існують обмеження у використанні підземного простору, пов'язане із необхідністю забезпечення безпеки перебування людей у підземному просторі. Так, зокрема, пожежна безпека у підземному просторі має дуже велике значення не тільки небезпекою вогню, а й небезпекою нестачі кисню внаслідок горіння та швидке розповсюдження продуктів горіння по обмеженому об'єму підземного простору, що створює небезпеку на територіях, значно перевищуючих площу пожежі та прилеглих до неї територій у порівнянні із наземним простором. Нажаль, у виборі «засоби безпеки на принципі «меншої шкоди» (засоби ізоляції приміщень, охоплених пожежею) або «обмеження використання потенційно небезпечних приміщень, в яких неможливо забезпечити евакуацію» вибір був зроблений на користь обмеження використання.

2.1. За призначенням, що історично склалося

Відповідно до пункту 10.8.3 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] при розміщенні об'єктів в межах історичних ареалів найкрупніших, крупних та великих міст, у тому числі при будівництві багатоквартирних житлових будинків, у їх складі рекомендується передбачати влаштування підземних гаражів.

Згідно з пунктом 10.8.9 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] у межах територій з наявними пам'ятками культурної спадщини та в районах історичної забудови міст необхідно передбачати розміщення лише підземних гаражів.

Пунктом 13.1.11 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] встановлено, що із метою збереження фізичного стану нерухомих об'єктів культурної спадщини від них до транспортних та інженерних комунікацій слід передбачати відстані, м, не менше:

а) до проїзних частин магістральних доріг та магістральних вулиць безперервного руху, ліній метрополітену неглибокого залягання:

– в умовах складного рельєфу – 100;

– на плоскому рельєфі – 50;

б) до мереж водопроводу, каналізації, газопостачання, тепlopостачання (крім розвідних) – 15;

до інших підземних інженерних мереж – 5.

Для територій об'єктів всесвітньої спадщини та їх буферних зон, заповідників, заповідних територій, комплексних охоронних зон пам'яток культурної спадщини необхідно, зокрема передбачати уникнення прокладання комунікацій для транзитного транспорту, підземних інженерних мереж загальноміського значення (пункт 13.1.5 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43]).

2.2. Підземні об'єкти інженерної інфраструктури населених пунктів

ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] встановлює обмеження щодо використання територій навколо джерел питного водопостачання.

Пунктом 14.1.6 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] визначено, що зони санітарної охорони та дотримання режиму їх використання визначаються гідрогеологічною характеристикою підземних вод щодо їх придатності для комунального питного водопостачання.

Відповідно до пункту 7.6.5 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] у першому, другому поясах зон санітарної охорони джерел водопостачання не допускається розміщення:

- тваринницьких ферм, птахофабрик, тепличних господарств;
- відкритих майданчиків для зберігання автомашин та розміщення сільськогосподарських ремонтних майстерень, складів мінеральних добрив та отрутохімікатів, а також складів паливно-мастильних матеріалів, місць поховань, скотомогильників, полів зрошення та фільтрації гноєсховищ, силосних траншей та інших сільськогосподарських об'єктів, які мають вплив на мікробне зараження підземних вод.

Згідно з пунктом 7.6.5 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] у третьому поясі зон санітарної охорони джерел водопостачання не допускається розміщення складів паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, отрутохімікатів та інших об'єктів, що можуть спричинити хімічне забруднення підземних вод.

Водночас, у санітарно-захисній зоні допускається розміщення бань, пралень і гаражів за умови, що частка забудови не буде

перевищувати 10 % усієї території санітарно-захисної зони (пункт 7.6.8 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43]).

Розміщення спортивних споруд, парків, дитячих установ, лікувально-профілактичних і оздоровчих установ, а також насадження плодовогогідних дерев та чагарників на території санітарно-захисної зони не допускається.

Розміщення підземних інженерних мереж впливає на будівництво поряд із ними.

Так, відповідно до пункту 10.7.6 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] ширину вулиць і доріг (у червоних лініях) слід визначати в залежності, зокрема від розміщення підземних інженерних мереж. У межах червоних ліній транспортних розв'язок забороняється розміщення будь-яких будівель та споруд, крім відповідних елементів поперечного перерізу та інженерних комунікацій (примітка 2 пункту 10.7.6 ДБН Б.2.2-12:2019 [43]).

2.3. Підземні об'єкти транспортної інфраструктури

Відповідно до пункту 10.4.5 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] при будівництві мілкового закладення ліній і станцій, вестибюлів, входів та інших об'єктів метрополітену вздовж лінії слід передбачати технічну зону завширшки не менш ніж 40 м, в якій до завершення будівництва метрополітену не допускається будівництво будь-яких будинків і споруд, посадка дерев, прокладання поздовжніх підземних інженерних мереж.

Згідно з пунктом 10.4.7 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] на перегонах швидкісних ліній трамвая, які прокладають на забудованих територіях, слід передбачати відповідні транспортні розв'язки, надземні або підземні пішохідні переходи.

Житлові, громадські, ландшафтні та рекреаційні території населених пунктів повинні бути забезпечені мережею упорядкованих пішохідних маршрутів, зокрема підземними пішохідними переходами через транспортні мережі, які зв'язують по найбільш коротких напрямках основні функціональні зони (пункт 10.4.16 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43]).

Пунктом 6.1.16 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] встановлено, що граничні показники щільності населення мікрорайону слід приймати 150-450 осіб/Га. Показники щільності населення мікрорайону в крупних та найкрупніших містах допускається підвищувати, але не більше, ніж на 20 % за умови, зокрема розміщення на території мікрорайону підземних та/або багатоповерхових гаражів з автостоянками.

Приміткою 1 пункту 6.1.7 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] зазначено, що для житлових груп з периметральною забудовою, що проектується, організація місць постійного та тимчасового (гостьових) зберігання засобів автотранспорту на відкритих автостоянках в середині житлової групи не допускається. Забезпечення мешканців житлових будинків необхідною кількістю паркомісць на автостоянках, які слід розташовувати з боку вулиць чи проїздів, у вбудованих у перші, цокольні і підвальні поверхи багатоповерхових житлових будинків або у підземних чи багатоповерхових окремо розташованих автостоянках.

Допускається розміщення гаражів та автостоянок для постійного та тимчасового зберігання автомобілів, мотоциклів, велосипедів у підземному просторі під вулицями та площами із дотриманням державних будівельних норм, державних санітарних правил та протипожежних вимог (примітка 2 п. 10.8.3 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43]).

Відповідно до пункту 10.8.3 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] у житлових районах із новою багатоповерховою забудовою пріоритетним типом гаражів для постійного зберігання індивідуальних легкових автомобілів слід передбачати багатоповерхові надземні, підземні та комбіновані наземно-підземні, вбудовано-прибудовані, в тому числі і механізовані (автоматизовані), гаражі.

Згідно з пунктом 10.8.3 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] в умовах житлової забудови до п'яти поверхів постійне зберігання легкових автомобілів доцільно передбачати, зокрема у малоповерхових окремо розташованих наземних, підземних

та наземно-підземних, у тому числі механізованих (автоматизованих) гаражах.

Пунктом 3.9 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] визначено, що традиційна автозаправна станція – автозаправна станція з підземним розташуванням резервуарів зберігання палива, технологічне обладнання якої призначене для заправлення автотранспорту тільки рідким моторним паливом (бензином, дизельним паливом); характеризується розосередженим розташуванням резервуарів зберігання палива і паливно-роздавальних колонок.

Пунктом 3.9 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] визначено, що блочна автозаправна станція визначено, що автозаправна станція з підземним розташуванням резервуарів зберігання палива, технологічне обладнання якої призначене для заправлення автотранспорту тільки рідким моторним паливом (бензином, дизельним паливом).

Тобто, будівництво автозаправних станцій в Україні не обходиться без використання підземного простору.

Відповідно до пункту 10.8.28 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] розміщувати АЗС усіх типів не допускається:

у I та II поясах зони санітарної охорони поверхневих та підземних джерел водопостачання;

у санітарно-захисних смугах магістральних водоводів;

у санітарно-захисних зонах повітряних ліній електропередач.

2.4. Підземні об'єкти цивільного захисту

З особливостями розміщення об'єктів цивільного захисту можна ознайомитися у наступних документах:

ДБН Б 1.1-5-2007 «Система містобудівної документації (СМБД). Частина друга. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у містобудівній документації» [44];

ДБН Б.1.1-5:2007 «Система містобудівної документації (СМБД). Перша частина. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту

(цивільної оборони) на особливий період у містобудівній документації» [45];

ДСТУ-Н Б Б.1.1-19:2013 «Настанова з виконання розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у містобудівній документації на мирний час» [46].

2.5. Підземні об'єкти торгівлі, культурно-побутового призначення, санітарно-гігієнічні підземні об'єкти

Пунктом 6.2.12 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] встановлено, що при формуванні громадських центрів слід передбачати створення підземних просторів для розміщення об'єктів торгівлі, харчування, побутового обслуговування, а також для зберігання легкового автотранспорту, громадських вбиралень.

Пунктом 5.4.2 ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій» [47] передбачено, що у разі багаторівневої організації простору майдану або площі у підземному рівні у зоні поза вуличних пішохідних переходів розміщують зупинки транспорту, місця для паркування легкових автомобілів, інженерне обладнання і комунікації, навантажувально-розвантажувальні майданчики, туалети, майданчики з контейнерами для збирання побутових відходів.

2.6. Підземне зберігання відходів

Згідно з пунктом 6.1.29 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] у межах багатоквартирної забудови слід передбачати збирання побутових відходів наземним, підземним або вакуумним способом.

2.7. Підземні промислові об'єкти

Відповідно до пункту 7.2.6 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] при плануванні виробничих територій слід передбачати, зокрема інтенсивне використання території, в тому числі і підземний простір.

Пунктом 12.19 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] встановлено, що території, порушені внаслідок виробничої діяльності (відвали відходів виробництв, відпрацьовані кар'єри, провали над підземними виробками), підлягають відновленню для наступного їх містобудівного використання. Заходи щодо

відновлення порушених територій визначаються залежно від інженерно-геологічних умов, виду передбачуваного використання і типів порушення (повне або часткове засипання провалів і кар'єрів, розрівнювання обвалів, роботи щодо запобігання подальшому руйнуванню порушених територій).

Згідно з пунктом 7.6.5 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] на територіях, де залягають корисні копалини, як виняток допускаються тимчасові споруди сільськогосподарських підприємств, які можуть функціонувати включно до початку видобування корисних копалин

Ділянки обвалів і активного карсту визначаються як планувальні обмеження для розвитку громадських і виробничо-комунальних зон на всіх стадіях проектування. Забудова і використання підземного простору на них не допускається (пункт 12.13 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43]).

Відповідно до пункту 12.13 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] будівництво житлових комплексів і окремих будівель не допускається в зоні обвалів і на ділянках активного розвитку карсту. Відступ об'єктів забудови від бровки обвального схилу і меж ділянок карстової небезпеки визначається розрахунком, проведеним спеціалізованими організаціями на підставі інженерно-геологічних умов, а при їх особливій складності – додаткових розвідувань та досліджень.

Пунктом 12.20 ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [43] встановлено, що глибоке (2-х, 3-х ярусне) використання підземного простору в населених пунктах для торгово-побутових, культурних, суспільних, виробничих та інших функцій на територіях зі складними інженерно-будівельними умовами повинне супроводжуватися заходами, що забезпечують стійкість споруд і конструкцій. Для цього слід виконати спеціальні обґрунтовування щодо можливості проведення закріплення ґрунтів основ, дренажів, протифільтраційних завіс, застосування посиленої гідроізоляції, вентиляції і електроосмотичного осушення стін.

Розділ 3. Пропозиції щодо формування типології підземних функціональних зон міста

Як видно з попереднього розділу, об'єкти, які відносяться до певного функціонального призначення, можуть впливати на розташування об'єктів іншого функціонального призначення.

Номенклатура об'єктів, які доцільно розташовувати у підземному просторі визначена рекомендаціями провідних містобудівних наукових закладів містобудування. При розробці цих рекомендацій враховувались санітарно-гігієнічні та психофізичні умови при різній тривалості перебування людей у підземних умовах [48]. По цій ознаці всі споруди можна розділити на три групи:

- довготривалого;
- середньо тривалого;
- короткотривалого перебування людей.

До I-ої групи слід віднести організації культурно-побутового обслуговування (ресторани, театри, музеї, читальні зали) з часом перебування у них 3-4 року.

До II-ої групи слід віднести кафе, кінотеатри, бібліотеки, магазини з часом перебування у них 1-1.5 року.

Споруди транспортного призначення (станції метрополітену, пішохідні тунелі) відносяться до III-ої групи для яких характерне короткочасне перебування у них - на протязі декількох хвилин. Існує велика кількість допоміжних приміщень - технічних, складських, підсобних - експлуатація яких може здійснюватись без участі людини.

З урахуванням практичного досвіду використання підземного простору у м. Києві та Україні в цілому, вищезазначених рекомендацій в нижченаведеній таблиці пропонується типологія підземних функціональних зон у відповідності до функціонального призначення території, види якого визначені у Класифікаторі видів функціонального призначення територій та їх співвідношення з видами цільового призначення земельних ділянок (додаток 60 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 [49] із змінами, внесеними

постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 № 821 [50] на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» № 711-IX від 17.06.2020 [51]).

Таблиця 1

Види функціонального призначення території та пропозиції щодо відповідної їм типології підземних функціональних зон міста

Функціональне призначення території відповідно до додатку 60 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 [49]	Пропозиції щодо відповідної типології підземних функціональних зон
<p>території адміністративно-управлінських закладів; території адміністративно-офісної забудови; території науково-дослідних, проектних та вишукувальних закладів; території фінансових установ та офісної забудови; території закладів освіти; території закладів культури, спорту та дозвілля; території спортивних закладів; території розважальних комплексів та закладів; території закладів торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування; території закладів громадського харчування; території закладів торгівлі; території багатофункціональних центрів</p>	<p>зони транспортної інфраструктури (підземні парковки)</p>
<p>території природних ландшафтів, призначені для рекреаційних цілей; території природно-заповідного фонду, вилучені з господарського використання; території природних ландшафтів, призначені для проведення науково-дослідних робіт</p>	<p>громадські зони: культурні зони (музеї)</p>
<p>території санаторно-курортних та оздоровчих закладів</p>	<p>виробничі зони (соляні виробки)</p>
<p>території закладів з обслуговування автотранспортних засобів території науково-дослідних, проектних та вишукувальних закладів; території закладів культури, спорту та дозвілля; території закладів торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування; території закладів громадського харчування; території закладів торгівлі</p>	<p>зона земель історико-культурного призначення (не при новому будівництві зон транспортної інфраструктури); громадські зони: торговельні зони (зони розміщення об'єктів)</p>

Функціональне призначення території відповідно до додатку 60 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 [49]	Пропозиції щодо відповідної типології підземних функціональних зон
	торгівлі під вулицями, площами)
території промислових підприємств; території інноваційних комплексів; території транспортно-складської забудови; території транспортних підприємств; території логістичних центрів, складів та баз; території автостоянок і гаражів	комунально-складські зони

Слід пам'ятати, що відповідно до пункту 7.1 ДБН Б.1.1-22:2017 «Склад та зміст плану зонування території» [52] якщо земельна ділянка потрапляє в зону дії кількох планувальних обмежень, до неї застосовуються всі види обмежень та режимів використання територій або найбільш жорсткий із цих режимів.

При складенні співвідношень у додатку 60 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 [49], законодавцем упущені функціональні зони, тобто складена тільки відповідність видів функціонального призначення території та видів цільового використання земельних ділянок.

Висновки

Великі можливості закладені в зростанні ефективності використання територій при підземній урбанізації промислово-виробничих зон, яка передбачає створення підземних і заглиблених приміщень, складів, гаражів тощо, а також при прокладанні підземних комунікацій, будівництві підземних інженерних споруд, організації підземних транспортних систем для пасажирів і вантажів [53, С. 90].

При широкому використанні підземного простору зберігається архітектурно-просторовий вигляд міста, історична забудова, з'являється можливість будівництва об'єктів обслуговування населення в умовах обмеженої міської забудови; забезпечується збереження і відновлення зелених зон, унікальних об'єктів ландшафтної архітектури і місць відпочинку, розвиток міських інженерних систем, поліпшення

транспортного обслуговування, підвищення безпеки руху; поліпшення екологічної ситуації в міському середовищі [2, С. 148].

Для визначення перспектив та умов будівництва підземних споруд у кожному великому місті виникає необхідність у проведенні широкого комплексу інженерно-геологічних досліджень з вмілою систематизацією та використанням раніш накопичених знань, розробкою нових методик складання гідрогеологічної карти міста та визначення зон найбільш сприятливих для підземного будівництва [48].

Також, для нормативного врегулювання використання підземного простору у населених пунктах необхідне доповнення Класифікатору видів функціонального призначення територій та їх співвідношення з видами цільового призначення земельних ділянок (додаток 60 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 [49]) функціональними зонами підземного простору, що відповідно кореспондуються з функціональними зонами, встановленими додатком 60 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 [49].

Список використаної літератури:

1. Чемакіна О.В. Шляхи підвищення ефективності використання міських територій / О.В. Чемакіна, Ю.О. Бондар // Науково-технічний збірник «Сучасні проблеми архітектури та містобудування». – № 16. – Київ: КНУБА, 2006. — С. 230-237.
2. Жидкова Т.В. Вертикальне зонування території як метод збереження історичного середовища міста / Т.В. Жидкова, О.А. Шелковин // Научно-технический сборник «Коммунальное хозяйство городов». – № 90. – Харьков: ХНАГХ, 2009. – С. 148
3. Соціальна та економічна складова ефективності використання території при забудові мікрорайону сучасного міста / А. Орлова // Краєзнавство. — 2012. — № 3. — С. 19-26.
4. Осетрін М.М. Міські дорожньо-транспортні споруди. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. – К., ІЗМН, 1997. – 196 с.

5. Речицький В. Київ під ногами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isearch.kiev.ua/uk/searchpractice/science/835-kyiv-underfoot>

6. Новина «Спадкоємці орди. Під Євробачення археологічні знахідки на Поштовій площі знищуються» // Інтернет-видання «Texty.org.ua». – 2017. – Режим доступу: https://texty.org.ua/articles/76012/Spadkojemci_ordy_Pid_Jevrobachenna_archeologichni_znahidky_na-76012/.

7. Стаття «Пам'ятки археології України національного значення» // Інтернет-ресурс «Вікіпедія – вільна енциклопедія». – 2021. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам%27ятки_археології_України_національного_значення.

8. Новина «На ставці Гітлера «Вервольф» знайшли чотири поверхи підземних споруд» // Інтернет-видання «Укрінформ». – 2019. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2777152-nastavci-gitlera-vervolf-znajsli-cotiri-poverhi-pidzemnih-sporud.html>.

9. Новина «В центрі Києва нашли секретну лабораторію Сталина» // Інтернет-видання «Українська правда». – 2010. – Режим доступу: <https://narodna.pravda.com.ua/life/4c346eb6da02f/>.

10. Стаття «Печерська (станція метро)» // Інтернет-ресурс «Вікіпедія – вільна енциклопедія». – 2021. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Печерська_\(станція_метро\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Печерська_(станція_метро)).

11. Стаття «Секретный Киев: подземная тюрьма НКВД» // Інтернет-видання «Інтересний Київ». – 2020. – Режим доступу: <https://www.interesniy.kiev.ua/sekretnyj-kiev-podzemnaya-tyurma-nkvd/>.

12. Стаття «Секретна в'язниця НКВД, яка знаходиться в самому центрі Києва під землею» // Сайт туристичної компанії «ТамТур». – 2016. – Режим доступу: <https://tamtour.com.ua/1751>.

13. Стаття «Київський укріплений район» // Інтернет-ресурс «Вікіпедія – вільна енциклопедія». – 2021. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Київський_укріплений_район.

14. Стаття «Геологічні пам'ятки природи» // Інтернет-видання GEOnews.com.ua – Режим доступу: https://geonews.com.ua/geologichni_pamiatki_ukraini.

15. Рубрика «Геологічні пам'ятки України» / Інтернет-видання «Мінеральні ресурси України» // Державний науково-виробниче підприємство «Державний інформаційний геологічний фонд України» – Режим доступу: http://minerals-ua.info/wp-content/uploads/photo-gallery/Медова_печера._Львів.JPG.

16. Генеральний план міста Києва на період до 2020 року, затверджений рішенням Київської міської ради від 28.03.2002 № 370/1804 // Київська міська рада. – 2002. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0BxbGBoNdb1j6MDBuSkdHSIF5V1E/view>.

17. Стаття «Хранителі підземелля. Як дигери оберігають підземний Київ від потопів, недоглядів комунальників і зайвих очей» / Інтернет-видання «Reporters». – 2019. – Режим доступу: <https://www.reporters.media/hranyteli-pidzemellya/>.

18. Стаття «Лабіринти Київських вод» / // Інтернет-видання «Texty.org.ua». – 2017. – Режим доступу: https://texty.org.ua/d/kyiv_rivers/.

19. Стаття «Подземные реки Киева глазами дигеров: Клов, Глубочица, Скоморох» / Інтернет-ресурс Urbextour. –2018. – Режим доступу: <https://www.urbextour.com/ru/podzemelya-kieva/podzemnyye-reki-kieva-glazami-diggerov-klov-glubochica-skomoroh/>.

20. Стаття «Киев – туристическая мекка Украины» // Інтернет-видання «Only-maps.ru». – 2016. – Режим доступу: <https://only-maps.ru/sovremennye-karty/kiev-turisticheskaya-mekka-ukrainy.html>.

21. Рубрика «Про метро. Історія» / Сайт комунального підприємства «Дніпровський метрополітен». – Режим доступу: <https://metro.dp.ua/history.html>.

22. Рубрика «Станції та лінії» / Офіційний сайт комунального підприємства «Київський метрополітен». – Режим доступу: <http://www.metro.kiev.ua/node/117>.

23. Статистична інформація / Сайт комунального підприємства Харківський метрополітен. – Режим доступу: <https://www.metro.kharkov.ua/?cultureKey=>.

24. Стаття «Метро, которого нет: Львовская брама» / Інтернет-ресурс «Київ». – 2017. – Режим доступу: <https://the-city.kiev.ua/ru/article/metro-kotorogo-net-lvovskaya-brama-38>.

25. Стаття «Метро на Виноградарь. Как работает проходческий щит» / Інтернет-ресурс Livejournal. – 2020. – Режим доступу: <https://tov-tob.livejournal.com/161095.html>.

26. Стаття «Список тунелів України» / Інтернет-ресурс «Вікіпедія – вільна енциклопедія». – 2021. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_тунелів_України.

27. Стаття «Залізничний тунель» / Інтернет-ресурс «Вікіпедія – вільна енциклопедія». – 2021. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Залізничний_тунель.

28. Стаття «Будівництво № 1 НКШС» / Інтернет-ресурс «Вікіпедія – вільна енциклопедія». – 2021. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Будівництво_№_1_НКШС.

29. Карта транспорту / Сайт OpenStreetMap. – Режим доступу: <https://www.openstreetmap.org/#map=12/50.4442/30.4335&layers=T>.

30. Стаття «На відміну від міст экс-СРСР, на заходів майже нема підземних переходів (КАРТИ)» / Інтернет-видання «Texty.org.ua». – 2019. – Режим доступу: https://texty.org.ua/fragments/93891/Na_vidminu_vid_mist_jeksSRSR_na_Zahodi-93891/.

31. Стаття «У Києві 75 підземних переходів можна продублювати наземними – U-Cycle» // Інтернет-видання «The Village». – 2020. – Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/303685-u-kievi-75-pidzemnih-perehodiv-mozhna-produblyuvati-nazemnimi-u-cycle>.

32. Карта паркування / Інформаційно-аналітична система «Майно» // Офіційний портал Києва. Київська міська рада. Київська міська державна адміністрація. – <https://gis.kyivcity.gov.ua/penalty/>.

33. Стаття «Чи достатньо підземних паркомісць у новобудовах Києва?» / Інтернет-ресурс «Лун». – 2019. – Режим доступу: <https://misto.lun.ua/parking>.

34. Новина «У Києві створили інтерактивну карту з адресами підземних укриттів у разі НС» / Сайт інформаційного агентства «Уніан». – 2015. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/kyiv/1039881-u-kyievi-stvorili-interaktivnu-kartu-z-adresami-pidzemnih-ukrittiv-u-razi-ns.html>.

35. Новина «На сайті мерії опублікували інтерактивну карту та мобільні додатки укриттів Києва» / Інтернет-видання «Українська правда». – 2015. – Режим доступу: <https://kiev.pravda.com.ua/news/54d1cfe837419/>.

36. Карта туалетів / Офіційний портал Києва / Київська міська рада. Київська міська державна адміністрація. – Режим доступу: https://kyivcity.gov.ua/navkolyshnie_seredovyshe_mista/tualety/karta_tualetiv/.

37. Новина «Як громадські туалети вкрали за допомогою найманців з ЛНР» / Інтернет-видання «Наші гроші». – 2019. – Режим доступу: <https://nashigroshi.org/2019/07/29/yak-hromads-ki-tualety-kyieva-vkraly-za-dopomohoiu-naumantsiv-z-dnr/>.

38. Новина «Скандальний ТРЦ над метро «Героїв Дніпра» в Києві відкриється в грудні» / Інтернет-видання «Економічна правда». – 2018. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/09/27/641038/>

39. Новина «Підземні контейнери» / FaceBook-сторінка КП «Київкомунсервіс». – 2018. – <https://ru-ru.facebook.com/Kyivcomunservice/videos/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE->

%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-
%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B8%D1%85-
%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%
%B8%D1%85-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85/1668820686539982/.

40. Карта місць тимчасового зберігання твердих побутових відходів / Інтернет-ресурс КП «Київкомунсервіс». – Режим доступу: <http://vgv.kks.kiev.ua/TrackBin/MapTrackBin/Index>.

41. Стаття «Шахта на ВДНХ» / Інтернет-ресурс «Київ». - 2016. – Режим доступу: <https://the-city.kiev.ua/ru/article/shakhta-na-vdnkh-167>.

42. Земельний кодекс України (№ 2768-III від 25.10.2001) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 3-4, ст.27. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

43. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій», затверджені наказом регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 26.04.2019 № 104 // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2019. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/B2212-IB.pdf>.

44. ДБН Б.1.1-5:2007 «Система містобудівної документації (СМБД). Перша частина. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) на особливий період у містобудівній документації», затверджений наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва від 23.10.2007 № 282 // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2007. – Режим доступу:

<http://kbu.org.ua/assets/app/documents/dbn2/16.1.%20ДБН%20Б.1.1-5-2007.%20СМБД.%20Перша%20частина.%20Склад,%20зміст.pdf>.

45. ДБН Б 1.1-5-2007 «Система містобудівної документації (СМБД). Частина друга. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у містобудівній документації»,

затверджений наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва від 23.10.2007 № 282 // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2007. – Режим доступу: <http://kbu.org.ua/assets/app/documents/dbn2/16.2.ДБН%20Б.1.1-5-2007.%20СМБД.%20Друга%20частина.%20Склад,%20зміс.pdf>.

46. ДСТУ-Н Б Б.1.1-19:2013 «Настанова з виконання розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у містобудівній документації на мирний час», затверджений наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.08.2013 № 420 // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2014. – Режим доступу: https://gost-snip.su/download/DSTU_N_B_B_1_1_19_2013_vykonannia_rozdilu_inzhenerno_tekhnichnykh_zakhodiv_tsyvilnoho_zakhystu.

47. ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій», затверджені наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 28.10.2011 № 259 // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2011. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/24.1.-DBN-B.2.2-52011.-Planuvannya-ta-zabudova-mist-sel.pdf>.

48. Стаття «Передумови розвитку підземної урбаністики» / Інтернет-ресурс Studwood.ru. – Режим доступу: https://studwood.ru/1095442/nedvizhimost/peredumovi_rozvitku_pidzemnoy_i_urbanistiki.

49. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2012. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>.

50. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 № 821 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України». [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2021-%D0%BF#n2>.

51. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» (№ 711-ІХ від 17.06.2020) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>.

52. ДБН Б.1.1-22:2017 «Склад та зміст плану зонування території», затверджені наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.12.2017 № 344 // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2018. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/05/DBN-B-1.1-22.pdf>.

53. Плешкановська А.М. Функціонально-планувальна оптимізація використання міських територій. – К.: Вид. Логос, 2005. – 190 с.

*Літвінов Михайло,
студент будівельного факультету КНУБА*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

Робота присвячена вибору ефективних моделей реконструкції житлових будинків. Поставлене завдання вирішується шляхом: визначення напрямків реконструкції; вибору факторів, що впливають на показники реконструкції; планування чисельного експерименту; виконання експериментально-статистичного моделювання виробничих процесів, з використанням сучасних комп'ютерних програм; виявлення закономірностей впливу організаційно-технологічних факторів (кількість робочих годин на тиждень, ступінь суміщення процесів, умови проведення реконструкції, необхідна частка заміни прорізів і комунікацій) на показники ефективності реконструкції (тривалість робіт, вартість і рентабельність реконструкції).

Житло презентувалося як тимчасове, строком на 50 років.

Оскільки в післявоєнний період СРСР мав обмеженість ресурсів, проєктування квартир виконувалося в умовах жорсткої економії матеріальних коштів. Рівень комфортності проживання в цих будинках виявився дуже низький, метраж квартир малий, санвузли найчастіше поєднані, внутрішні стіни зі слабкою звукоізоляцією. Цей тип будинків характеризується великими втратами тепла, відсутністю ліфта, балконів, сміттєпроводу і горища.

Нині у більшості міст України накопичилися ряд великомасштабних критичних проблем, що перешкоджають нормальному розвитку і функціонуванню міського середовища:

- повне використання селітельних територій в місті, для традиційного житлобудівництва кварталами або великими мікрорайонами на вільних територіях;

- підвищені вимоги до якості мешкання в будинках, що експлуатуються - метражквартир, наявність зручностей;

- гострий дефіцит теплотехнічних ресурсів при надзвичайно великих тепловтратах (30% і більше);

- високий знос окремих конструкцій в житлових будинках перших масових серій. В Україні термінового ремонту або модернізації вимагає кожен третій житловий будинок.

Описані проблеми можна вирішити шляхом реконструкції і модернізації житлових будинків. Фізичний знос таких будівель складає в цілому до 30-40%. Будівлі мають високий запас міцності, особливо фундаменти, що дозволяє виконати надбудову 1-2-х поверхів без посилення стін і отримати додаткове житло за пониженою вартістю (приблизно на 20%) одного квадратного метра. Фактичний технічний стан житлових будинків дає можливість виконати їх реконструкцію та капітальний ремонт, і тільки в окремих обґрунтованих випадках - знесення. Реконструкція представляє комплексний процес, спрямований на зниження морального і фізичного зносу житлового фонду, підвищення і відновлення надійності будівель, рішення містобудівних завдань з урахуванням зниження енерго- та ресурсозбереження, підвищення щільності забудови і комфортності проживання. В протилежному випадку буде загублена можливість

кардинального оновлення будинків і почнеться безповоротний процес їх вибуття з непередбачуваними аварійними наслідками.

Робота у напрямі реконструкції забудови носить епізодичний характер і не дозволяє прогнозувати результати зміни організаційно-технологічних рішень. Цепов'язано з рядом причин:

1. Відсутність в сучасній літературі аналізу можливостей реконструкції або знесення таких будинків.
2. Недостатньо продумана стратегія реконструкції.
3. Недолік фінансових коштів і відсутність розрахунків прибуткового фінансування реконструкції.
4. Відсутність достатньою мірою правового і нормативного забезпечення.

Представлені дослідження дозволяють вибрати найбільш ефективні рішення організації реконструкції, які впливають на зменшення вартості і тривалості виконання робіт.

Мета і завдання досліджень. Метою роботи є дослідження рекомендацій по вибору ефективних моделей реконструкції житлових будинків перших масових серій при зміні організаційно-технологічних рішень реконструкції.

Для досягнення поставленої мети вирішені наступні завдання:

- виконано аналіз конструктивних особливостей житлових будинків, досвіду їх реконструкції, методів моделювання;
- обґрунтовано напрямок дослідження, розроблені загальна методика та методи вирішення окремих завдань;
- обрано одну з поширених серій житлового будинку для моделювання реконструкції та складений перелік необхідних робіт, обрано фактори та показники реконструкції;

Об'єкт досліджень - реконструкція житлових будинків

Предмет досліджень - дослідження організаційно-технологічних процесів реконструкції житлових будинків при зміні організації виконання робіт.

Експериментально-теоретичний метод дослідження дозволив описати досліджувані закономірності основних показників від вибраних факторів на основі графічного моделювання. Побудова і

аналіз експериментально-статистичних моделей і графіків зроблені з використанням сучасних програмних продуктів Microsoft Project і Comrex.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Регіони України». 2018. Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf (дата звернення: 14.11.2019).

2. Дубельт Т.М. Визначення ефективних організаційних рішень реконструкції житлових будинків перших масових серій. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури: науково-практичний журнал*. Дніпро, 2020. № 2 (263-264). С.25–37.

3. Гойко А.Ф., Гриценко О.С., Вахович І.В., Запечна Ю.О. Оцінка ефективності реконструкції житлових будинків. К.: КНУБА, 2013. 20 с.

4. Дубельт Т.М. Розробка методики досліджень і вибору ефективних варіантів реконструкції житлових будинків перших масових серій. *Будівельне виробництво. Міжвідомчий науково-технічний збірник (технічні науки)*. Київ: НДІБВ, №67. 2019. С 72-76. URL: <https://ndibv-building.com.ua/index.php/Building/issue/view/13/PDF67> (дата звернення: 02.06.2020).

5. ДБН В.2.5-77:2014. Котельні. Київ. Мінрегіонбуд 2014. 49 с. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/ZM_DBN_V2577.pdf (дата звернення: 30.05.2020).

6. Мейлюк А.И., Чернов И.С., Лобакова Л.В. Выбор эффективных моделей реализации проектов в условиях изменяющейся финансовой ситуации. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2014. № 2 (1045). С.71-75.

Майский Дмитрий,
студент ф-та урбанистики и пространственного планирования,
спец. 052 «Политология», КНУБА

Наук. керівник: д.п.н., проф. Перегуда Є.В.,
кафедра політичних наук і права КНУБА

О МЕХАНИЗМАХ ФОРМИРОВАНИЯ СОЗНАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОСТРАНСТВА ПОТОКОВ

- *Вы думаете, я ученый, начитанный человек?*
- *Конечно, - ответил Цзи-гонг. - А разве нет?*
- *Совсем нет, - сказал Конфуций. - Я просто ухватил одну нить,*
которая связывает все остальное.

М.Кастельс

В наше время дороги соединяют не только города,
они соединяют идеи.

Британская трагикомедия «Вечеринка». Реж. С. Поттер

Пространство потоков как новый подход к пониманию и осознанию глобального пространства, и вместе с тем проблем, появляющихся при стремительных темпах развития города, приобретает все большую популярность в урбанистическом дискурсе и понимании благоустройства города. Вопрос продуктивности развития как мегаполиса, так и провинциального города приобретает новый окрас и гласность, в глобальном и взаимосвязанном мире нет места дифференциации между городами, ведь смежное и совместное движение вперед стремится к разрушению барьеров и границ, создающих приоритеты.

Несколько десятилетий назад на просторах СНГ главной целью урбанистики и благоустройства являлся квартирный вопрос, оптимальные темпы строительства и баланс между удобством индивида и архитектурным излишеством. Сейчас все кардинально изменилось. Изменился подход к восприятию пространства, к месту жительства городского индивида. Исходя из опыта других, более успешных в этом вопросе городов, были заимствованы, учтены, осмыслены возможные

принципы и желания горожанина, основан детальный и пристальный взгляд на городское полотно, на просторах которого человек проводит будни и проживает целую жизнь. У циклов бытия есть самый ценный и невероятно дорогой ресурс – время. И задачей восприятия и благоустройства пространства является сотворить для городского жителя ощущение участия и комфорта на просторах его пребывания.

Неуклонное движение городского пространства к изменению приобретает форму сдвигов в реальном времени и заботится о гражданине, стремясь удовлетворить интересы и потребности индивида, изменяя городское полотно в сторону максимального ощущения удобства и комфорта. Строится все больше парков, развлекательных центров, подземных парковок. Проектируются велодорожки, происходит внедрение цифрового слежения, обеспечивающее безопасность проживающих граждан. Не стоит забывать, что внедрение положительных изменений происходит «снизу вверх», ведь именно уважение и соблюдение частной собственности, прав индивида, внимание к запросу городского жителя способствует развитию города. Ни у одного государства пока не получилось «вытащить человека за волосы к счастью», построив систему спуска указаний и самовольно принятых решений сверху.

Ключевым термином, вокруг которого построена данная работа, является пространство, олицетворяющее собой нечто большее, чем регион, территория, место проживания среднестатистического жителя. Нынешней задачей современника есть способность воспринимать пространство единым целым, совмещающим урбанистический, индустриальный, культурный, исторический контексты, контекст личного восприятия человека. Любую вещь, любое событие следует воспринимать в контексте, ибо однобокий взгляд не интересуется историей. Чем больше мы изучаем, что на самом деле значит пространство для индивида, тем более поражают широты и объемы данного термина. Работа направлена на достижение лучшего понимания пространства потоков, пространства, в котором все переплетено и связано, но, тем не менее, движение и развитие не всегда невозможно предопределить из-за периодической непредсказуемости общества,

либо разного рода «черных лебедей». Основная часть рассмотрит тему на разных уровнях: личного, исторического, регионального и глобального восприятия пространства, окружающего нас городского, государственного полотна и социальной среды человека [1].

Окружающее нас пространство и личное восприятие. Фактор воспоминания и эффект бабочки

*Кажется, что мир неинтересен и совсем невелик.
Но стоит лишь представить,
что в глазах каждого человека он является иным,
объемы и просторы поражают.*

Мануэль Кастельс – испанский социолог, постмарксист, основатель новой социологии города. Он является одним из главных популяризаторов взгляда на мир как на глобальное пространство, наполненное множеством стремительно движущихся взаимосвязанных потоков. Если рассматривать принцип пространства потоков в глобальных, множественных контекстах, выйдя за рамки городского благоустройства, промышленных, экономических, социальных коммуникаций, то данная тема приобретает необъятные масштабы [4, с. 87-110].

Восприятие индивидом пространства является объединённым и неделимым, множество контекстов и факторов переплетаются между собой, формируя целостное восприятие пространства. Взгляд горожанина на особенности окружения, самоидентификацию в границах городского полотна неразрывно связан с ощущением удобства, комфорта и удовлетворением собственных представлений о благоустройстве. Одним из главных аспектов ощущения комфорта для индивида является осознание личного участия в изменениях, в движении потоков, чувство важности, осознания, что благоустройство не заканчивается за порогом двери. Важна способность принятия человеком культуры и ценностей окружающих, а также восприятие данного жителя окружающими.

В качестве примера можно привести такую мысль:

«Новый профессиональный средний класс в Европе разрывается между стремлением к мирному комфорту скучных пригородов и притягательностью лихорадочной и часто слишком дорогой жизни в городе. Компромисс между разными пространственными структурами работы в семьях, где работают оба супруга, часто определяет местоположение семейного дома» [2, с. 27].

Исторический контекст играет огромную роль. Прогуливаясь, наблюдая за родными или же совсем неизвестными окрестностями, человек запоминает особенности городского полотна, отличительные приметы архитектуры, атмосферу и, с первого взгляда, неприметные детали. Феномен обращения внимания на детали поразителен своей природой непредсказуемости. Некоторые вещи, остающиеся в воспоминаниях индивида, невозможно предопределить заранее, ведь они бывают неподвластны логике, ибо основаны на личном восприятии мира личностью. Вплоть до способности обратить внимание на вещь исходя из ее психологической близости, чувства, что подобное уже когда-то было увидено.

В мировой практике данный эффект называется дежавю.

«У вас не бывает... Вот Вы приходите куда-нибудь в первый раз... А вам кажется, что Вы здесь уже были? И все вроде знакомо – запахи, звуки... У Вас не бывает? – Нет, не бывает. Я всегда помню, где я была, когда и с кем.» [3]

Атмосфера олицетворяет собой нечто обособленное и одновременно с этим неразрывно связанное с разумом субъекта. Человеческий фактор играет огромную роль, индивид запоминает множество деталей, проходящих сквозь призму личного восприятия, изображая целостную картину увиденного ранее, глядя на пространство и воспринимая его в контексте собственной парадигмы. Мы являемся наблюдателями феномена восприятия. Поэтому сквозь время человек может испытывать приятные чувства, воссоздавая в собственном разуме воспоминания о ранее увиденном. Говоря про человеческий фактор, я имею виду настроение наблюдателя, воспринимающего пространство. Допустимым будет вспомнить сцену из произведения Льва Толстого «Война и мир», где дуб предстает перед персонажем в разных тонах в

зависимости от причинно-следственных связей, меняющих восприятие пространства, а также от временных рамок. Одна сцена представляет дуб кривым и нелюбезным, в другой сцене главный герой изумляется его красоте.

Пространство потоков, если рассматривать его в контексте процессов, движущихся с огромной скоростью, является собой глобальную и практически необъятную для восприятия человеком тему. Разного рода и влияния потоки изменяют городскую среду. Решения, принятые на основе культурного и прагматичного анализа окружающего человека городского полотна, способствуют улучшению жизни субъекта пространства. Исходя из этих решений, жизнь городского жителя становится проще и удобнее, а также интереснее. Пространство потоков способствует расширению коммуникаций, иногда выходящих за какие-либо рамки, и, приобретая глобальную ценность, помогает понять, как оптимизировать пространство под нужды разных слоев общества. Важно понимать, что комфорт, благоустройство и оптимизация пространства – это не про назначенных людей с назначенными функциями. Это про всех. Каждый человек определяет пространство вокруг себя собственными поступками и собственным бездействием. Любое действие создает прецедент, оставляя последствия от принятого решения и навсегда меняя пространство индивида. Эту особенность называют эффектом бабочки. Действием, которое меняет исход и последствия данного исхода на территории пространства. Даже если действие индивида не создает видимость глобальной роли, следует помнить, что действия многих субъектов деформируют городское полотно вокруг себя. Бездействие тоже является действием, стагнация тоже есть изменение, одни пространства могут сторнировать на своем фоне, но это не отменяет того факта, что они могут замедляться или вырваться вперед относительно показателей другого пространства. Стоит помнить, насколько быстро пространства и общества способны развиваться, настолько быстро они способны деградировать.

От тирании не бывает вакцин. Пространство потоков в рамках государства

Городское полотно, формируясь в рамках определенного пространства, не остается в рамках определенного места и, разрастаясь, приобретает огромные масштабы, потоки, имеющие место на определенной территории, оказывают последствия не только на пространство, но и на вещи, находящиеся, на первый взгляд, далеко. Действия и события, происходящие в одном пространственном полотне, оставляют неизгладимые последствия, влияющие на всю внутреннюю протяженность государственных границ. Подтверждение данной мысли мы можем увидеть в романе Алисы Розенбаум или же Айн Рэнд¹ «Атлант расправил плечи», где происходят действия в разных уголках страны, где принятые решения одновременно меняют восприятие людей, где действия кампании меняют жизнь целой страны. Переплетается множество интересов, лоббируются разные взгляды, в итоге приводя героев к последствиям, которые создали они сами [7].

Чем сильнее разум, тем больше масштаб.

«Атлант расправил плечи» Айн Рэнд

Одновременно с этим государственный аппарат является определенного рода потоком, который оказывает сильное административное влияние на городское и в целом пространственное полотно. Административный ресурс может как продвигать некие тенденции, так и способствовать уже естественно появившимся. Насколько действия хороши или плохи – тема для обсуждения в рамках другой работы. Без подробного анализа невозможно дать окончательно верный ответ насчет того, возможны ли продуктивные, эффективные и позитивные изменения сверху вниз, от мэрии к гражданам.

Стоит обратить внимание на государства, в которых на одном полотне переплетаются социологические, политические и ментальные потоки, навсегда деформирующие нынешний порядок вещей. Прямо сейчас, на наших глазах, по всему миру проходят самые массовые протесты в современной истории. От Москвы до Мельбурна, от Казани до Вены, от Хорватии до США люди выступают против закрепощения,

¹ Айн Рэнд — американская писательница и философ, родившаяся в Российской империи. Она известна двумя романами-бестселлерами — «Источник» и «Атлант расправил плечи»; работала также как драматург и сценарист. Айн — создательница философской системы, названной ею объективизмом.

за неприкосновенность своего тела, за человеческое достоинство, против паспортов вакцинирования. Об этих протестах не пишут в СМИ, а, если пишут, то нехотя и с издевкой, развешивая ярлыки, называя «антиваксерами». Ведь их протест искренен и так не похож на повестку, которую продвигают международные фонды и политики. В пример приведем цитату одного из «либеральных» медиа: «Да, я считаю, что людей, которые отказываются вакцинироваться и представляют угрозу, в том числе и мне, и моим родным... их можно поразить в правах. Не хотите прививаться – сидите дома» .[5]

Гражданское общество прекрасно понимает, что паспорта вакцинирования – троянский конь, с помощью которого номенклатура протаскивает расширение власти на человека, это попытка увязать свободу передвижения и восприятия к государственному разрешению, это разрушение телесной неприкосновенности, это создание социального рейтинга. Данные тенденции разрушают ту самую свободу и глобализм, которые нам достались огромным трудом.

«Если Вам кажется, что установка камер в метро для оплаты по лицу не только с целью удобства, но и с целью политического преследования, Вам не кажется. Если Вам кажется, что внедрение паспортов вакцинирования и связанных с этим ограничений будет использоваться при закреплении, Вам не кажется. Если, читая новости о том, как в Австралии людей несогласных полиция расстреливает резиновыми пулями, и это никак не связано с борьбой с эпидемией, а настоящий фашизм, Вам не кажется» [6].

С существованием в жизни пространства регулятора в виде государства приходится мириться. Один из вопросов к регулятору состоит в том, что права, данные жителям государственного пространства, являются правами каждого гражданина или же правами государства на этого гражданина? В связи с этим хочу вспомнить о Ювенальной юстиции². Если гражданин родился на территории одного пространства, должен ли он руководствоваться законами данного пространства? Должен ли человек мириться со смертью из-за того, что

² Ювенальная юстиция (лат. *Juvenālis* «юношеский»; лат. *Jūstitia* «правосудие») правовая основа системы учреждений и организаций, осуществляющих правосудие по делам о правонарушениях, совершаемых несовершеннолетними.

не может получить лекарства, не сертифицированные в стране, в которой он проживает? Или же должен ли ребенок ходить в школу, почему он не может принимать решение вместе с родителями, хочет ли он обучаться в школе как таковой или желает выбрать домашнее образование?

В рамках глобального пространства происходит множественное количество стремительных изменений, поэтому, чем более мы его изучаем, тем более имеем вопросов к тому, как функционируют и насколько огромное влияние оказывают потоки.

Вывод

Пространство потоков как комплексный и системный метод для рассмотрения основных урбанистических, промышленных, информационных, социальных вопросов и проблем, связанных с благоустройством пространства оптимален, интересен и обширен, поскольку рассматривает множество факторов в контексте современности, историчности и личного восприятия. Нам следует воспринимать пространство как огромное количество переплетенных между собой потоков, олицетворяющих разные факторы и способствующих появлению последствий. Сложно представить, насколько огромно количество потоков, окружающих гражданина. Если воспринимать человеческий фактор и феномен восприятия, формирующий воспоминания, как частицу, способную помочь в изучении функционирования личностного мышления, то принцип взгляда на глобальный мир как на пространство потоков становится практически необъятным и оттого более интересным для изучения. Вне зависимости от местонахождения, каждый человек является активным участником пространства, одновременно с этим формируя пространство будущего.

Список использованной литературы:

1. Петренко-Лисак А.О. Соціальний простір у міждисциплінарному вимірі. К.: Вадекс, 2013. 400 с.
2. Кастельс М. Власть коммуникации: учеб. Пособие. Пер. с англ. Н.М. Тылевич ; под науч. ред. А.И. Черных. М. : Изд. дом Высшей

школы экономики, 2016. 564 [4] с. URL: https://id.hse.ru/data/2015/12/22/1132940537/Castells_site.pdf (дата звернення: 30.11.2021).

3. Операция «Ы» и другие приключения Шурки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xJ5iHFSdAU4> (дата звернення: 04.11.2021).

4. Айн Рэнд. Атлант расправил плечи. Часть 1. Непротиворечие. Пер. Ю. Соколов. Часть 2. Или-или. Пер. В. Вебер. Часть 3. А есть А. Пер. Д. Вознякевич. М.: Альбина Паблицер, 2018. 1364 с.

5. Программа «Утро: Саша и Таня». «Эхо Москвы». URL: <https://youtu.be/nN0fd4883vI> (дата звернення: 16.11.21).

6. Светов М.В. Речь «От тирании не бывает вакцин». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NGBCRwj-A-4> (дата звернення: 20.11.2021).

НОВІ ПРОГРЕСИВНІ КОНСТРУКТИВНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ ПІДЗЕМНИХ СПОРУД, В ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОЇ ЗАБУДОВИ. МЕТОДИ ЇХ МОНІТОРИНГУ (диптих)

ЧАСТИНА I

*Марков Євген, Карбан Світлана,
студенти ф-ту урбаністики та просторового планування КНУБА,
Наук. керівник: Тригуб Р. М., к.т.н., доцент, КНУБА
ORCID: 0000-0003-0829-566x*

Актуальність. Світова практика містобудування свідчить, що одним з найбільш ефективних шляхів вирішення безперервного зростання чисельності автомобільного парку є комплексне освоєння підземного простору, в котрому можуть розміщуватися споруди різного призначення.

Метою даної статті вивчення та аналіз основних прередумов та обмежень комплексного освоєння підземного простору міст, методів відкритого та закритого будівництва підземних споруд та їх класифікація.

Об'єкт дослідження – змінення функцій міських територій з використанням підземного простору.

Предмет дослідження – підземний простір міських територій.

Вступ. Найважливішу роль в освоєнні підземного простору міста мають архітектурно-планувальні рішення підземних об'єктів. До теперішнього часу, вже в значній мірі визначилися загальні вимоги до міського підземного будівництва. Зокрема, кращою визнана така його форма, при якій наземна та підземна частини міської забудови поєднуються на основі принципів їх максимального горизонтального і вертикального блокування. Складність і високий рівень відповідальності підземних споруд, значний вплив їх зведення в умовах щільної міської забудови на існуючі навколишні об'єкти висуває цілий ряд вимог, які необхідно враховувати при плануванні, проектуванні і будівництві цих споруд.

1. ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОБМЕЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ОСВОЄННЯ ПІДЗЕМНОГО ПРОСТОРУ МІСТ

Освоєння підземного простору дозволяє вирішувати наступні завдання містобудування:

- гранично компактно розміщувати будівлі і споруди різного призначення в найбільш потрібних для міста місцях, в тому числі в умовах вкрай обмеженої забудови;

- удосконалювати транспортне обслуговування населення зі значним підвищенням швидкостей повідомлення завдяки використанню підземних рейкових шляхів (електрифікованих залізниць, метрополітену традиційного і нових модифікацій, «швидкісного трамвая»), а також завдяки організації на окремих ділянках магістральних вулиць і автомобільних доріг безперервного руху;

- забезпечувати оптимальні умови для розвитку, експлуатації та ремонту міських інженерних мереж; - вирішувати проблему постійного

і тимчасового зберігання безперервно зростаючого парку легкових автомобілів та інших видів транспорту; - забезпечувати значну економію паливно-енергетичних ресурсів.

Міське підземне будівництво сприяє оздоровленню міського середовища: зменшується забрудненість повітряного басейну, знижуються рівні шумів і вібрацій, з'являється можливість збільшення площ озелених і обводнених територій.

В першу чергу доцільно розміщувати під землею об'єкти, в яких технологічні процеси повністю автоматизовані і герметизовані або, навпаки, прості і не вимагають великої кількості обслуговуючого персоналу.

На просторову організацію підземних споруд майже не впливає рельєф, а завдяки створенню підземних транспортних і пішохідних шляхів можуть бути забезпечені найзручніші умови руху з мінімальною висотою переміщень по вертикалі.

При визначенні зон найбільш активного підземного будівництва вирішальним фактором повинна бути соціальна та техніко-економічна доцільність використання тих чи інших ділянок і зон міста.

Комплексне використання підземного будівництва необхідно здійснювати у всіх функціональних зонах міст. Ступінь і характер освоєння підземного простору тієї чи іншої території міста слід диференціювати:

- по розташуванню її в плані міста, за функціональним призначенням її різних зон і цінності землі; - за характером забудови (щільності житла та іншої нерухомості, ступеня її амортизації, а також архітектурно-художньої та культурно-історичної цінності); - за рівнем розвитку міського вуличного і поза вуличного транспорту;

- по забезпеченості підприємствами культурно-побутового обслуговування;

- за сукупністю природно-кліматичних та інженерно-геологічних умов.

Проблема використання підземного простору міст найбільш актуальна в їх центральних, найбільш відвідуваних районах, де переважає капітальна опорна і історично цінна забудова, а також в

різних спеціалізованих центрах і в суспільно-транспортних комплексах. При цьому підземні споруди можуть бути розташовані практично повсюдно, в тому числі під будівлями, вулицями і площами, а також під водою.

На характер і масштаби будівництва підземних споруд і їх конструктивно-планувальні рішення сильно впливає сукупність конкретних природно-кліматичних і антропогенних чинників.

Планування підземного будівництва повинно бути тісно пов'язане з містобудівним плануванням. При цьому можна умовно виділити наступні основні групи підземних об'єктів:

- «площинні» (об'єкти та їх комплекси, поширені на окремі ділянки міських територій);
- «лінійні» (протяжні об'єкти і їх комплекси, наприклад, магістральні мережі та споруди водопостачання, енергопостачання, газопостачання, зв'язку та ін.); [1]

2. КЛАСИФІКАЦІЯ МІСЬКИХ ПІДЗЕМНИХ СПОРУД

Перелік основних видів міських об'єктів, потенційно придатних для розміщення нижче рівня поверхні землі, включає:

- інженерно-транспортні споруди (автотранспортні і пішохідні тунелі; підземні ділянки шляхів рейкового транспорту
- метрополітену, міні-метро, «швидкісного трамвая»; автомобільні стоянки та гаражі, приміщення автобусних і залізничних вокзалів та ін.);
- підприємства торгівлі та громадського харчування (торгові центри і зали; магазини різного профілю; допоміжні приміщення кафе, їдалень, ресторанів та ін.);
- адміністративні, видовищні і спортивні споруди (конференц-зали, архіви, виставкові і концертні зали, кінотеатри, спортивні зали, плавальні басейни, ковзанки зі штучним льодом і ін.);
- підприємства комунально-побутового обслуговування і зв'язку (ательє ремонту, хімчистки, пральні, лазні, перукарні, поштові та телеграфні відділення, автоматичні телефонні станції та ін.);
- об'єкти складського господарства (продуктові і промтоварні склади, овочесховища, холодильники);

- об'єкти промислового призначення, в яких необхідний ретельний захист від пилу, вібрацій, перепадів температур і інших зовнішніх впливів;

- споруди та мережі інженерного обладнання (мережі водопроводу і каналізації, електропостачання та газопостачання, теплові мережі, котельні, насосні станції та резервуари, загальні прохідні колектори, трансформаторні станції, газорозподільні станції та ін.). [1]

3. ПІДЗЕМНЕ БУДІВНИЦТВО СПОРУД ВІДКРИТИМ СПОСОБОМ ТА ЙОГО МЕТОДИ

Котлованим або відкритим називають спосіб робіт, при якому конструкція підземного об'єкту зводиться в попередньо розкритому на повну глибину котловані. Після монтажу об'єкта та влаштування гідроізоляції здійснюють зворотнє засипання котловану, відновлюють або упорядковують поверхню землі. Такий спосіб раціональний в сухих ґрунтах на глибину до 15 метрів. Але в складних гідрогеологічних умовах, особливо при глибокому закладанні підземних споруд, традиційний метод стає економічно не вигідним, а інколи і технічно неможливим. Залежно від форми і габаритів підземної споруди, особливостей міської забудови та інженерно-геологічних умов котловани можуть бути з природними укосами, з вертикальними стінами і з комбінованими стінами. В умовах щільної міської забудови найчастіше застосовують котловани з вертикальними стінами, що припускають установку тимчасового кріплення для забезпечення стійкості стін котловану.

Проектування підземних споруд, що зводяться відкритим котлованим способом, має проводитися з урахуванням:

- призначення споруди, об'ємно-планувальних рішень, глибини закладення;

- навантажень, переданих на спорудження;

- інженерно-геологічних і гідрогеологічних умов майданчика будівництва;

- технології зведення споруди; - умов існуючої забудови і впливу на неї підземного будівництва;

- взаємного впливу проектованого підземного споруди і існуючих підземних споруд;
 - екологічних вимог;
 - техніко-економічного порівняння варіантів проектних рішень.
- [10]

3.1 Метод “стіна в ґрунті”

Один з добре технологічно відпрацьованих методів будівництва підземних споруд – «стіна в ґрунті» (рис.1). Його суть: по периметру майбутньої споруди (як правило, це її фундамент або тільки захисна стіна) споруджують запроектовану «стіну в ґрунті». Траншею потрібної ширини відкопують на повну глибину по всьому периметру або окремими ділянками довжиною 3...6 метрів. В нестійких ґрунтах для попередження обвалення стінок використовують суспензію бентонітової глини або рідше - обсадні елементи. Траншею можуть виконувати суцільно грейфером, а можуть спочатку пробурювати свердловини, а після їх бетонування розробляти ґрунт між ними. «Стіну в ґрунті» можуть виконувати із суцільного ряду буронабивних палей. Методом «стіна в ґрунті» споруджуються підпірні стіни, стіни заглиблених споруд, фундаменти під важкі будівлі і споруди, а також протифільтраційні завіси. Цей спосіб найбільш раціональний при будівництві в складних гідрогеологічних умовах і високому рівні ґрунтових вод в міських умовах поблизу існуючих будівель. [10]

Стіну в ґрунті намагаються виконувати на всю товщу (глибину) нестійкого ґрунту, щоб встановити її на шар щільного ґрунту. В стійких сухих ґрунтах застосовують сухий спосіб монтажу і бетонування, а в насичених водою ґрунтах використовують суспензії бентонітової глини. Після влаштування стіни в траншеї і затвердіння бетону під її захистом розробляють ґрунт всередині грейферами. [1]

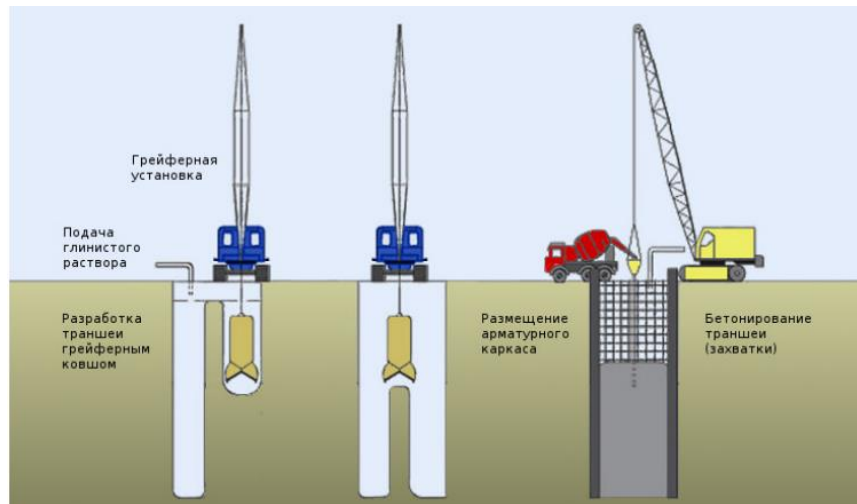
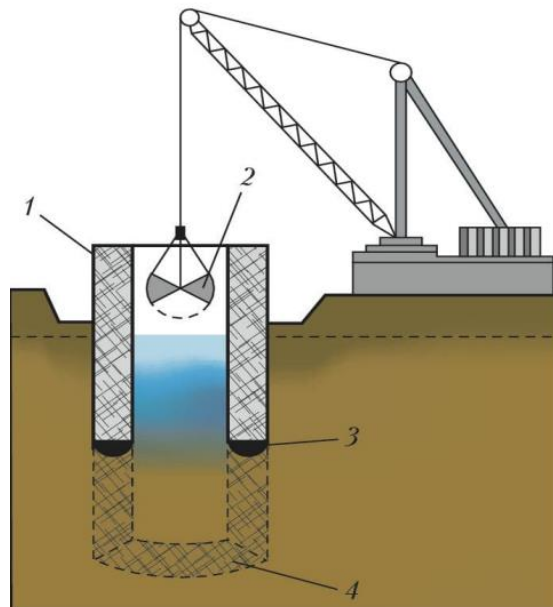

рис.1 - Схема влаштування стіни в ґрунті

3.2 Метод “опускного колодезя”

Опускний спосіб (рис.2) застосовують при значній глибині і відносно невеликій площі, особливо у водонасичених ґрунтах. Котлован відривають на глибину 1...1,5 метри, в ньому по периметру монтують або монолітять перший ярус споруди. В нижній частині обов'язково кінець загострений, по зовнішній частині - уширення. Це надає змогу мати порожнину між стінками споруди і котлована для зменшення тертя між ними. [10], [9]

1 - стінки колодезя; 2 - ківш (грейфер) для виїмки ґрунту; 3 - ніж; 4 - днище.

Рис.2 - Схема влаштування опускного колодезя

3.3 Метод “top and down”

Технологія будівництва нульових циклів методом зверху вниз (рис.3) включає пристрій проектних плит перекриттів спочатку на верхніх поверхах, відкопування ґрунту з-під цих перекриттів, а потім зведення перекриттів на нижчих поверхах, відкопування ґрунту з-під них і будівництво фундаментної плити. Під час будівництва всі плити перекриття спираються на тимчасові палі і огорожу котловану. Після зведення проектних колон і стін, набору відповідної міцності їх бетону і вузлів з'єднання з перекриттями всі тимчасові конструкції видаляються. Роль розпірок в котлованах за цією технологією грають проектні плити перекриття, жорсткість яких значно вище, ніж традиційних сталевих конструкцій. [4]

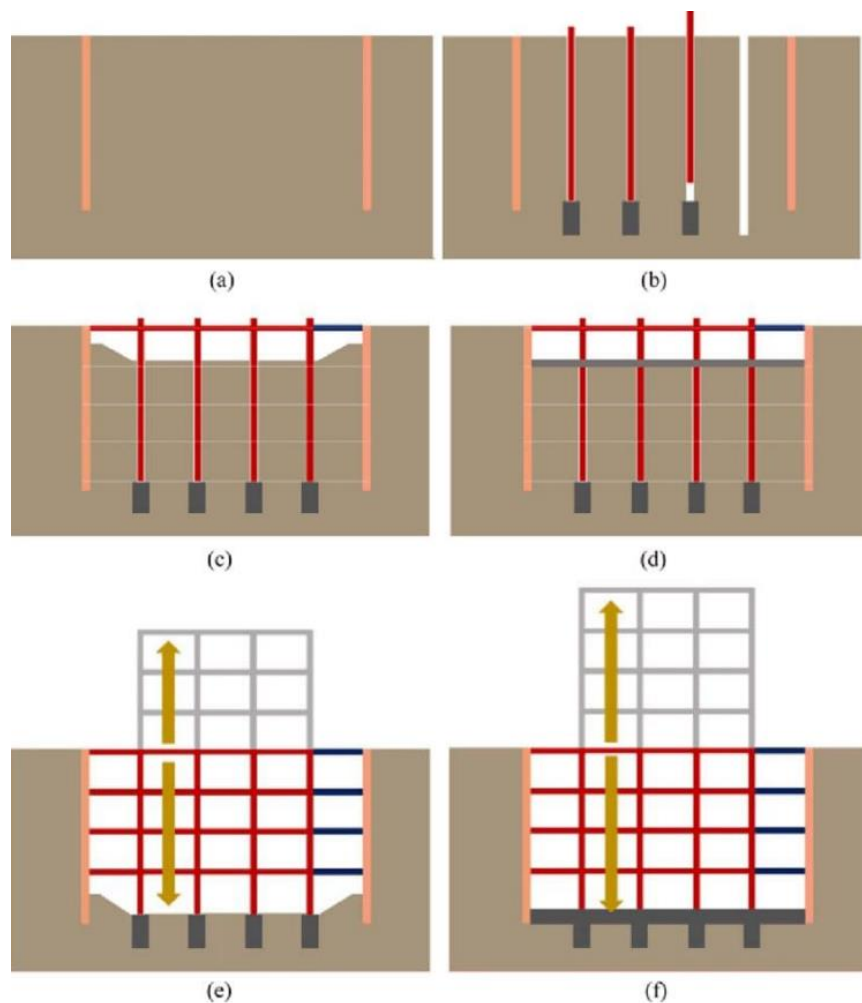

рис. 3 - Схема технології top and down

4. ПІДЗЕМНЕ БУДІВНИЦТВО СПОРУД ЗАКРИТИМ СПОСОБОМ ТА ЙОГО ВИДИ

Закритий спосіб передбачає ведення робіт виключно під землею, без порушення рівня денної поверхні. Будівництво починається з проходки шахтного стовбура або штольні для розміщення кліті (ліфта), що доставляє робітників і обладнання на майданчик під землю. З приствольного майданчика починається прокладка тунелю. [1], [2].

Тут же на поверхню піднімають відпрацьований ґрунт. Зміцнення тунелів і гірських виробок здійснюється чавунними або залізобетонними тубінгами, а також водонепроникними залізобетонними блоками оброблення. [10]

4.1 Метод “продавлювання”

Продавлювання застосовують в основному для розміщення в них трубопроводів для прокладки сталевих труб діаметром 700...1800мм і довжиною до 80м. Установка для продавлювання труб (рис.4) складається з рами з одним або декількома гідравлічними домкратами, які передають зусилля на торець труби. Протилежний кінець труби забезпечений ножовим кільцем, привареним до кінця труби для зменшення опору ґрунту, тому що діаметр ножового кільця більше діаметра труби. Для упору домкратів служить спеціальна стіна, що складається з паль або двох рядів дерев'яних брусів. [10], [11]

рис.4 - Схема технології продавлювання

Після першого продавлювання труби на довжину штока домкрата і його зворотнього руху у вихідне положення, між натискним фланцем і торцем труби встановлюють нажимний патрубок, що дорівнює довжині штока домкрата, і повторюють цикл продавлювання. Коли в результаті продавлювання задній кінець труби досягне приямка, до труби приварюють додаткову (чергову) ланку труби. Ґрунт із труби видаляють совком, що має канатний привід від лебідки, або розмивають водою. [1]

4.2 Метод “щитовий”

На сьогоднішній день в будівельній технології застосовуються різні сучасні розробки. Одна з них, влаштування колекторів і тунелів за допомогою щитової проходки (рис. 5). Весь процес полягає в тому, що ґрунт розробляється під прикриттям сталевго щита. Він захищає від руйнування стінки підземної споруди. Паралельно відбувається закріплення колектора або тунелю збірними чавунними, залізобетонними або керамічними тьобінгами. Дана технологія буріння здійснюється за допомогою спеціального прохідницького щита, виготовленого у вигляді металевої оболонки. Розмір щита відповідає необхідній величині споруджуваного тунелю. Щит вдавлюється в ґрунт гідравлічними домкратами. В цей час ґрунт перед щитом розробляють ручним або механічним способом. [3],[7]

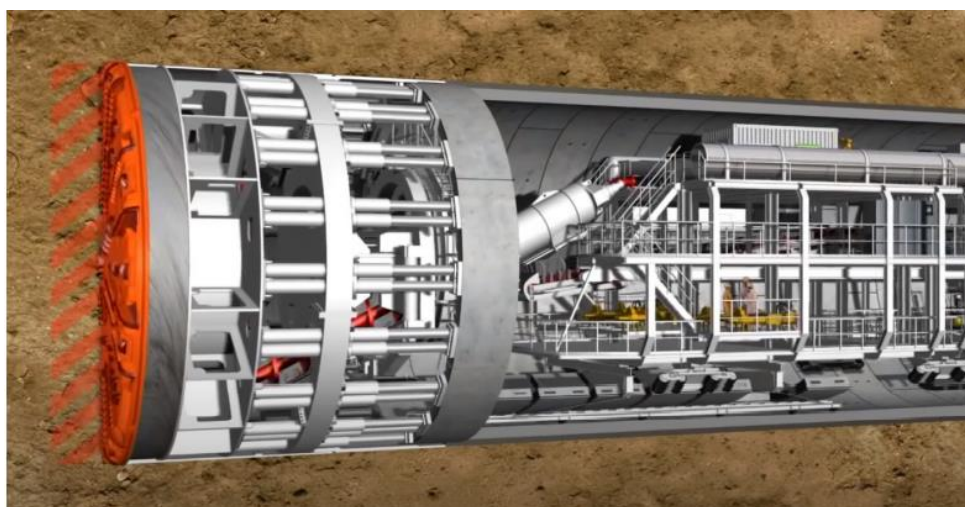

рис. 5 - Схема улаштування щита та щитової проходки

4.3 Метод “up to down” або “cut and cover”

При використанні методу up to down відбувається будівництво нульових циклів в напрямку зверху вниз. Це дозволяє зменшити термін робіт. Стіни можна зводити без завчасного видалення ґрунту на всю глибину. За рахунок того, що внутрішній устрій будівлі відбувається під захистом раніше зведених перекриттів, нове будівництво практично не виробляє негативного впливу на оточуючі будівлі (рис. 6). Метод up to down є попередником способу top to down, при якому зведення об'єкта відбувається відразу в двох напрямках - вгору і вниз.

Зведення споруд за способом up to down відбувається відповідно до таких етапів:

- установка захисної конструкції. Для спорудження кріплення стін котловану найкращим вибором стане метод «стіна в ґрунті» з поверхні землі, при якому підземні води не будуть проникати в котлован. Іншим варіантом огорожі може бути установка буропосічених паль.

- потім по черзі зводяться перекриття методом бетонування, які послужать розпірками на час проведення робіт.

- установка бурових колон для створення опор перекриттів, які будуть служити на постійній основі частини будівлі, що знаходиться під землею. Ці опори можуть також бути тимчасовими.

- за допомогою спеціальної техніки видаляється ґрунт через отвори в плитах після того, як зміцнити бетон, який використовувався для зведення перекриттів.

- установка плити в якості фундаменту.

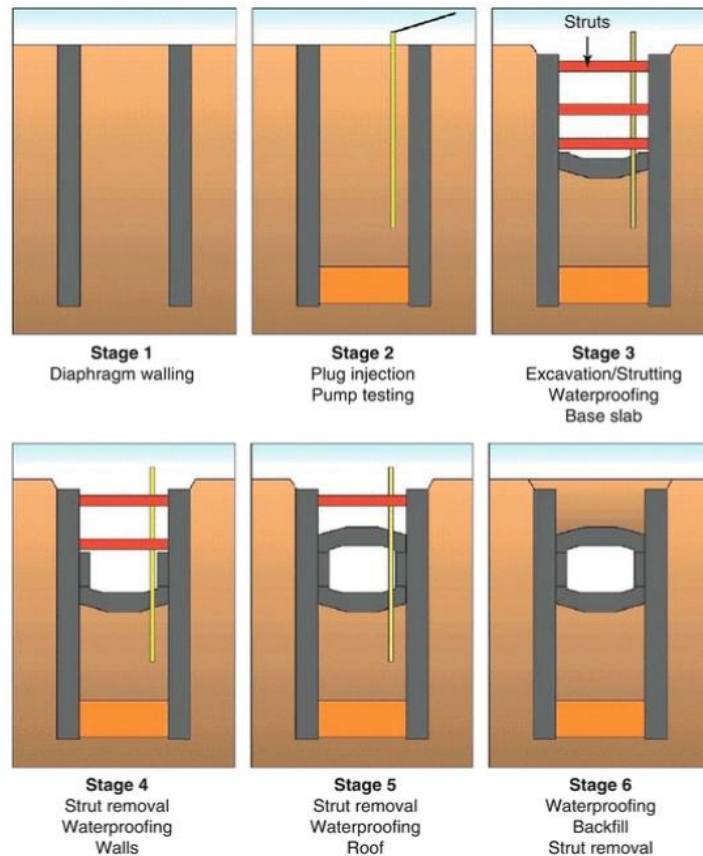

рис. 6 - Метод виконання робіт за технологією “up to down” або “cut and cover”

В останні роки застосування методу up to down дозволило освоїти великі підземні простори в центрах великих міст, на території яких знаходиться безліч історичних будівель. [5]

5. БЕЗТРАНШЕЙНІ СПОСОБИ БУДІВНИЦТВА ПІДЗЕМНИХ СПОРУД

Технологія напрямленого буріння виникла в США в 70-х роках і була розроблена на основі технології глибокого буріння. З тих пір Горизонтально Направлене Буріння пережило бурхливий розвиток і утвердилось у галузі будівництва як безтраншейна технологія прокладання підземних інженерних комунікацій. Технологія ГНБ застосовується в тих випадках, де традиційними методами виконати роботи складно або не можливо. Здебільшого це будівництво нових підземних інженерних мереж, а також ремонтно-відновлювальні роботи існуючих трубопроводів із збільшенням їх діаметру та пропускної здатності. При цьому роботи можна виконувати з трубопроводами з

поліетилену, металу, чугунні та ін. Роботи методом ГНБ виконуються під природними та штучними об'єктами: судноплавними та гірськими ріками, озерами; автомобільними дорогами та залізницями; в межах щільної міської інфраструктури; природоохоронними територіями, парками, скверами. [6]

Беззаперечними перевагами безтраншейного будівництва підземних комунікацій методом ГНБ є:

- збереження природного ландшафту і екологічного балансу рік, озер, лісових масивів, а також існуючої інфраструктури щільної житлової забудови міст з багаточисленними підземними комунікаціями;
- виконання робіт у ґрунтах будь-якої складності - від насичених водою «плавунів» до гірських порід;
- висока точність - процес буріння постійно контролюється і коригується з допомогою спеціальних систем локації;
- висока швидкість будівництва - немає потреби у зупинці рух автомобільного та залізничного транспорту, не потрібно відновлювати зелені насадження і об'єкти міської інфраструктури;
- зменшення вартості будівництва - не потрібно залучати додаткову робочу силу і землерийну техніку. [6]

Прокладання підземних комунікацій методом ГНБ з допомогою спеціалізованої техніки здійснюється в декілька етапів:

1. ПІЛОТНЕ БУРІННЯ. На початковому етапі (рис.8) по заданій траєкторії виконується буріння пілотної свердловини, діаметр якої складає близько 3- 9 дюйма (7,6 - 22,9 см). Бурова головка виготовляється із спеціальних надміцних матеріалів, що дозволяє виконувати буріння в кам'янистих породах. Крім цього в середині бурової головки розміщується радіопередавальний зонд, який разом із системою локації з високою точністю сповіщає операторів про траєкторію буріння. [6]

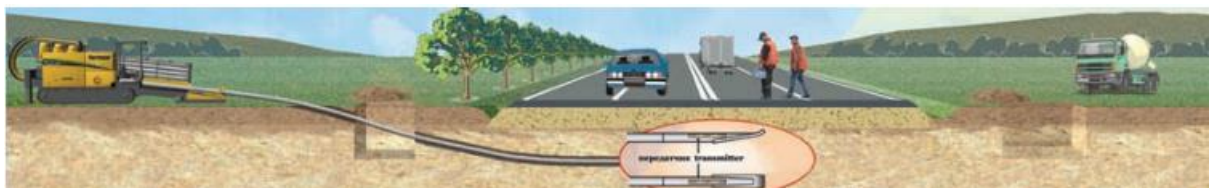

рис. 7 - Схема буріння пілотної свердловини

2. РОЗШИРЕННЯ. Після пілотного буріння отвір за один або декілька етапів розширюють до необхідного діаметру (рис.8). Для цього, використовують відповідного розміру розширювачі. В процесі формування отвору його стінки постійно укріплюються з допомогою спеціальний бурового розчину - бентоніту, який постійно надходить у сформований канал. [7]

Рис. 8 - Схема розширення свердловини до необхідного діаметру

3. ЗАТЯГУВАННЯ ТРУБОПРОВОДУ. На завершальному етапі у розширений до необхідного діаметру канал затягується один або декілька трубопроводів (рис.9). Легке просування туб у каналі забезпечує розчин бентоніт. Необхідно зазначити, що туби, що використовуються для ГНБ можуть бути як поліетиленові так і сталеві або чавунні. [6]

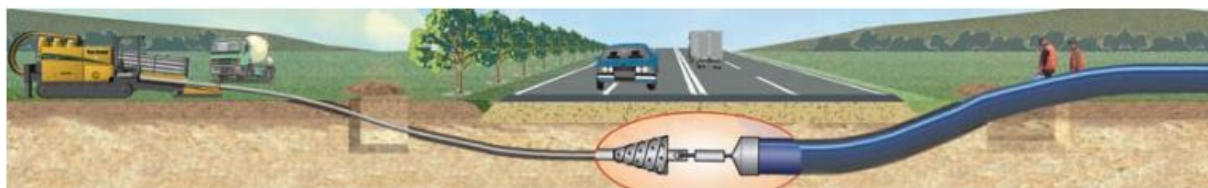

рис. 9 - Схема прокладки трубопроводів в свердловині

6. МОНІТОРИНГ ПРИ БУДІВНИЦТВІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ПІДЗЕМНИХ СПОРУД

Моніторинг слід виконувати в процесі будівництва підземних споруд, а в необхідних випадках і в початковий період їх експлуатації. Основними видами моніторингу є:

- геотехнічний моніторинг
- розглядається весь комплекс статичних, динамічних та інших техногенних впливів, що призводять до якісного і кількісного зміни характеристик стану будівель і споруд
- інженерно-геологічний моніторинг

- за окремими компонентами геологічного середовища
- екологічний моніторинг підземних вод - за характером перебігу процесів забруднення і виснаження підземних вод, підтоплення і затоплення територій, активізації карстово-суфозійних процесів, осідання і просідання поверхні землі.

Вченим з університету Лафборо доктором Алистер Смітом було запропоновано систему моніторингу акустичної емісії - технологію, яка може виявляти погіршення стану ґрунту через звуки, викликані рухом ґрунту.

Для підвищення безпеки під час експлуатації підземних споруд слід використовувати газоаналізатори. Для попереднього забору проб повітря в підземних інженерних конструкціях підійдуть газоаналізатори МАГ-6-П-К у вибухозахищеному виконанні. Дані газоаналізатори визначають безпечну для людини концентрацію кисню (O_2), забирають проби повітря на наявність вибухонебезпечних (CH_4) і отруйних (CO , NH_3 , H_2S) газових компонентів. Конструктивні особливості аналізаторів дозволяють комфортно проводити аналіз на великій глибині. [8]

Висновок. Значні можливості щодо вирішення проблем сучасних мегаполісів потребують розвитку підземної урбаністики, основаної на створенні масштабної інженерної інфраструктури шляхом розміщення в підземному просторі міста численних об'єктів транспортного, енергетичного, господарчого, комунального й соціального призначення. При цьому ефективно спланована й правильно експлуатована підземна інфраструктура підвищує якість життя, енергетичну ефективність і екологічну безпеку більшою мірою, ніж аналогічна система на поверхні. Підземна урбаністика, яка є невід'ємною складовою сучасного мегаполісу, вже вийшла за межі окремих локальних об'єктів і стає системним фактором розвитку міст. Необхідність врахування ризиків різної природи, відповідної міської політики, планування та управління розвитком мегаполісів обумовлює необхідність спиратися на надійний науково-методичний фундамент, який базується на системному підході до освоєння підземного простору

Список використаних джерел

1. Руководство по комплексному освоению подземного пространства крупных городов. URL: <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4293853/4293853485.htm#i4462168> - (дата звернення 02.04.2021).
2. Технологии подземного строительства. URL: <https://undergroundexpert.info/issledovaniya-itehnologii/tehnologii/tehnologii-podzemnogo-stroitelstva/> - (дата звернення 07.04.2021)
3. Щитовая проходка. URL: <https://dvn-stroy.ru/articles/shitovaia-prokladka> (дата звернення 08.04.2021)
4. Метод TOP DOWN в строительстве. URL: <http://mocstroy.ru/top-down.html> (дата звернення 08.04.2021).
5. Метод UP DOWN в строительстве. URL: <http://mocstroy.ru/up-down.html> (дата звернення 03.04.2020).
6. <http://jak.bono.odessa.ua/articles/beztranshejna-prokladka-trubprodavljuvannja.php> (дата звернення 09.04.2021).
7. Щитовая проходка. URL: <https://dvn-stroy.ru/articles/shitovaia-prokladka> (дата звернення 06.04.2021).
8. <https://www.gasdetecto.ru/podderzhka/stati/monitoring-zagazovannostivzduha-v-inzhenerno-tehnicheskikh-kommunikacijah/> (дата звернення 04.04.2021).
9. Опускные сооружения. URL: https://bigenc.ru/technology_and_technique/text/2692675 (дата звернення 07.04.2021).
10. Абрамчук В.П., Власов С.Н., Мостков В.М. Подземные сооружения <https://ru.calameo.com/read/00523481371e94a8b9f61> (дата звернення 01.04.2021).
11. Пономарев А.Б., Винников Ю.Л. Подземное строительство. URL: https://pstu.ru/files/file/adm/fakultety/ponomarev_vinnikov.pdf- (дата звернення 02.04.2021).

ЧАСТИНА II

Пищолка Віталій, Суворова Олександра,
студенти ф-ту урбаністики та просторового планування КНУБА,
Наук. керівник: Тригуб Р. М., к.т.н., доцент, КНУБА

Актуальність. Актуальність теми - в останні десятиліття зростання об'ємів і масштабів підземного будівництва спостерігається і в великих містах України, особливо у місті Києві. Будуються великі підземні комплекси різного призначення, транспортні і комунікаційні тунелі, підземні стоянки та гаражі, виробничі і складські приміщення, зростає протяжність ліній метрополітену.

Метою даної статті є вивчення та аналіз основних особливостей інженерно-геологічних і гео-екологічних досліджень для підземних споруд та освоєння підземного простору під існуючими будівлями і заходи щодо їх захисту.

Об'єкт дослідження – змінення функцій міських територій з використанням підземного простору.

Предмет дослідження підземний простір міських територій

Вступ. Зростання обсягів і масштабів підземного будівництва у великих містах, що розвиваються як культурно- історичні і торгово-промислові центри, спостерігається сьогодні у всьому світі. Пов'язаний він з безперервно зростаючою концентрацією населення в цих містах та безперервним зростанням чисельності автомобільного парку, які породжують практично все більш гострі сучасні міські проблеми - територіальні, транспортні, екологічні, енергетичні.

1. ОСОБЛИВОСТІ ІНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГІЧНИХ І ГЕОЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЛЯ ПІДЗЕМНИХ СПОРУД

Інженерно-геологічні вишукування

Інженерно-геологічні вишукування для проектування і будівництва підземних споруд повинні забезпечити комплексне вивчення інженерно-геологічних умов майданчика будівництва, а також

отримання даних для розробки в разі необхідності захисних заходів, що забезпечують збереження навколишньої забудови.

При призначенні складу і обсягу інженерно-геологічних вишукувань необхідно враховувати рівень відповідальності споруд і складність інженерно-геологічних умов (рис.1).

До складу інженерно-геологічних вишукувань повинні входити:

- збір, вивчення і узагальнення архівних матеріалів вишукувань;
- дослідження геологічної будови майданчика;
- виявлення гідрогеологічного режиму, хімічного складу підземних вод і фільтраційних характеристик ґрунтів;
- польові дослідження фізико-механічних властивостей ґрунтів;
- лабораторні дослідження фізико-механічних властивостей ґрунтів;
- геофізичні дослідження;
- дослідження небезпечних геологічних та інженерно-геологічних процесів і оцінка ступеня інженерно-геологічного ризику соціальних і економічних втрат, зумовлених їх розвитком;
- обстеження ґрунтів підстав існуючих будівель і споруд;
- складання прогнозу змін інженерно-геологічних і гідрогеологічних умов у зв'язку з будівництвом;
- камеральна обробка матеріалів і складання технічного звіту (висновку) за результатами досліджень.

При інженерно-геологічні дослідження для проектування підземних споруд в залежності від їх призначення, рівня відповідальності, конструктивних особливостей і глибини розташування необхідно виявляти і вивчати:

- тектонічні структури, розривні і складчасті порушення;
- стародавні ерозійні долини;
- глибину залягання скельних ґрунтів;
- наявність в товщі дисперсних ґрунтів прошарку тріщинуватих скельних ґрунтів;
- очікувані водо припливом в котловани і підземні виробки, величини напору в горизонтах підземних вод, наявність і товщину водоупорів і їх стійкість проти прориву напірних вод;

- наявність і поширення специфічних ґрунтів і ґрунтів, схильних до прояву пливунних, тиксотропних і суффозійних властивостей і віброползучості;

- наявність і місце розташування інших підземних споруд: ліній метро, тунелів, інженерних комунікацій, а також старих підвалів, колодязів, підземних виробок, свердловин та ін. ;

- динамічні дії від існуючих споруд.

Для ефективного вирішення завдань підземного будівництва необхідно інженерно-геологічне, геотехнічне, а також екологічне районування міських територій.

Геоecологічні дослідження

Геоecологічні дослідження при будівництві підземних споруд проводяться відповідно до вимог для оцінки сучасного стану і прогнозу можливих змін природного середовища з метою запобігання, мінімізації або ліквідації шкідливих і небажаних екологічних і пов'язаних з ними інших наслідків і збереження оптимальних умов життя населення.

Завдання інженерно-гео-екологічних досліджень визначаються в залежності від стадії проектно-вишукувальних робіт, особливостей природної обстановки і характеру існуючих і планованих дій.

Матеріали інженерно-гео-екологічних досліджень повинні включати:

- оцінку існуючого екологічного стану компонентів природного середовища на майданчику будівництва і прилеглих територіях;

- прогноз зміни екологічного стану природного середовища при будівництві та експлуатації об'єкта;

- оцінку екологічного ризику при реалізації будівництва;

- рекомендації щодо заходів, спрямованих на запобігання, мінімізацію або ліквідацію шкідливих і небажаних екологічних і пов'язаних з ними інших наслідків і збереження оптимальних умов життя населення;

- програму локального геоecологічного моніторингу.

До складу геоecологічних досліджень в загальному випадку входять:

- збір, вивчення, узагальнення та аналіз опублікованих і фондкових матеріалів про стан компонентів природного середовища на даному майданчику та прилеглих територіях;
- дослідження хімічного забруднення ґрунтів;
- радіаційно-екологічні дослідження;
- газогеохімічне дослідження;
- дослідження і оцінка фізичних впливів;
- стаціонарні спостереження (гео-екологічний моніторинг);
- прогноз зміни стану компонентів природного середовища при будівництві та експлуатації підземного об'єкта;
- камеральна обробка матеріалів і складання технічного звіту (висновку) за результатами досліджень.

Геоелекологічні дослідження можуть виконуватися як самостійно в складі геоелекологічних досліджень, так і в комплексі з і прямуювання в складі інженерно-геологічних вишукувань.

Еколого-гідрогелогічні дослідження

При будівництві підземних споруд найбільш важливим із зазначених видів досліджень є еколого-гідрогелогічні дослідження.

Еколого-гідрогелогічні дослідження повинні включати в себе екологічний моніторинг підземних вод та гідрогелогічне прогнозування і виконуватися для вирішення наступних завдань:

- оцінки існуючої на момент будівництва ситуації з підтопленням території, забрудненням підземних вод;
- прогнозу зміни гідрогелогічних умов у період будівництва споруди (оцінки: водопритоков в будівельний котлован, впливу будівельного дренажу, забруднення порід зони аерації і підземних вод і т.д.);
- прогнозу зміни гідрогелогічних умов у період експлуатації споруди (оцінки: можливості барражних ефекту, впливу пристенного і пластового дренажів, можливості підтоплення території і забруднення підземних і поверхневих вод в результаті можливих витоків з комунікацій і т.д.).

При виконанні еколого-гідрогеологічних досліджень самостійно в складі інженерно-гео-екологічних досліджень і при відсутності даних гідрогеологічних досліджень слід встановлювати: наявність водоносних горизонтів, які можуть відчувати негативний вплив в процесі будівництва і експлуатації об'єкта і підлягають захисту від забруднення і виснаження; області харчування підземних вод і області розвантаження підземних вод, на характеристиках яких може позначитися проектоване будівництво; умови залягання, поширення і природну або склалася на час будівництва в міських умовах захищеність горизонтів підземних вод (особливо, першого від поверхні); склад, фільтраційні та сорбційні властивості ґрунтів зони аерації і водовмещаючих порід і їх просторову мінливість; наявність верховодки; глибину залягання першого від поверхні регіонального водоупора і локальних слабопроницаємих поділяють шарів; закономірності руху ґрунтових вод, основні закономірності режиму ґрунтових вод, наявність і характер гідравлічної взаємозв'язку між горизонтами і з поверхневими водами; наявність умов для формування під впливом господарської діяльності нових водоносних горизонтів і верховодки; температуру і хімічний склад ґрунтових вод, їх забрудненість шкідливими компонентами; можливість проникнення в підземні води по транзиті забруднень з поверхневих вод; вплив змін в підземних водах на території, що охороняються і рекреаційні ресурси міста; можливість, характер і ступінь впливу техногенних факторів на зміну гідрогеологічних умов.

Матеріали еколого-гідрогеологічних досліджень для обґрунтування проектної документації повинні включати:

- оцінку гідрогеологічних умов до початку будівництва;
- уточнення меж зони впливу проектованого підземного об'єкта на підземні води;
- прогноз можливих змін гідрогеологічних умов в зоні впливу проектованого об'єкта при його будівництві та експлуатації;
- рекомендації щодо організації заходів щодо захисту підземних вод від забруднення і виснаження;

- уточнену програму моніторингу підземних вод, а також аналіз і інтерпретацію результатів перших циклів спостережень, якщо вони були розпочаті на передпроектній стадії.

Гідрогеоекологічне прогнозування здійснюється на основі геофільтраційних і геоміграційних моделей. Розміри моделюється області геофільтрації і геоміграції не повинні обмежуватися будівельним майданчиком і повинні визначатися розміром області можливого впливу об'єкта на зміну рівнів і забруднення підземних і поверхневих вод. [1],[2]

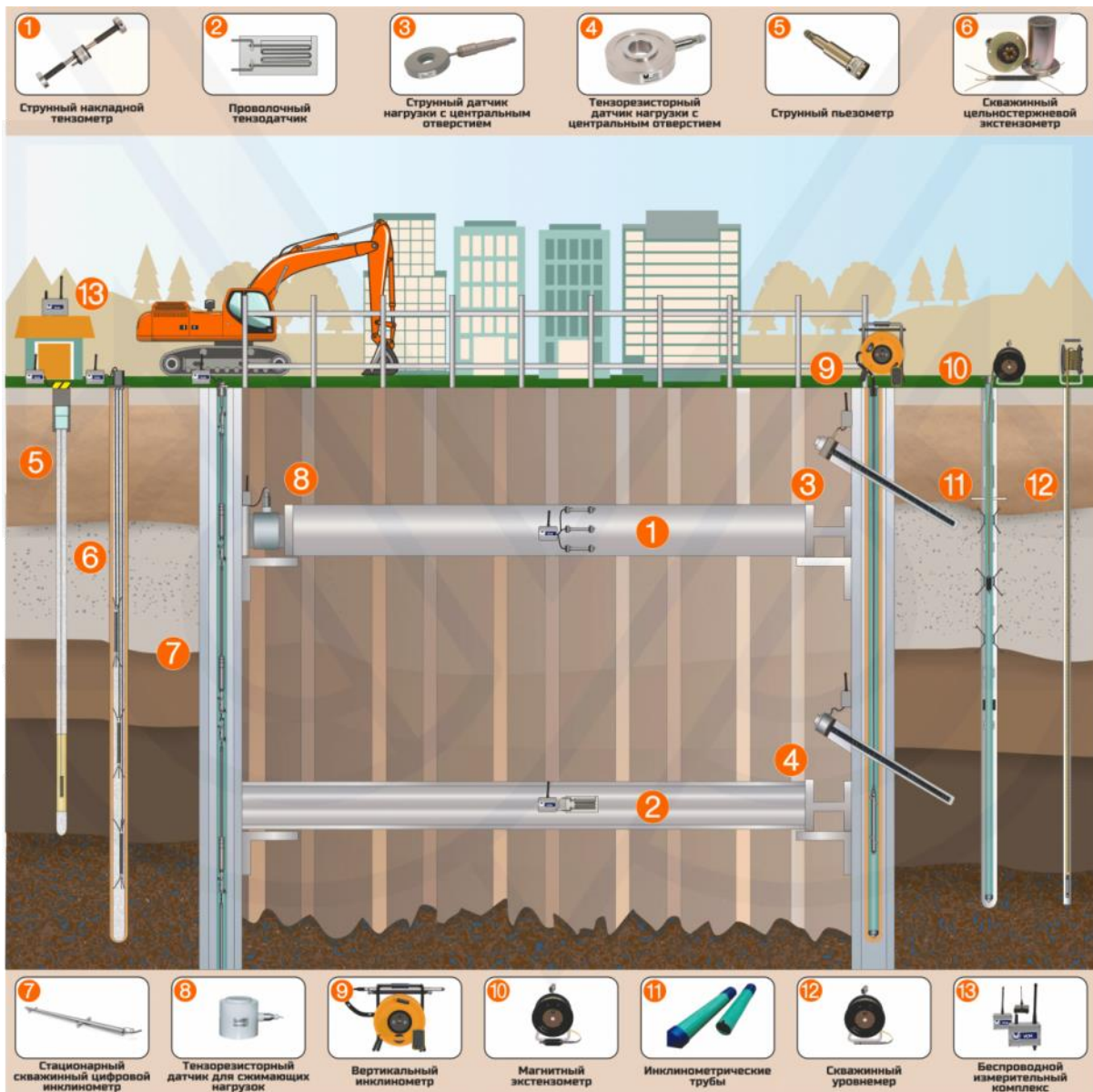

Рис. 1 – обладнання для інженерно-геологічних вишукувань та контролінгу ситуації

2. ОСВОЄННЯ ПІДЗЕМНОГО ПРОСТОРУ ПІД ІСНУЮЧИМИ БУДІВЛЯМИ І ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ЗАХИСТУ

Заходи по захисту навколишньої забудови, їх конструктивні рішення, методи виконання робіт і їх обсяги безпосередньо пов'язані з прийнятими рішеннями по щойно збудованому об'єкту. Проектні рішення по будівництву нового об'єкту і захисту навколишньої забудови повинні прийматися на основі аналізу їх взаємодії. Для досягнення оптимального рішення розробку проектів захисту існуючих споруд слід здійснювати в складі проекту щойно збудованого об'єкту.

Розмір зони впливу нового будівництва обумовлює наступний комплекс факторів:

- вид будівництва (підземна конструкція, колекторні мережі та ін.);
- навантаження, що передаються на основу;
- ґрунтові умови;
- співвідношення відміток закладення фундаментів проєктованої будівлі і навколишньої забудови;
- глибина котловану і спосіб його огороження;
- технологія виконання робіт;
- спосіб зведення підземної споруди (відкритий, закритий);
- наявність дренажів або водопониження.

При визначенні зони впливу слід також враховувати можливий вплив будівництва на зміну режиму підземних вод і на активізацію небезпечних геологічних процесів.

Обов'язковою складовою частиною будівництва на майданчиках, де влаштування підземних споруд здійснюється в умовах щільної забудови, є моніторинг поведінки експлуатованих будівель, що потрапляють в зону впливу нового будівництва. [3]

Основними методами захисту існуючих будівель, що потрапляють в зону впливу нового будівництва, є:

- посилення основ і фундаментів, а також верхніх конструкцій будівель;
- пристрій розділової стінки;

- нагнітання в обмежений обсяг ґрунту твердіючого розчину - компенсаційне нагнітання.

При застосуванні будь-якого методу захисту існуючої забудови від впливу будівництва підземної споруди слід враховувати виникнення технологічної осідання будівель в результаті реалізації захисного заходу, яке може досягати 20 мм, а в окремих випадках, перш за все для будівель III і IV категорій стану конструкцій, перевищувати граничні додаткові деформації . [4]

2.1 Методи закріплення і заморожування ґрунтів

Закріплення ґрунтів полягає в штучному перетворенні будівельних властивостей ґрунтів в умовах їх природного залягання різноманітними фізико-хімічними методами. У процесі закріплення між частинками ґрунту виникають міцні структурні зв'язки за рахунок ін'єкціонування в ґрунт і подальшого твердіння певних реагентів. Це забезпечує збільшення міцності ґрунтів, зниження їх стисливості, зменшення водопроникності та чутливості до зміни зовнішнього середовища, особливо вологості.

Методи ін'єкційного закріплення ґрунтів, що не супроводжуються механічними, особливо динамічними впливами, в основному застосовують для посилення підстав споруд (рис. 2), захисту існуючих будівель і споруд при будівництві нових, в тому числі підземних, споруд, створення протифільтраційних завіс.

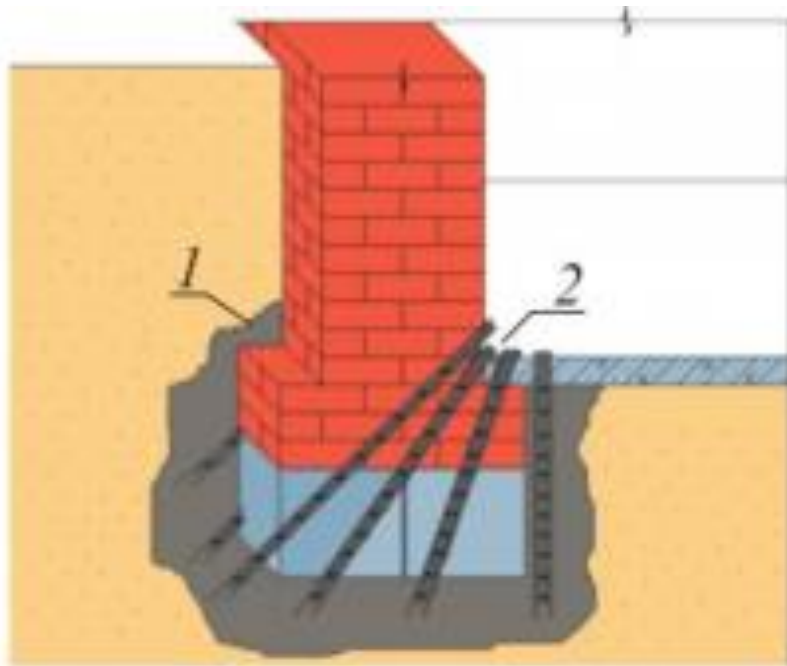

рис. 2 Схема ін'єктування ґрунтів:

- 1 - зона поширення розчину;
- 2 - буроін'єкційні свердловини

Внаслідок їх високої вартості доцільність застосування методів закріплення ґрунтів на знову освоєваних будівельних майданчиках повинна обґрунтовуватися техніко-економічним розрахунком. [3]

Цементація ґрунтів. Цей метод застосовують для зміцнення насипних ґрунтів, галечникових відкладень, середніх і крупнозернистих пісків при коефіцієнті фільтрації зміцнюючих ґрунтів K_f більше 80 м / сут. Цементацію використовують також для заповнення карстових пустот, закріплення і зменшення водопроникності тріщинуватих скельних ґрунтів.

Силікатизація ґрунтів. Застосовують для хімічного закріплення пісків з коефіцієнтом фільтрації від 0,5 до 80 м / сут, макро пористістю просадних ґрунтів з коефіцієнтом фільтрації від 0,2 до 2,0 м / сут і окремих видів насипних ґрунтів. Суть методу полягає в тому, що в ґрунти нагнітається силікат натрію у вигляді розчину (рідке скло), яким заповнюється порове простір і при наявності затверджувача утворюється гель, що твердне з плином часу. [4]

Смолизація. Метод закріплення ґрунтів смолами отримав назву смолизації. Сутність його полягає у введенні в ґрунт

високомолекулярних органічних сполук типу карбамідних, фенолформальдегідних та інших синтетичних смол в суміші з отвердителями-кислотами, кислими солями.

Через певний час в результаті взаємодії з отвердителями смола полімеризується.

Організація робіт по закріпленню ґрунтів смолами аналогічна організації робіт по силікатизації. Радіус закріпленої області підстави становить 0,3-1,0 м залежно від коефіцієнта фільтрації піску. Метод відноситься до числа дорогих. Закріплення карбамідними смолами успішно застосовувалося при будівництві Новолипецького заводу, Харківського метрополітену.

Глинизація і бітумізація. Глинизацію застосовують для зменшення водопроникності пісків. Технологія глинизації полягає в нагнітанні через ін'єктори, занурені в піщаний ґрунт, водної суспензії бентонітової глини з вмістом монтморилоніту не менше 60%.

Глинисті частки, випадаючи в осад, заповнюють пори піску, в результаті чого його водопроникність знижується на кілька порядків.

Бітумізація застосовують в основному для зменшення водопроникності тріщинуватих скельних порід. Метод зводиться до нагнітання через свердловини в тріщинуватий масив розплавленого бітуму або спеціальних бітумних емульсій. При цьому відбувається заповнення тріщин і пустот, і масив стає практично водонепроникним.

Електрохімічне закріплення ґрунтів. Метод застосовують для закріплення водонасичених пилувато-глинистих ґрунтів в поєднанні з електроосмос. У цьому методі через аноди в ґрунт подають водні розчини солей багатовалентних металів, які, з'єднуючись з глинистим ґрунтом, коагулюють глинисті частинки. Створюються глинисті агрегати, зцементовані між собою гелями солей заліза і алюмінію. При цьому міцність ґрунтів істотно зростає, різко знижується їх здатність до набухання.

Термічне закріплення ґрунтів. Застосовують для зміцнення маловлажних пилувато-глинистих ґрунтів, що володіють газопроникністю. Найбільш часто цей метод використовується для

усунення просадних властивостей макро-пористістю лесових ґрунтів. Глибина закріплюється товщі досягає 20 м.

Суть методу термічної обробки полягає в тому, що через ґрунт протягом кількох діб пропускають розпечене повітря або розпечені гази. Під дією високої температури окремі мінерали, що входять до складу скелета, плавляться. В результаті цього утворюються міцні водостійкі структурні зв'язки між частинками і агрегатами ґрунту. Крім того, при випалюванні ґрунти втрачають значну частину хімічно зв'язаної води, що змінює властивості ґрунтів і зменшує або повністю ліквідує просідання, замокання, здатність до набухання.

Метод попереднього заморожування ґрунтів застосовується при відкопуванні котлованів, опускних колодязів, проході шахтних стволів і тунелів в водонасичених пливунних ґрунтах. До переваг методу відносяться: повне усунення водотоку і виключення небезпеки прориву пливунів; до недоліків - складність розробки мерзлого ґрунту, висока вартість заморожування, негативна температура в забої.

Для охолодження і заморожування ґрунту пробуріваються свердловини, які обладнуються заморожувати колонками. за живильної трубі діаметром 25-50 мм в колонку подається охолоджуючий розчин.

Піднімаючись по зовнішній трубі діаметром 100-114 мм, він забирає теплоту у ґрунту. В якості охолоджувального розчину найчастіше застосовується водний розчин (розсіл) хлористого кальцію з щільністю 1,23-1,25 г / см³, температура замерзання якого дорівнює -28 ... -35 ° С. [4]

2.2 Технологія «jet-grouting»

Технологія jet-grouting полягає у використанні кінетичної енергії струменя цементного розчину, що спрямовується на руйнування і перемішування ґрунту в масиві без створення в ньому надлишкового тиску.

На першому етапі спеціально обладнаною під jet-grouting буровою установкою буриться пілотна свердловина діаметром 73–90 мм. Буріння проводиться до розрахункової глибини, яка визначається проектом, з

попереднім промиванням водним розчином під тиском, що не перевищує 50 атм. Зрошення подається безпосередньо на ріжучий інструмент (бурову шарошку).

На наступному етапі насосом високого тиску подається водоцементний розчин під тиском 450500 атм. Цим високим тиском перекривається канал зрошення і відкриваються 2 отвори, в яких встановлені сопла діаметром 0.8–3.0 мм. Повільно обертаючи (обороти 10–25 об. / Хв) і, повільно підіймаючи бурову колону, відбувається розрізання і перемішування ґрунту високої кінетичної енергії струменя, яка вивергається з вищевказаних сопел. Виготовлені за цією технологією палі можуть армуватися (рис. 3). [1],[2]

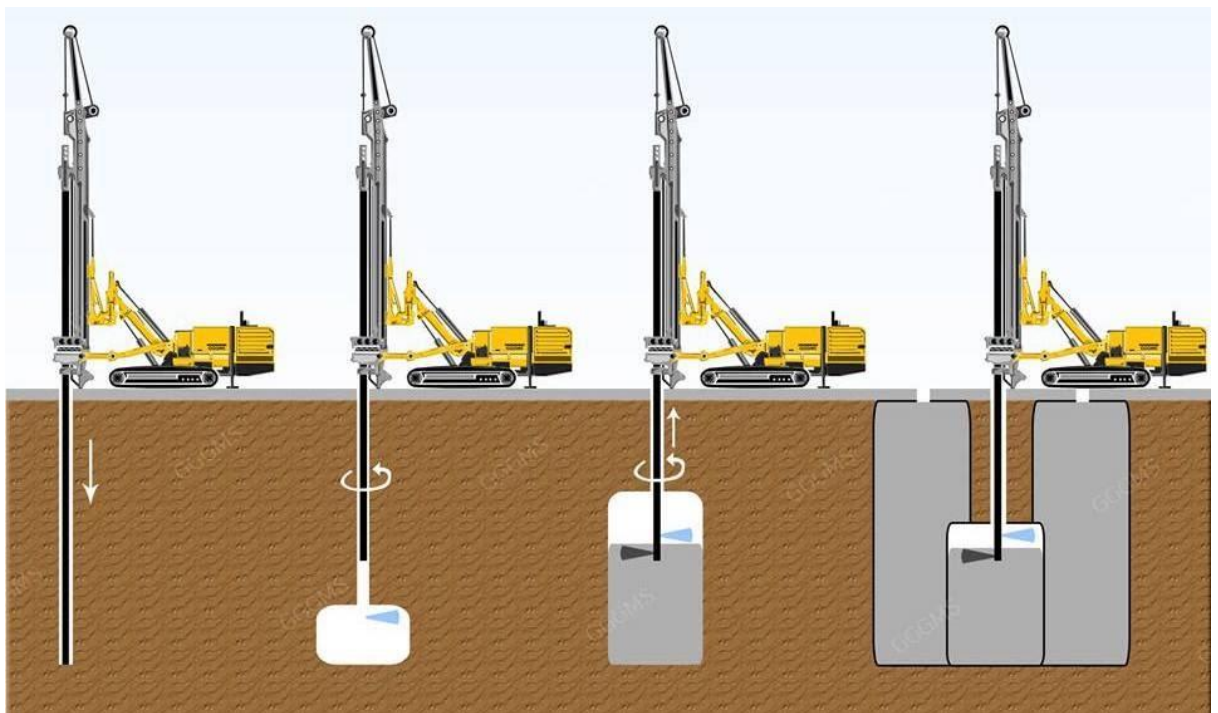

рис. 3 Схема влаштування Jet-паль

У порівнянні з традиційними технологіями ін'єкційного закріплення ґрунтів, струменева цементація дозволяє зміцнювати практично весь діапазон ґрунтів — від гравійних відкладів до дрібнодисперсних глин і мулів.

Іншою важливою перевагою технології є надзвичайно висока передбачуваність результатів зміцнення ґрунтів. Це дає можливість вже на етапі проектування та укладення підрядних договорів досить точно

розрахувати геометричні та характеристики міцності створюваної підземної конструкції (паля, ділянка підпірної стінки і т.д.), а відповідно — трудовитрати, матеріали та вартість підрядних робіт.

Переваги технології:

- висока швидкість споруди ґрунтоцементних паль;
- можливість роботи в обмежених умовах — в підвальних приміщеннях, поблизу існуючих будівель і т.д. В цьому випадку на об'єкті встановлюється тільки малогабаритна бурова установка, а весь ін'єкційний комплекс розташовується на більш зручному віддаленому майданчику;
- армування каркасом арматури;
- відсутність ударних навантажень, так як на відміну від забивання залізобетонних паль пристрій ґрунтоцементних паль не супроводжується негативним ударним впливом на фундаменти близько розташованих будівель і споруд.

Висновок. Інноваційні технології обумовлюють прогресивні зміни, забезпечуючи динамічний розвиток будівельної галузі, в першу чергу, за рахунок зниження вартості і строків будівництва, підвищуючи якість, комфортність проживання та експлуатації об'єктів, що зводяться. Розвиток технологій у поєднанні з сучасними тенденціями будівництва, має значний потенціал розвитку. Застосування розглянутих конструкцій направлене на підвищення безпеки виконання будівельних процесів, скорочення термінів будівництва та капітальних витрат в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Руководство по комплексному освоению подземного пространства крупных городов. URL: <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4293853/4293853485.htm#i4462168> - (дата звернення 02.04.2021).
2. Интернет сайт «Подземный эксперт». URL: <https://undergroundexpert.info/issledovaniya-itehnologii/tehnologii/tehnologii-podzemnogo-stroitelstva/> (дата звернення 07.04.2021).

3. Интернет сайт «Оборудование и решения для геотехмониторинга». URL: <http://monitoring-usm.ru/solutions/monitoring-zdaniy-i-sooruzheniy> (дата звернення 06.04.2021).

4. Конференції державного університету «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/115.pdf> (дата звернення 04.04.2021).

*Матвієнко Дар'я Андріївна,
студентка будівельного факультету КНУБА, гр.ОіА-61
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ (НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Ключову роль в реалізації стратегії держави, щодо стимулювання економічного розвитку регіонів України, відіграє розвиток транспортної інфраструктури, найважливішою складовою якої є мережа автомобільних доріг державного значення. З метою відновлення і розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення для інтеграції їх до європейської транспортної системи та підвищення на них рівня безпеки руху, швидкості, комфортності та економічності перевезень Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову економічну програму розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018-2022 роки [1].

Стійкий розвиток є можливим за умов ефективного користування її транспортним потенціалом. Україна розташована на перетині міжнародних торгових шляхів, що дає практичні шанси до користування наявним транспортним потенціалом та його розвитком і отриманням від цього суттєвих перспектив для інтеграції до європейського та світового економічного простору. Україна має достатньо розгалужену транспортну систему, але потенціал країни не

використовується належним чином, що призводить до застою транспортної системи, економічної інтервенції іноземних компаній, монополізації окремих сегментів національного транспортного ринку та виштовхування держави з міжнародних ланцюгів поставок. Структура управління дорожньо-транспортною інфраструктурою недосконала, що зумовлює недоліки управління дорожнім господарством [2, с.168].

Проблеми та перспективи розвитку транспортної інфраструктури України набули особливої актуальності в умовах розвитку процесів глобалізації та поширення міжнародних економічних зв'язків. [4, с.18]. Це питання підймали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені. Але сучасні тенденції розвитку транспортної інфраструктури тривають, а отже, не дивлячись на достатню опрацьованість цього напрямку, проблема розвитку транспортної системи України залишається недостатньо дослідженою.

Транспортна мережа міста повинна відповідати ряду вимог [5, **Error! Reference source not found.**]:

- забезпечувати зручні пасажирські зв'язки за найкоротшими напрямками між місцем житла і районами праці та навчання, об'єктами культурно-побутового призначення, центром міста і центрами районів;
- забезпечувати зручні пасажирські зв'язки об'єктів зовнішнього транспортного вузла з житловими районами і центром міста;
- транспортні лінії повинні проходити у напрямку головних пасажиропотоків;
- довжина транспортних ліній повинна знаходитися у відповідності до загальної площі міста і кількості транспортних засобів, що курсують у мережі;
- довжина транспортної мережі повинна бути мінімальною за умови максимального обслуговування території міста;
- забезпечувати пропуск очікуваної кількості транспортних засобів;
- забезпечувати необхідні швидкості сполучення, що гарантують нормативні витрати часу на пересування;

– транспортна мережа повинна забезпечувати надійність функціонування транспортної системи, на випадок перекриття руху на окремих ділянках мережі повинні бути передбачені обхідні напрямки;

– система міського громадського пасажирського транспорту повинна забезпечувати функціональну цілісність і взаємозв'язок всіх основних структурних елементів міської території з урахуванням перспектив розвитку міста і регіону;

– при розробці проекту організації транспортного обслуговування населення слід забезпечувати швидкість, комфорт і безпеку транспортних пересувань постійного і тимчасового населення міста, а також щоденних мігрантів в системах розселення.

Наразі можна підкреслити критичний стан галузі пасажирських перевезень автомобільним транспортом на регулярних автобусних маршрутах загального користування в Сумській області.

Стан пасажирських перевезень автомобільним транспортом на регулярних автобусних маршрутах загального користування в Сумській області, забезпечення виконання обласної програми здійснення компенсаційних виплат за пільговий проїзд окремих категорій громадян, впровадження нових розмірів штрафних санкцій до автомобілі інших перевізників за порушення автотранспортного законодавства України та забезпечення українських автомобільних перевізників дозволами на здійснення міжнародних вантажних автомобільних перевезень - основні питання, які турбують перевізників Сумської області. Основною причиною економічної нестабільності роботи є низький рівень виконання обласної програми здійснення компенсаційних виплат за пільговий проїзд окремих категорій громадян автомобільним транспортом на автобусних маршрутах загального користування на 2016-2021 рр. Позиція профільного департаменту ОДА з цього питання полягає в тому, що органи місцевого самоврядування повинні привести обсяг коштів, які виділяються місцевими програмами на відшкодування за пільговий проїзд, до фактичних обсягів перевезень пільговиків.

Крім того, в області відсутня програма розвитку пасажирських перевезень, яка б враховувала, в тому числі, перспективу в умовах

адміністративної реформи, коли повністю змінюються напрями потреби перевезень пасажирів. Слід наголосити, що розробка Програми передбачена статтею 14 Закону України "Про автомобільний транспорт".

Така ситуація в області призвела до того, що середній термін експлуатації автобусів у 2018 році становив 9 років, а на початок 2021 року - 13 років. Якщо в області з 2011-го по 2016 рік перевізники придбали 131 автобус (або в середньому 21,8 на рік), то з 2017-го по 2020 рік тільки 8 автобусів, але не нових (або 2 автобуси на рік). Таким чином, оновлення автобусів: за 4 роки становило 0,49), а це означає, що автобус повинен працювати на маршрутах 250 років [3, с.6].

В умовах адміністративно-територіальної реформи, коли різко змінюється потреба населення в перевезеннях, така ситуація призвела до непередбачуваних (катастрофічних) наслідків. Для недопущення критичної ситуації потрібно:

- розробити програму розвитку і вдосконалення роботи пасажирського автомобільного транспорту на найближчі 5-7 років;
- удосконалити обласну програму та збільшити обсяги фінансування компенсаційних виплат перевізникам за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
- зобов'язати Департамент соціального захисту населення Сумської області укладати договори з перевізниками на компенсаційні виплати за перевезення пільгових категорій громадян;
- посилити роботу по контролю за дотриманням чинного законодавства при здійсненні пасажирських перевезень, особливо по усуненню нелегальних перевізників.

Транспортний сектор України сьогодні – це значний і важливий сегмент економіки країни. Сьогодні транспортний сектор економіки України у цілому задовольняє лише базові потреби економіки та населення у перевезеннях. Перевізникам Сумської області слід продовжувати налагоджувати конструктивну співпрацю з органами влади задля реалізації реальних заходів по виведенню автотранспортного бізнесу із глибокої економічної кризи.

Список використаних джерел:

1. Державна цільова економічна програма розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018—2022 роки: затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2018 р. № 382. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-ekonomichnoyi-programi-rozvitku-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-koristuvannya-derzhavnogo-znachennya-na-20182022-roki> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Бурик М. М. Аналіз діяльності суб'єктів управління в сфері розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №15-16. С. 168-172.
3. Балін В. І. Автомобільний транспорт Сумщини. *Перевізник*. 2021 №10. С. 6-7.
4. Кондратьев В.Б. Инфраструктура и экономический рост. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. Серія “Економічні науки”: науковий збірник. Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2012. № 3(60). 363 с.
5. Звіт з науково-дослідної роботи № 57-963-13. Розробка раціональної міської маршрутної мережі пасажирського транспорту. – 132 с. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/28132/response/55724/attach/2/2017.doc> с (дата звернення: 16.11.2021).

Михайленко Вікторія Вікторівна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Науковий керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема економії паливно-енергетичних ресурсів вимагає впровадження державної політики у сферу управління процесами

енергозбереження та енергоефективності шляхом застосування у виробничій діяльності підприємств різних джерел енергії та утвердження нових поглядів суспільства щодо їх економного використання. Перед Україною стоїть складне завдання – знизити до 2030 р. енергомісткість національного продукту до середньосвітового рівня (0,4 т у.п. / 1000\$ США). Зниження енергетичної залежності та впровадження енергозберігаючих технологій і світових стандартів у різні сфери виробничої діяльності повинно бути пріоритетом розвитку нашої країни.

Формування організаційно-економічного механізму енергозбереження на підприємстві є актуальною проблемою в сучасних умовах ринкової економіки, оскільки її вирішення дасть змогу забезпечити раціональне використання енергії на підприємствах і у побуті.

Метою впровадження організаційно-економічного механізму енергозбереження на підприємстві є зменшення його енергетичної залежності від генеруючої компанії з використанням науково обґрунтованих методів забезпечення процесу енергозбереження на всіх організаційних рівнях суб'єкта господарювання. Організаційно-економічний механізм енергозбереження на підприємстві – це поєднання організаційних і економічних важелів, які впливають на економічні та організаційні чинники економії енергії. Це сприяє підвищенню економічного потенціалу та покращенню ефективності діяльності підприємства. Впровадження організаційно-економічного механізму буде ефективним лише за умови підтримки на всіх структурних рівнях підприємства, оскільки її відсутність може призвести до зменшення результативності енергозберігаючих заходів[1, с.4].

Важливим є вирішення проблематики реалізації заходів енергозбереження на підприємствах будівельного комплексу, де потенціал підвищення рівня енергоефективності становить близько 55%.

.Потреби в сировинних та енергетичних ресурсах ростуть, що обумовлює стан науково-технічного прогресу. Найефективніша реакція

на енергетичні загрози в Україні має стати застосування радикальних реформ у сферах енергоефективності, формування конкурентних енергетичних ринків, диверсифікація енергопостачання та збільшення альтернативних джерел енергії [2, с.45].

Ефективний розвиток підприємства повинен здійснюватися за допомогою організаційно-економічного механізму, що допомагає керувати фінансами, кадрами, енергетичними ресурсами. За допомогою знаходження шляхів реалізації енергетичного потенціалу підприємства можна збільшити рентабельність та зменшити ризики. Разом з економічним розвитком окремого підприємства зростає економіка країни в цілому.

Організаційно-економічний механізм енергозбереження будівельних підприємств – це сукупність економічних, організаційних, мотиваційних методів і способів, що направлені на економічно обґрунтоване виявлення та максимальне використання потенціалу енергозбереження з метою мінімізації питомих витрат на виробництво продукції та зменшення екологічного навантаження на навколишнє середовище [3, с.149].

Впровадження механізму має бути обґрунтованим і прорахованим за допомогою математичних моделей для аналізу результатів.

Недоліками сучасних механізмів є мала конкретність та формальний підхід без поєднання у цілісний механізм. Саме тому ефективна реалізація механізму потребує дієвого моніторингу [4, с.24].

Концепція енергозбереження будівельних підприємств потребує дослідження таких складових, як мета і задачі організаційно-економічного механізму, його принципів, формування етапів побудови механізму, його засобів моніторингу.

Мета формування механізму енергозбереження на будівельних підприємствах є максимізація прибутку та збільшення його стійкості завдяки ефективному використанню ресурсів.

До завдань такого механізму належить: формування обмежень на нерациональне використання енергії, розробка заходів з енергозбереження, формування моніторингу, мотивація персоналу до енергоефективності.

Щодо принципів енергозберігаючого механізму можна виділити такі:

- Цілісності;
- Системності;
- Нормативності;
- Відповідальності;
- Зацікавленості;
- Оперативного моніторингу.

Для запровадження цього механізму запропоновано формування таких етапів:

1) Спочатку слід сформувати відділ енергетичного менеджменту, який займався б впровадженням проектів з енергоефективності.

2) На другому етапі слід сформувати групи експертів, які б інформаційно забезпечували обстеження.

3) Третій етап полягає у запуску механізму, коли проводяться обстеження, заміри, розрахунки.

4) Реорганізувати структуру, призначати відповідальних за групи заходів з енергоефективності слід на четвертому етапі. Саме на цьому етапі слід ввести мотиваційну систему та проводити роз'яснювальну політику.

5) На останньому етапі слід покращити механізм відповідно до умов середовища.

Ефективність запуску механізму з ефективного використання ресурсів допоможуть оцінити наступні критерії: зростання прибутку, зниження енергоємності продукції, зменшення викидів у навколишнє середовище і т. д. Важливим критерієм ефективності організаційно-економічного механізму є зменшення питомої енергоємності продукції. Можна визначити залежно від обсягу виробництва або у грошовому вимірі. Нижче наведено графік енергоспоживання в залежності від обсягу виробництва у натуральних одиницях.

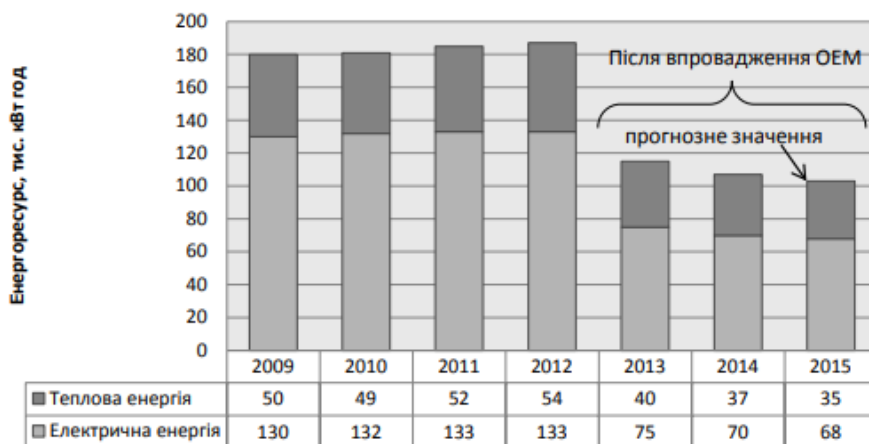

Рис. 1. Графіки споживання енергоресурсів підприємством [5].

Отже, енергомісткість ВВП України майже у три рази більша за показник енергоємності передових країн світу, що є наслідком суттєвого відставання галузей економіки від світових стандартів. Сучасна ринкова економіка висуває до кожного будівельного підприємства вимоги щодо ефективного використання енергоресурсів, зменшення викидів [6, с 411].

Конкурентоспроможність підприємств визначається показниками споживання енергії на одиницю виробленої продукції, а на рівні держави – енергоємністю ВВП. Тому під час енергетичної кризи варто зосередитись на пошуку форм та методів ефективного використання ресурсів та реалізації політики зі збереження енергії на підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Організаційно-економічний механізм енергозбереження: монографія / Ю. В. Дзядикевич, В. Я. Брич, В. В. Джеджула, Р. Б. Гевко, та ін. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018.– 154 с.

2. Переосмислення ступеню відповідальності перед майбутнім. / М. Пашкевич та інші. – К., НАЕР-НАУ, 2010. – 254 с.
3. Зінь М. М. Роль і місце енергетичного менеджменту в системі конкретних функцій менеджменту підприємством / М. М. Зінь, Ю. Б. Підгайний // Вісник КРНУ ім. Михайла Остроградського. – 2013. – № 1 (78). – С. 148–154.
4. Маркіна І. А. Методологічні питання ефективності управління / А. І. Маркіна // Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 24–32.
5. Джеджула, В. В. Енергозбереження промислових підприємств: методологія формування, механізм управління : монографія / В. В. Джеджула. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 346 с.
6. Іпполітова І. Я. Формування організаційно-економічного механізму енергозбереження на підприємстві / І. Я. Іпполітова, К. С. Сорокотяженко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. – С. 406–411.

*Молоткова Вікторія,
магістрантка КНУБА, гр. зПЦБ-71*

ІННОВАЦІЙНЕ РЕФОРМУВАННЯ БУДІВНИЦТВА ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Існуючий в Україні розподіл закладів охорони здоров'я за окремими категоріями (віковою, за функцією, зоною впливу, виду допомоги та ін.) призводить до чисельного їх дублювання в межах однієї території [1, ст. 3]. Дана ситуація потребує інноваційного реформування у відповідності до архітектурно-містобудівної організації взірців світових систем охорони здоров'я.

Аналіз містобудівної мережі лікувально-профілактичних закладів міст України (Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Донецьк, Запоріжжя, Львів, Кривий Ріг, Миколаїв) виявив їх неоднорідне розміщення в структурі міського середовища, що призводить до концентрації переважно у центральних міських зонах.

Розглянемо сучасні особливості організації та функціонування містобудівних систем охорони здоров'я на прикладі Сполучених Штатів Америки, Франції, Німеччини та Великобританії [1, ст. 3]. Це дозволяє виявити залежність та результативність розгалуженості містобудівної системи лікувально-профілактичних закладів, їх типологічне різноманіття та кількісність показників моделей фінансування охорони здоров'я (державної, страхової, приватної, змішаної). Усі розглянуті країни надають перевагу формуванню містобудівної мережі закладів охорони здоров'я, що ґрунтуються на первинний рівень медичної допомоги на засадах сімейної медицини без вікового розподілу пацієнтів. Також виявлена відсутність спеціалізації за віковою категорією пацієнтів у лікарнях Франції та Великобританії – медичне обслуговування дорослих і дітей відбувається сумісно у багатoproфільних стаціонарних лікарняних закладах. Це вже стали реальністю в Україні.

Будівництво обласної багатoproфільної лікарні має стати інноваційним закладом, який забезпечить якісною високоспеціалізованою лікувальною, діагностичною та консультативною допомогою населення Донецької області на території, де проживає 1,9 млн. жителів (4,6% населення України), з яких переселенці в розмірі більш ніж 500 тисяч осіб.

Створення обласної багатoproфільної лікарні дозволить забезпечити пацієнтів регіону необхідною медичною допомогою в замкненому циклі: первинна, спеціалізована, високоспеціалізована з раціональним використанням коштів пацієнта та держави [2].

Таким чином, висвітлено особливості становлення і загального сучасного стану будівництва закладів охорони здоров'я у країнах-лідерах. Вони стали прототипом для сучасного інноваційного реформування лікувально-профілактичних установ України на прикладі будівництва багатoproфільної лікарні в м. Краматорськ.

Список використаних джерел:

1. Булах І. В. містобудівні основи територіально-просторового розвитку системи дитячих лікувальних комплексів: 18.00.04 / Булах Ірина Валеріївна – Київ, 2021. – 500 с.

2. Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-17#Text> (дата звернення: 16.11.2021).

Огнев'юк Софія,
студентка архітектурного факультету КНУБА,
Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,
кафедра політичних наук і права КНУБА

ОСНОВНІ РИСИ МИСТЕЦТВА БОЙЧУКІСТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МИСТЕЦТВО ХХ СТОЛІТТЯ

Незважаючи на те, що у дослідженні мистецтва зазвичай всі кордони є відкритими, а оприлюднені твори доступні для аналізу та огляду необмеженій кількості осіб, у дослідженні мистецтва Михайла Бойчука та його послідовників були наявні перепони, пов'язані з замовчуванням через репресії першої половини ХХ століття, що торкнулись і творчості школи бойчукістів. Як зазначає А.Сидоренко, у 1960-ті критерії оцінки мистецтва бойчукізму у радянському мистецтвознавстві продовжують тенденцію, започатковану у період масових репресій 1930-х. Оцінки національного руху першої третини ХХ ст. залишилися незмінними: критикувалися націоналізм і формалізм, палко віталися творчі досягнення «соціалістичного реалізму» [3, с. 132]. Українське малярство першої третини ХХ ст. на сьогодні є достатньо опрацьованим. Хоча ще зовсім недавно імена таких велетнів українського мистецтва, як Михайло Бойчук, Тиміш Бойчук, Микола Касперович, Василь Седляр, Іван Падалка, Оксана Павленко були в Україні заборонені і забуті. Більшість художників цього періоду стала асоціюватися з сумнозвісним «розстріляним відродженням», і згадки про них до кінця радянської епохи в українській культурі не були бажаними» [1, с. 22]. Однак сьогодні їхні імена відновлено із забуття, а творчість Миколи Бойчука та його

послідовників є досить дослідженою у працях таких вчених як С. Сураганов, М. Криволапов, О. Сторчай, М. Юр, О. Бенюк та інших.

Микола Бойчук – відомий український художник, мистецтвознавець, педагог, родоначальник школи монументального малярства, яка мала багато послідовників. Його творчість належить до неовізантизму, у якому вбачається рецепція принципів візантійського іконопису, які переплетені з традиційними для українського народу орнаментами, тематикою, традиціями народного малярства. Під впливом політичної ідеології сформувався масовий і в той же час народний характер його живопису, внаслідок сукупності цих ознак творчість М. Бойчука та його послідовників прийнято відносити до монументального живопису.

Характерними для творів митця М. Юр вважає «простоту на певну умовність, в яких відчувалась глибинність думки, складність сюжетних композицій, духовність образів, національний підтекст. Розробляючи образно-пластичну систему, він, прагнучи до вироблення стилю, в якому б був примат духовного над матеріальним, звернувся до вивчення стильових та художньо-стилістичних особливостей мистецтва давніх часів. Бойчукізм був відкритою системою як до тенденцій відродження давніх традицій мистецтва, так і до сучасних авангардських напрямів» [5, с. 22].

На основні риси мистецтва М. Бойчука та його послідовників справили вплив особисті віхи життя митця, а саме його навчання у Кракові, Відні, Парижі, Мюнхені, подорожі світом, які дали можливість відібрати характерні риси різних мистецьких напрямків і стилів. В самий час митець бажав увібрати до свого мистецтва і основні риси національної української культури, зробити його ближчим до людей. Як стверджує Н. Столярчук «свій неовізантизм М. Бойчук розглядав як сучасний національний стиль українського мистецтва», а тому особлива увага до його творчості, зокрема у дослідженнях, пов'язана з відновленням української культури та посиленою увагою до національних творів, в тому числі в образотворчому мистецтві. «Неовізантизм М. Бойчука був однією з об'єднуювальних ланок між

українською культурою та європейським художнім процесом» [4, с. 182].

Важливого значення у своїй діяльності М. Бойчук приділяв розвитку школи, над якою почав працювати ще у Кракові, і розвинув її у Львові у 1910–1914 роках. Маючи фундаментальні знання щодо мистецтва візантійського періоду, оволодівши навичками створення фарб, способами поширеними у давнину. Свого розвитку і характерних рис школа бойчукістів сформувала у 1920-х роках у м. Києві. На жаль період розквіту і зміцнення школи, до якої входили представники, такі як І. Вигнанець, І. Падалка, В. Седляр, С. Налепінська-Бойчук, А. Іванова, І. Липківський змінився несприятливим ставленням з боку влади, що супроводжувались знищенням творів. На той момент основними роботами послідовників М. Бойчука був розпис Червоноармійських луцьких казарм, Розпис Київського оперного театру, Харківського оперного театру, Київського кооперативного інституту, Харківського Червонозоряного театру (останній згодом зруйновано). Характерними рисами мистецтва бойчукістів стала тематика, яка зверталась до духовного змісту; доступністю, що робила мистецтво ближчим до людей і відкидала тезу про «мистецтво для обраних»; демонструвала синтез різних стилів і використання прийомів модерну; ґрунтувалась на художньо-естетичній концепції монументалізму. Послідовники М. Бойчука сповідували ідею колективізму, що знаходила своє відображення у колективній творчості.

Символічним є і обрання кольорів, яке запропоноване М. Бойчуком і наближене до іконописної стилістики. Символізм у його роботах створюється через спрощення образу, відкидання усього непотрібного. Такий спосіб наближає образ звичайних людей, зображених на творах М. Бойчука до образів на іконах, характерним є кольорове вирішення, обране митцем та розташування постатей, які займають основне місце у композиції, уособлюючи монументалізм.

Як зазначає С. Корнійчук, послідовниками мистецького напрямку бойчукістів «стало мистецтво і не теренах Польщі, де неовізантизм був одним із новітніх напрямів станкового і монументального сакрального мистецтва, яке в 1910–1930-х роках розвивали учні Бойчука – Хелена

Шарм та Кароль Хіллер і до 1960-х років продовжувала Софія Бодуен де Куртене. Традиції неовізантизму М.Бойчука та його принцип національного мистецтва розвивали у своїх художніх доробках митці 60–80-х рр. ХХ ст., а саме А. Горська, В. Зарецький, В. Задорожний, І. Литовченко, О. Заливаха, І. Марчук та ще багато інших майстрів» [2, с. 193].

Митців, які творили у різних мистецьких жанрах і стилях у 30-х рр. ХХ ст. спіткала важка доля «розстріляного відродження», переважну частину високоосвічених представників інтелігенції було фізично знищено, частково знищено їх твори, а їх самих піддано забуттю на довгі роки. Очевидно, що М. Бойчук зміг створити ще б багато шедеврів, якби його та його послідовників і навіть членів сім'ї не було розстріляно у 1937 р. В той же час за кілька десятиліть йому вдалось сформувати свій власний стиль у мистецтві, що ґрунтувався на кращих здобутках візантійської доби, відобразити у своїх роботах національний колорит, тематику близьку українцям та органічно поєднати традицію українського живопису із сучасними на той момент тенденціями модернізму, створивши свій власний монументальний стиль. Стиль, який з одного боку є високо художнім за представленням, з іншого, доступним і зрозумілим за символами та тематикою пересічному громадянину.

Список використаних джерел:

1. Бенюк О.Б. Художньо-естетична концепція школи бойчукістів. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. Вип. 6. С. 22–26.
2. Корнійчук С. Національна стилістика у творчості Михайла Бойчука: культурологічний аспект. *Актуальні питання культурології. Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства*. 2012. Випуск 12. С. 192–194.
3. Сидоренко А. Аналіз літературних джерел, присвячених творчій і педагогічній праці Михайла Бойчука. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2012. Вип. 4. С. 131–136.

4. Столярчук Н.М. «Неовізантизм» Михайла Бойчука: історико-культурні та художньо-естетичні засади. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. №15. С. 180–185.

5. Юр М. Ритм як стилетворний чинник у побудові простору живописних творів М. Бойчука та бойчукістів. *Мистецтвознавство України*. 2009. Вип.10. С. 21–28.

*Погребняк Марія Олександрівна,
студентка архітектурного факультету КНУБА*

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ СЕЛЯН НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯ

Історія повсякденного життя – це важлива частина українського народу та загалом історії. Тому що вивчення повсякдення дає можливість краще відчувати і проникнути в історію нашого рідного народу. Адже вона є особливою, яскравою і дуже цікавою, яка накопичувалась народом за століттями розвитку життєвого, культурного і соціального досвіду. Все, що формує особливості самобутності кожного етносу і є:

зовнішня і внутрішня специфіка житла, їжа, одяг, трудова діяльність, побут, звички, розваги, традиції. Це і допомагає дослідити їх світогляд, зрозуміти душу народу. Вивчаючи селянську минувшину потрібно спиратись і на соціально-економічний і політичний стан, і на суспільні події, масові народні рухи, у взаємозв'язку з різними проблемами соціальної, економічними, культурними й релігійними сферами.

Отже, спробуємо пізнати і сформулювати здобутки і перспективи у вивченні повсякденного життя селян у пореформений період.

Хочеться відмітити, що останнім часом науковці все більше звертають увагу на історію повсякденності. Тому доцільно згадати і їх висловлювання. Наприклад, за словами О. Удода, «історія повсякденності – це насамперед процес олюднення побуту, психологізація щоденного життя, ставлення людини до побутових проблем, до влади, держави і суспільства в цілому через призму особистісного сприйняття умов життя».[1, с. 20]

Марочко В. вважає, що повсякденність є лише одним з методів вивчення соціальної історії.[2, с.98]Тому можна сказати, що селянство для істориків є лише узагальнюючим для роз'яснення суспільного розвитку.

Коляструк О. мотивує вивчення повсякденності тим, що остання поєднує в одне ціле різні прояви діяльності людини – приватне життя з публічним, утилітарно-прагматичні дії з ідейними та морально-етичними виборами, побутові аспекти життя з трудовою діяльністю, групові й вікові інтереси із загальносуспільними, локальні події вписує у загальнодержавні, будення трансформує у ментальні характеристики тощо.[3, с. 7] Отже, скільки дослідників – стільки й думок, але всі вони є цікавими, і всім є місце бути.

Історія, що відбувалася на селі, взаємодіє з антропологією, етнографією, психологією, лінгвістикою, культурологією та іншими науками. Але все-таки важлива роль спрямовується соціальної психології у помітності настроїв, поведінці та її причинам, сприйняття навколишнього світу, відношенні на суспільні процеси і явища.

Популярною в історичній літературі є теза, що погляди селянина другої половини ХІХ – початку ХХ ст. залишалися за своєю сутністю світобаченням людини аграрного суспільства. Через низку існуючих обмежень воно змінювалося істотно повільніше, ніж соціальна психологія інших верств населення. Яскраво цей чинник простежено на прикладі сприйняття селянством реформи 1861 р.

Присяжнюк Ю. довів, що воно психологічно було не готове до змін, не розуміло більшості аграрних перетворень. [4,5, с. 640] Консерватизм і традиціоналізм українця зберігав ідею «чорного переділу».

У свою чергу Д. Бовуа зауважив, що поняття «тимчасової зобов'язаності», як одне із наслідків реформи, тлумачилося на сотні ладів, відбиваючи звичайні страхи селян: останні звинувачували поміщиків, поліцію і священників у тому, що вони ховають або перекручують «справжній», благодійний намір царя. Автор розповів, що в політичній свідомості й ментальності селянства відображалися його потреби, інтереси, ідеали, проявлялися соціальні почуття та настрої, ставлення до інших верств населення, існуючого суспільного ладу і власності. [13, с. 89-90]

Монографія

М. Гримич присвячена історії звичаєво-правової культури селян у ХІХ – на початку ХХ ст., а саме таким проблемам, як співіснування права і звичаю в їх середовищі,

уявлення щодо розподілу сімейної власності та успадкування, вплив аграрних реформ на селянську культуру. [6, с. 559]В іншій праці побут селян М. Гримич розкрила через призму господарських звичаїв, сімейних угод та інших договірнозобов'язальних правовідносин. Дослідниця дійшла до цікавого висновку, що у пореформений період виявляла себе не стільки консервативна правосвідомість селянства, скільки правотворчість останнього.[6, с. 559]Нерідко якесь положення закону так глибоко вкорінювалося в його побут, що у народній правосвідомості починало фігурувати як давній звичай. Авторка підсумувала, що майнові стосунки у селянських родинах ХІХ ст. цілком відповідали патріархальній культурі аграрного суспільства.

Дослідники В. Лазуренко і С. Крохмаль розглянули організацію громадського життя українських селян у другій половині ХІХ ст., показали основи їх трудової взаємодопомоги й звичаєвого права, переплетіння в повсякдення законодавчих норм і звичаю (у судових процесах, земельних суперечках, договірних відносинах, наслідуванні

майна тощо). Автори довели, що звичаї визначали поведінку селянина в суспільстві. Колективну взаємодопомогу хліборобів ними простежено у толоці, відробітках, супрязі й решті робіт. Висвітлено також ряд інших питань: взаємодія сільської громади із волосними органами влади, громадське дозвілля селян, народні звичаї та обряди, вплив родинної та весільної обрядовості на їх життя і побут, поховальні й поминальні звичаї.[7, с. 92]

Зокрема, О. Крижановська довела, що коли у поліції й чиновниках селяни вбачали своїх безпосередніх кривдників, то царя вони сприймали неоднозначно.[8, с. 155-165] На значній інформації стверджується, що почуття селян до царя і монархії були швидше ситуативними, ніж сталими, і тому мали непослідовний характер. Їх віра в царя зазнавала серйозних випробувань у зв'язку із зусиллями самодержавного уряду щодо збереження та зміцнення кріпосних порядків на селі. Якщо селяни й визнавали альтернативні форми державоустрою, то уявляли їх крізь призму гетьманостаршинських традицій минувшини. Досліджуючи поширення чорносотенного руху в Подільській губернії на початку ХХ століття, О. Федьков довів, що чутки стали другим після агітації й несподіваним фактором зростання консервативно-монархічного руху у регіоні. Їхні носії мали різну освіту, світогляд, виховання, характер і т. д. оскільки безпосередня чорносотенна агітація не завжди доходила до селян, тому комунікативну роль відігравали чутки. На думку історика, інформація була спотворена свідомістю селян та відображала їх найглибші потаємні бажання.[9, с. 17]

Миронов Б. показав, що суспільна думка в селян у дореформений і в пореформений часи формувалася не через друковане слово, а в процесі прямого міжособистісного спілкування, кожному великому масовому руху останніх передавала хвиля чуток, які швидко охоплювали величезні відстані й багато губерній.[12, с. 240-243] Дослідники переважно вивчали чутки в ракурсі причин масового невдоволення селян. Аналізуючи літературу з аграрних рухів, можна виділити найбільш типові та поширені чутки в українських губерніях. Серед них: неправильне трактування панамі і дворянством царського

маніфесту 19 лютого 1861 р., настання з певного часу справжньої волі, купівля землі за дешевими цінами, періодична поява «слухного часу» для повстань, укази царя бити поміщиків та забирати землю.

Змінилися в історичній літературі й окремі акценти щодо природи селянських рухів. На думку Т. Шаніна, вони не відчували серйозного впливу з боку політичних партій, були самоорганізованими, автономними та самокерованими (наприклад, рух у Полтавській і Харківській губерніях 1902 р.).[14, с. 136-140]Селяни чітко уявляли, чого вони хочуть (землі, освіти, самоуправління тощо), а також оптимальних шляхів реалізації їх цілей.Влітературі з'ясовано характер селянського руху в пореформеному селі особливостями не тільки становища, а й свідомості селян. Вчені погоджуються в тому, що рух останніх на початку ХХ ст. мав досить високий рівень самоусвідомлення. На рубежі століть він став набувати якісно нових рис: від боротьби за відрізки та спірні землі, проти протиправних дій адміністрації до відібрання поміщицьких земель.

Таким чином, в процесі вивчення минулого повсякденності селян, змін у різних сферах буття останніх, впливу технічного перевороту і модернізаційних процесів з'ясовується їх світобачення, розкривається зв'язок між образом життя хліборобів, їх побутом та менталітетом. Отже, комплексно історія повсякдення селянства перебуває на початковій стадії своєї розробки, тому має неабиякі перспективи для подальшого розвитку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Удод О. Історія повсякденності: питання методології та історіографії. *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х — середина 1950-х рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України, 210. С. 17-39.

2. Марочко В. Теоретико-методологічні аспекти селянського повсякдення. *Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921-1928 рр.)*: Колективна монографія. Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. Кн. 1, ч. 1. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. С. 95-109.

3. Коляструк О. Необхідність і мотивація вивчення повсякдення. *Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921-1928 рр.)*: Колективна монографія. Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. Кн. 1, ч. 1. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. С. 5-8.

4. Присяжнюк Ю.П. Українське селянство Наддніпрянської України: соціоментальна історія другої половини ХІХ — початку ХХ ст. Черкаси: Вертикаль. 2007. 640 с.

5. Присяжнюк Ю.П. Українське селянство ХІХ–ХХ ст.: еволюція, ментальність, традиціоналізм. Черкаси: Відлуння-плюс, 2002. 119 с.

6. Гримич М.В. Звичаєве цивільне право українців ХІХ — початку ХХ століття. К.: Арістей, 2006. 559 с.

7. Лазаренко В.М., Крохмаль С.С. Від роду до роду: Громадське життя і побут українського селянства у другій половині ХІХ ст. Черкаси: 2004. 92 с.

8. Крижанівська О. О. Держава і церква в уявленнях селян Правобережної України доби скасування кріпосного права. *Проблеми історії України ХІХ — початку ХХ ст.* Київ: Національна Академія наук України, 2006. С. 155–165.

9. Федьков О. Чорносотенці і чутки на Поділлі (з історії суспільно-політичного життя та ментальності початку ХХ ст.). Альманах. 2004. №4(33). С. 5-22.

10. Коляструк О. Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя. URL: http://history.org.ua/JournALL/jittia/jittia_2010_1_1/2.pdf (дата звернення: 01.12.2021).

11. Удод О. Історія повсякденності як методологічна проблема [про актуальність історії повсякденності]. URL: <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/226-istoriyapovsyakdenrostiyakmetodologichnaproblemazalyudinoznavchuistoriyuukrajiniiproaktualnististorijipovsyakdenrosti.html> (дата звернення: 01.12.2021).

12. Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII — начало XX в.). *Генезис личности, демократической семьи,*

гражданского общества и правового государства. В 2-х т. Т. 2. Санкт-Петербург, 1999. С. 240–243.

13. Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863-1914 рр. *Поляки в соціоетнічних конфліктах*. К.: Критика, 1998. С. 89–90.

14. Современные концепции аграрного развития. Отечественная история. Теоретический семинар. 1996. С. 136–140.

*Показной Андрій, студент
ф-ту автоматизації та інформаційних технологій КНУБА
Наук. керівник: Стеценко С. В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ПРОТЕСТНА ВУЛИЦЯ VS ПАРТІЯ ВОЛЛ-СТРІТ

Протестна вулиця, вулична демократія, право на місто сьогодні стали уособленням загальних прав людини в глобалізованому світі. При заблокованих інших доступних засобах опору колективна влада народних зібрань у публічному просторі виявилася найбільш ефективною.

Для західного світу новий етап самоорганізованих громадських протестних рухів розпочався з розгортанням глобальної економічної кризи 2008 р. Найбільш резонансним став рух «Захопи Волл-стріт» (Occupy Wall Street), який розпочався 17 вересня 2011 року в Нью-Йорку і поширився на інші американські міста та країни світу. Всесвітню акцію підтримали у 12 країнах світу, серед них: Канада, Японія, Італія, Великобританія і навіть Китай. Особливо активно діяли протестанти в Італії. [1] З вулиці, з локального осередку рух «захопи Волл-стріт» перетворився на глобальний громадський протестний рух в захист цінностей демократії.

Найбільш відома в світі нью-йоркська вулиця, історичний центр фінансового кварталу міста, символ фінансової могутності та влади була ототожнена з політичною партією, що діє за принципом «розділяй та володарюй», узурпує публічний простір під свої вузькокорисливі

інтереси. Мета учасників акції – тривале захоплення вулиці Волл-стріт для привертання суспільної уваги до злочинів фінансової еліти і заклик до структурних змін в економіці, проти економічної та соціальної нерівності.

Досліджуючи причини і наслідки протестних міських рухів, відомий англоамериканський економічний географ та антрополог Девід Гарві актуалізував поняття, яке ввів у науковий обіг французький філософ Анрі Лефевр («Право на місто». 1968 р.). При всій очевидності, що вулиці, міста творять люди, актуальними залишаються контраверсійні погляди в умовах капіталістичної дійсності, коли йдеться про приватну власність на землю, простір, житло. Міська проблематика переплітається з соціально-економічною, політичною, з питаннями фінансиалізації.

Партія Волл-стріт як абсолютизація фінансової влади, за Девідом Гарві, корумпувала політиків Демократичної та Республіканської партій США, Конгрес, отримала владу над держапаратом, судовими органами, мейнстрімними медіа. Носії цієї партії влади прагнуть абсолютизації влади грошей: «Ця влада має здійснюватися з однією метою: носії влади грошей не лише володітимуть привілеєм безкінечно і самочинно накопичувати багатства, а й матимуть право на успадкування землі, не тільки через пряме та непряме володіння територією, всіма її ресурсами і наявними на ній виробничими потужностями, а й перебираючи на себе цілковите керування ... працею і творчими можливостями всіх тих, хто для цього потрібен». [2, с. 259]

Протестна акція не мала одного конкретного лідера чи ідеолога, її початок був ініційований групою Adbusters (канадська некомерційна антиспоживча природоохоронна організація), яка в середині 2011 року запропонувала мирне заняття Волл-стріт на знак протесту проти корпоративістського впливу на демократію, проти зростаючої майнової нерівності, відсутності соціальної відповідальності за початок світової фінансової кризи. В активну підтримку руху включилася інтернетгрупа «Аноніми». Згодом демонстранти отримали підтримку декількох великих профспілок, включаючи Союз транспортних працівників (40 000 членів).

Більшість учасників акцій не вважали, що протести зможуть вплинути на політичну позицію влади, хоча певні сподівання покладалися на політиків-демократів. Демократична партія в особі її лідера та чинного президента США Барака Обама заявила про свою підтримку руху: «Багато учасників руху «Захопи Волл-стріт» як у Нью-Йорку, так і по всій країні розчаровані тим, що розмивається поняття «американська мрія», яка припускає, що наполегливою працею можна всього досягти. Так не має бути. Америка не повинна бути «країною можливостей» тільки для невеликої групи людей, вона повинна бути «країною можливостей» для всіх. Ми будемо за це боротися, але для цього потрібен час». [3]

Республіканці продемонстрували протилежне ставлення до акції, вони звинуватили Барака Обаму у сприянні організації акцій протесту для того, щоб відвернути суспільну увагу від провалу економічної політики діючої адміністрації. Республіканська позиція полягала в тому, що ті громадяни, які не мають грошей і роботи, повинні звинувачувати в цьому себе, а не корпорації або великі банки. Фактично протестуючі виступили проти капіталізму як такого, а саме капіталізм зробив Америку процвітаючою країною; акцію «Захопи Волл-стріт» слід розглядати як антиамериканську тому, що вона згодом здатна перетворитися на повноцінну класову війну.

З розгортанням протестної акції не вдалося силовими методами домогтися необхідних результатів. Тому протестанти вдалися до дій, характерних для фінансових воротил фондового ринку: об'єднавшись на соцмедійній платформі Reddit збільшили вартість акцій компанії з продажу відеоігор GameStop на більш ніж 1500% з початку року. З 2019 року акції компанії, що здебільшого продає відеоігри на дисках, залишалися на рівні \$4 за акцію, навіть попри загальне відновлення індустрії комп'ютерних ігор в часи пандемії. В другій половині 2020 року відомі фінансисти Майкл Беррі та Раян Коген придбали акції компанії, що призвело до зростання ціни до \$ 35. У січні 2021 р. акції стрибнули до \$ 500. Найбільші акціонери GameStop заробили більше 2 мільярдів доларів завдяки нещодавнім коливанням. Така динаміка стала можливою лише за активності учасників соцмедійної платформи Reddit,

і зокрема, спільноти Wall Street Bets, яка об'єднує сьогодні декілька мільйонів користувачів з меседжами йти проти тренду інституційних інвесторів та інвестувати до GameStop та інших аутсайдерів Волл-Стріт. [4]

Учасники акції протесту чітко розуміють її безперспективність, те, що вона відносно швидко буде придушена вливаннями великих капіталів привілейованої еліти. Але найважливіше те, що ця акція явно засвідчила наявність всіх шансів протистояти розриву між поляризованими міськими вулицями багатих та бідних.

Загалом, рух «Захопи Волл-стріт» став виявом кризи ліберальної демократії з девальвацією її цінностей, зокрема, принципів справедливості, рівності шансів у конкурентній боротьбі. Свого часу ці поняття позначилися на правовому захисті, надані медичного обслуговування, гендерній рівності, повазі до інших культур і релігій. Але визнання поряд з універсалізмом індивідуалізму, прав людини і плюралізму, що виявляється в політиці відмінностей, руху ідентичностей: «... класичний лібералізм, почавши зі свободи, розуму, справедливості, у варіанті сучасного неолібералізму скеровується на глобалізацію й підтримує нестримний розвій транснаціональних компаній, комерцію та вільну торгівлю ... ідеться про виникнення постлібералізму, коли режими, інституції й еталони, що їх вважали усталеними, втрачають довіру». [5, с. 23]

Список використаних джерел:

1. Всесвітню акцію протесту підтримали у 12 країнах [Електронний ресурс] / Український тиждень /. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/33084>.
2. Гарві Девід. Бунтівні міста. Від права на місто до міської революції. / пер. з англ. В'ячеслав Циба. – Київ: Медуза, 2021. – 295 с.
3. Obama Says Wall Street Protests Show Widespread Frustration, Predicts 2012 Effects [Електронний ресурс] /NBCNew York, Thursdya, Oct 6, 2011/ – Режим доступу: <http://www.nbcnewyork.com/news/>
4. “Соцмедіа проти Уолл Стріт”, нова “піраміда” - у США коментують вибуховий ріст акцій GameStop [Електронний ресурс] /

5. Лютий Т. Культура припад і спротиву. – К.: Темпора, 2020. – 576 с.

*Романенко Катерина,
студентка архітектурного факультету КНУБА,
Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

РОЗВИТОК МІСЬКОГО ПРОСТОРУ КИЄВА У КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ XVII– XVIII СТОЛІТТЯ

Місто Київ, що розвивалося найбільш стрімко в межах України, було епіцентром багатьох визначних історичних подій; тенденції розвитку інших регіонів України визначалися саме ним. Барокова архітектура бере початок у Києві у другій половині XVII століття – завершується реставрація Успенського собору. Сюди тріумфально в'їжджає Богдан Хмельницький по Волинському шляху 23 грудня 1648 року після завершення облоги Замостя, діє Київська Митрополія (1620–1685 роки). Ці події сприяють піднесенню, формуванню або зумовлюють деградацію ідентичного архітектурного стилю, залежно від сприйняття керівного відгалуження соціальної структури на культурницький прояв національної свідомості [1].

Характерні ознаки, що притаманні архітектурі України XVII–XIX століття базуються також на основних потребах, побуті, життя загалом тогочасного суспільства. Історично для українства цей етап є ідентифікуючим, упродовж цих двох століть спостерігаємо події, що сприяли відновленню, зародженню нових принципів національної свідомості. Початково ієрархічно становлення української культури й політики підтримували заможні верстви населення тодішньої Української держави. Вольовий прояв спонукає новосформовану українську спільноту до зацікавленості щодо культури й мистецтва.

Попри певне оновлення світосприйняття суспільства відповідного періоду, провідним інтересом усіх верств населення залишається релігія. Послідовно, відображення нюансних настроїв новоствореної частини світогляду українства гармонічно поєднується з архітектурою провідного суспільного інституту. Найбільш яскравий прояв архітектурного стилю відобразили саме церкви, монастирі, храмові комплекси.

Формування барокової архітектури є поетапним:

- доба архаїки (50-ті – 80-ті роки XVII століття)
- період І. Мазепи (80-ті роки XVII – початок XVIII століття)
- становлення стилю близького до канонічного, загальноприйнятого барокового (початок XVIII – 50-ті роки XVIII століття)
- поєднання кількох стилів із бароко одночасно (50-ті роки XVIII століття – 1801 рік) [2]

Нюансне архітектурне бароко виникає в період гетьманування Богдана Хмельницького. Архітектуру міста Київ доповнює реставрований Успенський собор, Верхня лавра якого була повністю знищена внаслідок пожежі, що тривала в ніч з 2 на 3 травня 1718 року. Стародавнє ядро собору з півночі, заходу, півдня оточили нові двоповерхові приділи, стіни, зведені за часів Київської Русі, виступали назовні лише у вівтарній частині. Собор увінчано сімома грушоподібними банями, стіни облицьовані нішами з розписом та фронтонами. Інтер'єр доповнено стінописом та іконостасом, що містив портрети монархів і гетьманів, підлога вистелена чавунними плитами. Початок доби архаїки у становленні українського бароко характеризується прагненням майстрів до відновлення набутого архітектурою Київської Русі. Просторова композиція і планувальна структура засновані на аналогах архітектури «держави великих князів». Елементи барокового декорування присутні, проте увага акцентована на саме на плануванні. Бароко постає як спроба об'єднати ціннісні системи та ментальні настанови Середньовіччя та Ренесансу [5].

Період гетьманування Івана Мазепи є розквітом формування уявлення про стилістику архітектури тогочасного європейського світу.

Попри набуття нових відомостей щодо канону барокової архітектури український зодчий стиль має власне коріння. Саме воно ідеологічно доповнює будівлі та споруди тих часів. 1693 року побудований собор Богоявлення, 1696 року завершено реставрацію Миколаївського собору. Архітектура набуває символічного сенсу. Соборність, козацька демократія виражені акцентно принциповою антибароковістю. Георгіївський собор Видубицького монастиря демонструє виражену етнічність, що визначається локальністю планування елементу храмового комплексу, для якого характерні тетраконіка – верхня частина вівтарної абсиди – «чотирилистний» план, розвиток руху споруди відповідно – вгору, меморіальність зокрема. Стилiстично забарвлені будівлі та споруди даного періоду засновані на невираженій, проте сталій тенденції до класицизму, рококо зокрема. Мазепинське бароко породжує «культуру транзитного типу», поєднуються різні стилістичні тенденції еволюціонування з тогочасною етнічною архітектурою. Відбувається становлення національного архітектурного стилю.

Третій визначений етап у становленні стильової архітектури є найбільш близьким до стандартів західного зодчества. Декоративність, химерність, бажання поєднати непоєднане акцентовані. Доба є певною мірою переходом від суворої тектонічності до хитромудрості, витонченості, уживання композиційних схем, канонізованих за доби гетьманування І. Мазепи – збереження стандартизованої тектоніки, визначеної тотожністю внутрішнього простору і геометрії форм назовні. Мальовничість, маньєризм відіграють головну роль у стилістиці споруди. Наростання некласичних (барокових) рис стає більшою мірою вираженим залежно від хронології історичних подій, акцентовано: розкладу і занепаду Гетьманщини. 1732 збудовано Флорівський монастир, 1745 – Велика Лаврська дзвіниця [5].

Четвертий етап – руйнація стилю, уніфікація форм мурованої архітектури і розквіт регіональних шкіл у дерев'яному зодчестві. Цей період хронологічно відповідний останньому етапові загальноєвропейського бароко (рококо), виражений декоративно, з допомогою форми в будівлях і спорудах, особливо пов'язаних з такими

архітекторами як Г. Шедель, А. Квасов, І. Григорович-Барський, С. Ковнір, Д. Ухтомський, В. Растреллі. Планово-просторові композиції споруд досі традиційні. 1749 – завершено спорудження фонтана Самсона, 1752 – зведено Маріїнський палац, 1754 – Андріївська церква [3, 5].

Національний образ українського бароко визначається появою єдиного соціально обумовленого типу споруд. Контекстно, храми-пам'ятники мали активний силует, центричність, пірамідальне наростання мас, всефасадність, висотний характер композиції [4]. Деяке хронологічне запізнення українського відродження порівняно з типологічно ідентичними загальноєвропейськими культурними процесами пояснюється трагічними обставинами історії XVII–XVIII століття, бездержавністю. Значні поривисті зсуви в розвитку та становленні тогочасного ідентичного архітектурного стилю провокувалися здебільшого політичними подіями, які викликали сплеск інспірації українського національного духу.

Список використаних джерел:

1. Хронологія історії Києва. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хронологія_історії_Києва (дата звернення 01.12.2021).
2. Вечерський В. До питання про національний стиль в архітектурі України XVII-XVIII ст. URL: http://www.derev.org.ua/biblio/articles/vecher_nacstyl.htm (дата звернення 01.12.2021).
3. Маркевич Я. Деконструкція імперських міфів на матеріалах раньомодерної історії України (XVI–XVIII ст.). URL: <https://youtu.be/qRqMgznaiaM> (дата звернення 01.12.2021).
4. Наталія Кривда про епоху бароко та українську культуру XVII століття. URL: <https://youtu.be/WRCPUFLmy5M>
5. Українське Барокко (1991). URL: <https://youtu.be/XktqooYop7Y> (дата звернення 01.12.2021).

*Рябокоть Оксана Олегівна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Наук. керівник: Ярощук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА;*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНІ УПРАВЛІННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що діючі механізми функціонування української моделі корпоративної соціальної відповідальності як найважливішої складової сучасної соціально-економічної системи та соціально-трудова відносин не забезпечують ефективної реалізації інтересів суспільства. В свою чергу функції держави по регулюванню корпоративної соціальної відповідальності використовуються неефективно і не забезпечують створення сприятливого середовища для її розвитку. До теперішнього часу держава у відносинах з бізнесом і суспільством не знайшла прийнятної моделі взаємин і часто вирішує проблеми розвитку корпоративної соціальної відповідальності адміністративними методами.

Система корпоративної соціальної відповідальності, основними учасниками якої є держава, суспільство, бізнес фактично не сформована, використовувані механізми її консолідації не в змозі забезпечити міцність і ефективність даного альянсу. Такий стан багато в чому обумовлено відсутністю державної політики формування корпоративної соціальної відповідальності, адаптованих стандартів, конгруентної системи соціальних інтересів бізнесу, держави і суспільства.

Корпоративна соціальна відповідальність розглядається в основному на рівні великих компаній, в той же час проблема соціальної відповідальності бізнесу повинна зачіпати регіональний і муніципальний рівні управління. Концептуальні і практичні аспекти соціально-трудова відносин, корпоративної соціальної відповідальності, соціального інвестування, взаємодії бізнесу, держави і

суспільства розробляються такими вітчизняними вченими і практиками, як Ю. Алексєєв, М. Анохін, А. Бабич, О. Богомолів, С. Дацко, А. Зубкова, А. Костін, М. Ліборакіна, В. Міхєєв, А. Одинцов, Ф. Шамхалов та ін. Серед зарубіжних фахівців в дослідженні даної теми можна виділити праці З. Блека, Г. Боуена, М. Веласкеса, Б. Карлофа, А. Керолла, Г. Фішера, М. Фрідмана, Т. Шеллінга та ін.

Однак до сих пір недостатньо оцінений стан бізнесу, що відіграє домінуючу роль в системі соціально - трудових відносин з точки зору його ключових позицій в корпоративної соціальної відповідальності. А також слабо досліджені соціальні інвестиції як одна з найважливіших форм прояву корпоративної соціальної відповідальності.

Принципова відмінність сучасної соціальної політики полягає в тому, що бізнес допущений в сферу, яка традиційно вважалася відповідальністю держави. Однак практика еволюційного розвитку корпоративної соціальної відповідальності економічно благополучних країн показала, що результативно працювати в цій зоні відповідальності бізнес може тільки в «альянсі» з суспільством і державою. Такий «альянс» можливий лише тоді, коли всі три учасники орієнтовані на спільну діяльність, чітко розділили свої функції і створили механізми, що працюють в ринкових умовах на основі взаємної вигоди на благо населення країни.

Оскільки в нашій країні соціальна політика держави ще недостатньо сильна, а впливові громадські організації не сформувалися, основну роль у формуванні розумного та ефективного соціального середовища бере на себе великий бізнес, використовуючи для цього свої досить різноманітні соціальні функції і реальні фінансово-економічні, адміністративні та політичні можливості. Це в цілому надає деяку специфіку корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, відрізняючи українську модель від західних аналогів.

Головні соціальні функції бізнесу – повністю і своєчасно сплачувати податки, наповнюючи бюджет, забезпечувати гідний рівень оплати праці своїх працівників. У той же час бізнес орієнтований на сфери прояву ініціативи в економіку, зайнятість і навколишнє середовище. Бізнес реалізує її через взаємодію з цивільними

формуваннями, некомерційними організаціями та державними установами. Розвиток такого підходу відповідає концепції корпоративного громадянства, в якій бізнес розглядається як осередки громадянського суспільства – зацікавленого учасника системи соціально-трудових відносин.

Серйозним стимулом для діяльності по лінії корпоративної соціальної відповідальності є прогресуюче входження українського бізнесу в глобальну економіку. Бізнесу доводиться по-новому вибудовувати соціально-трудові відносини і брати участь в корпоративній соціальної відповідальності за встановленими західними корпораціями правилам. При цьому соціальні функції бізнесу повинні бути відкритими, а комерційна діяльність – прозорою. Важливо дотримання бізнес-спільнотою високих стандартів в галузі екології, відповідність якості вироблених ним товарів і послуг запитам і вимогам споживача. Це дозволить українським корпораціям стати повноцінними учасниками фондових ринків.

Для реалізації своєї соціальної відповідальності корпорація виступає:

- як роботодавець, створюючи привабливі робочі місця і регулярно виплачуючи заробітну плату;
- як виробник товарів і послуг, створюючи якісні товари та послуги;
- як платник податків, сумлінно сплачує всі податки (без сірих схем) і дотримується законів;
- як позичальник капіталу, вчасно погашаючи кредити і виходячи на міжнародні фондові ринки;
- як бізнес-партнер, демонструючи сумлінну ділову практику, встановлюючи надійні відносини з постачальниками і дистриб'юторами;
- як корпоративний громадянин, запобігаючи можливим негативним наслідкам своєї діяльності, підтримуючи соціальний добробут;
- як член громадських організацій, роблячи внесок у формування громадянського суспільства.

У багатьох джерелах корпоративна соціальна відповідальність розглядається як концепція, яка відображає добровільне рішення компаній брати участь в удосконаленні процесів соціального розвитку суспільства і захисту навколишнього середовища. Основними групами людей, чиї інтереси пов'язані з функціонуванням корпорації, є власники, які за рахунок результатів діяльності корпорації вирішують свої життєві проблеми. Також наймані працівники корпорації, що забезпечують її функціонування, які отримують за це заробітну плату або іншу відповідну допомогу, що дозволяють вирішувати свої життєві проблеми, та споживачі продукції корпорації. Ділові партнери корпорації перебувають з нею у формальних і неформальних відносинах та надають корпорації послуги місцеві спільноти, що знаходяться з корпорацією у взаємодії, пов'язаному з формуванням соціального і екологічного середовищ існування. Державні інститути взаємодіють з корпорацією в політичній, економічній, правовій, інституційній та інших сферах макро і мікрооточення. А суспільство в цілому, яка отримує від корпорації частину створюваного багатства для забезпечення соціально-економічного благополуччя і розвитку, плодами якого поряд з іншими членами суспільства користується і корпорація

Трактування концепції корпоративної соціальної відповідальності в практиці українського бізнесу нерідко відрізняється від прийнятих в інших країнах. Мабуть, найпоширенішим помилкою, пов'язаною з корпоративною соціальною відповідальністю, є змішання даного поняття з благодійністю і філантропією. Благодійність не замінює і не вичерпує собою корпоративну соціальну відповідальність. Основною відмінністю корпоративної соціальної відповідальності є її спрямованість на підвищення капіталізації бізнесу при врахуванні думок всіх зацікавлених сторін в процесі прийняття рішень. Благодійність ж є справою суто добровільною, приватною, спрямованою на вирішення конкретних завдань, що визначаються виключно спонсорами.

Однією з основних особливостей континентальної моделі корпоративної соціальної відповідальності є її державне регулювання. У багатьох країнах законодавчо закріплені державні зобов'язання з

охорони здоров'я працівників, соціального страхування, пенсійного регулювання та ряд інших соціально значущих питань. Крім того, правовідносини «працівник - роботодавець» в країнах Європи відрегульовані досить детально.

Виділяють різні рівні розвитку корпоративної соціальної відповідальності, одні з яких лежать в основі побудови моделей соціальної відповідальності бізнесу у взаємодії з владними та громадськими структурами, які використовуються в українській практиці, інші покликані служити орієнтирами для побудови таких моделей в майбутньому.

Перший рівень - «ліберальний» який пов'язаний з періодом, коли компанія вперше стикається з виникаючими соціальними завданнями. В цій ситуації часто спрацьовує принцип, який полягає в тому, що бізнес відповідальний тільки за збільшення доходу своїх акціонерів. При цьому визнання інтересів суспільства в широкому сенсі носить досить обмежений характер і реалізується в основному шляхом добровільної благодійності.

«Традиційний» рівень характеризується тим, що засоби, що отримуються під тиском влади від бізнес-структур, спрямовуються не на вирішення соціальних проблем, а на утримання неефективної соціальної інфраструктури. Цей шлях не передбачає участь бізнесу в процесі прийняття рішень та робить його вкладення в соціальну сферу неефективними.

«Партнерський» рівень принципово вирізняє від попередніх те, що незалежно від ініціатора постановки соціальної проблеми (владною структурою або громадською організацією), на етапах вироблення, прийняття і реалізації рішення бізнес-структура виступає як рівноправний партнер. Беручи на себе свою частку відповідальності за вирішення проблеми, бізнес-структура отримує право пропонувати і відстоювати ті способи і методи її вирішення, які вважає ефективними.

«Інтеграційний» рівень націлений на взаємодію компанії з громадянським суспільством і владними структурами на принципах корпоративного громадянства, спрямованих на досягнення загальних цілей, основна увага приділяється врахуванню цілей корпоративної

соціальної відповідальності в усі бізнес-процеси, а ділова мотивація набуває стратегічного характеру в міру того, як компанії починають пов'язувати між собою довгострокові корпоративні цілі і проблеми суспільства.

«Інноваційний» рівень передбачає постановку перед корпоративною соціальною відповідальністю принципово нових завдань. Йдеться про перенесення уваги на системні зміни, звернення до майбутніх ринків, структур і моделей бізнесу, створення прогресивних альянсів, орієнтованих на урегулювання суспільних відносин, новий характер соціально-трудова відносин, який притаманний постіндустріальному суспільству.

Однак на сьогоднішній день влада вважає за краще бачити бізнес в ролі молодшого партнера-виконавця, а не рівноправного учасника процесу прийняття рішень і вироблення методів досягнення взаємовигідних результатів, а також взаємного контролю сторін. Поки владні структури схильні розглядати діяльність бізнесу в соціальній сфері швидше як благодійність, ніж як соціальне інвестування, створення саморозвиваючихся механізмів, що дозволяють вирішувати проблеми в довгостроковій перспективі.

Окрім цього, серйозну увагу варто приділити соціальним інвестиціям бізнесу, які створюють сприятливе середовище для сучасних соціально-трудова відносин, що сприяють розвитку економіки праці.

Повноцінними соціальними інвестиціями можуть вважатися усвідомлені дії компанії, які спрямовані на поліпшення якості життя місцевого населення і на приріст соціального капіталу, в який включається якість соціальних комунікацій, ступінь довіри між людьми, соціальна солідарність, готовність прийти на допомогу і готовність до спільної роботи на загальне благо.

З іншого боку, соціальні інвестиції – це новий щабель у взаєминах між бізнесом, владою і суспільством. Однак дуже важливо, щоб вони були актуальними, затребуваними, відображали очікування і враховували пріоритети всіх учасників і, головне, підвищували якість життя населення в тих регіонах, де працює корпорація.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О.А. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, значення, стратегічні напрями розвитку в Україні // Україна: аспекти праці. – 2013. – №7. – С.3–8.
2. Калита П. Соціально спрямований бізнес, або бізнес з турботою про людей. Частина перша. У світі і Європі // Світ якості України. – 2016. – №1–2. – С.4–9; Частина друга. В Україні // Світ якості України. – 2016. – №5(17). – С.4–7.
3. Концепція соціальної держави в Україні (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpsr.org.ua/index.php?option=com>.
4. Котлер Філіп, Лі Ненсі. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2015. – 302 с.
5. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку: монографія / [А.М.Колот, О.А.Грішнова, О.О.Герасименко та ін.] За наук. ред. д-ра екон.наук, проф. А.М.Колота. – К.: КНЕУ, 2010. – 348 с.
6. Ціннісний вимір соціальної відповідальності в демократичній державі / Савченко І.Г., Радченко О.В. – Х.: ХНУ ВС, 2019. – 199 с.

*Смірнова Зоя Андріївна,
студентка будівельного факультету КНУБА, гр. зОіА-71
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

РЕГУЛЯТОРИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ МІСТ

У сучасному економічному просторі України, для якого характерними є диспропорції розвитку міст та сіл, важливе місце займає

питання урбанізації. Такі процеси у світі в останні роки сформувались в один з найважливіших чинників соціального, політичного та економічного розвитку суспільства. Впровадження в Україні стандартів ЄС призводить до знакових трансформацій в усіх сферах людської життєдіяльності, в тому числі у структурі міського, сільського та приміського населення.

Сучасні процеси урбанізації – це діючий двигун соціально-економічного розвитку, що характеризується низкою суперечностей і проблем, які вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Актуалізується проблематика визначення ефективних методів регулювання урбанізаційних процесів з позицій оцінювання та покращення якості життя населення, інклюзивності міст в регіонах України, тощо.

Методологічні і теоретико-методичні основи дослідження урбанізаційних процесів, підходів до їх регулювання викладено в працях Д. Харві, П. Нокс і Л. Маккарті, В. Шукла та ін. Дослідженню особливостей процесів урбанізації в Україні, розробленню і удосконаленню методів їх регулювання присвятили свої праці вітчизняні вчені: К. Немець, Г. Онищук, Б. Посацький, І. Салій, В. Семенов, О. Шаблій, Л. Шевчук та ін.

Україна відноситься до держав з високим показником урбанізації, який має деякі негативні наслідки: нерівномірний розвиток територій, затримка зростання економіки, проблеми з захистом навколишнього середовища, міграційні процеси та ін. [1, с. 73].

Збільшення ролі міст в соціально-економічному розвитку держави, пов'язане зі збільшенням кількості міських поселень та міського населення. При цьому великі розвинені промислові держави мають високий рівень урбанізації – більше 70 %, а ті, що розвиваються – 30-35 %. Крім цього, країни з розвинутою ринковою економікою мають і високі темпи зростання показника урбанізації [2].

В Україні наразі спостерігаються кількісні ознаки урбанізації, тобто найвищий рівень в м. Київ та промислових центрах, для яких характерні високий рівень життя населення та значна кількість робочих місць порівняно з іншими містами України.

Сучасні дослідники урбанізації зазначають, що це явище напряму пов'язане з економічними, соціальними та політичними факторами. Системний аналіз та узагальнення джерел [3, с.116] дозволив виділити головні ознаки сучасної урбанізації:

- концентрація, інтенсифікація, диференціація та різноманітність міських видів діяльності і в той же час – сільського господарства в приміських зонах великих центрів;

- поширення поза центрами урбанізаційних ареалів міського способу життя з особливою структурою спілкування, культурою та системою ціннісних орієнтацій;

- ускладнення форм і систем урбанізованого розселення, перехід від лінійних до вузлових, смугових;

- формування у великих містах інноваційних центрів (центрів інноваційного розвитку) регіонів.

Регулювання урбанізаційних процесів, на перший погляд, не є пріоритетним для України, на відміну розвинених держав Європи, в яких воно застосовується, зокрема, для зниження темпів зростання міського населення чи забезпечення високої якості життя у містах. Проте існує низка пов'язаних з цим проблем, що полягають у необхідності подолання значних розривів між рівнем соціально-економічного розвитку столиці, обласних центрів та менших просторових утворень.

До основних проблем, пов'язаних з урбанізаційними процесами в Україні, варто віднести:

- відсутність розробленої концепції просторового облаштування території країни та дієвої системи стратегічної документації довгострокового розвитку, як держави, так і окремих регіонів, які б поєднували в собі просторове, соціально-економічне та бюджетне планування;

- неузгодженість між собою за цілями розвитку, просторовим аспектом охоплення, механізмами фінансового забезпечення й реалізації стратегічної та містобудівної документації;

- слабку реалізацію міської політики з визначенням пріоритетів для розвитку агломерацій, великих, середніх та малих міст,

особливо міст, які є адміністративними центрами ОТГ та форм просторової організації міських територій (міські агломерації, розвиток приміської зони, міськосільських територій тощо);

- застарілість та зношеність інженерно-транспортної, соціальної, медичної інфраструктури;

- низький рівень розвитку інституційних умов для ефективного перебігу урбанізаційних процесів: відсутність дієвої, професійної інфраструктури підтримки та супроводу реалізації міської політики, як на національному, так і локальному рівнях, неефективність міжмуніципального та співробітництва, добровільного співробітництва у межах ОТГ, моделі управління міськими агломераціями тощо;

- відсутність чіткої координації діяльності суб'єктів землекористування та містобудування;

- низька якість підготовки містобудівних документів, що суттєво знижує інвестиційну привабливість урбанізованих територій;

- неузгодженість соціального, економічного та екологічного аспектів розвитку населених пунктів та прилеглих територій (надмірна концентрація населення та виробничих систем у великих містах; уповільнення розвитку більшості середніх і малих міст, селищ й сіл; значна кількість монофункціональних населених пунктів);

- відсутність узгодження генеральних планів та стратегій соціально-економічного розвитку міст і регіонів з принципами містобудівного освоєння приміських земель та функціонального зонування міст;

- неузгодженість перспективних планів ОТГ і стратегій розвитку міських агломерацій;

- непристосованість транспортної інфраструктури до міжнародних вимог, умов активізації маятникової міграції, а також неналежне забезпечення рівних умов просторової доступності (недосконалі зв'язки між малими та середніми містами, сільськими районами, головними центрами ОТГ та транспортними комунікаціями; відсутність об'єднуючих стратегій з метою забезпечення зростання потоків транспортного руху, розроблених на основі врахування

різноманітних способів транспортування й вимог просторового планування);

- системні дисбаланси просторового розвитку: диспропорційність розвитку на рівні «місто – приміські території – село» та диспропорційність розвитку центру та віддалених периферійних територій;

- «політичний егоїзм» місцевих еліт у відношенні до добровільного співробітництва між територіальними громадами та містами;

- утруднений доступ до даних муніципальної статистики та неузгодженість її з європейськими стандартами тощо;

- функціонування та оновлення Містобудівного кадастру, забезпечення діяльності Геопорталу та належного захисту його даних, необхідність проведення Містобудівного моніторингу;

- непрозорість та невідкритість Реєстру містобудівних умов і обмежень;

- відсутність належного фінансування на оновлення та розроблення планувальних документів територій нижче обласного рівня (районів, міст, інших населених пунктів, ОТГ);

- відсутність сформованих ємних та збалансованих місцевих/регіональних ринків, які б були консолідовані в межах єдиного національного економічного простору;

- загострення екологічних проблем розвитку міст (вивезення сміття та ТПВ, нераціональне використання природних ресурсів та низький рівень охорони довкілля).

Суттєвою перешкодою модернізації соціально-економічного розвитку вітчизняних міст є: застарілість містобудівної документації, відсутність схем територіального планування об'єднаних територіальних громад, здійснення будівництва з порушенням містобудівельних норм та правил, асинхронність містобудівної та стратегічної документації на всіх рівнях управління, а також неузгодженість практики реалізації заходів програм соціально-економічного розвитку міст з пріоритетами секторальних (галузевих) політик.

В умовах поглиблення внутрішньо регіональних диспропорцій одними із завдань просторового розвитку є:

- формування такої системи міського розселення, що передбачає відродження малих міст, диверсифікацію їх економічної бази шляхом впровадження нових форм просторової організації бізнесу, активізації підприємницької діяльності та поліпшення бізнес-клімату;
- поліцентричний регіональний розвиток, стратегічне планування розвитку великих міських агломерацій, формування нових міських центрів завдяки функціональній зміні їх діяльності тощо.

З метою підвищення ефективності та обґрунтованості регулювання урбанізаційних процесів в умовах децентралізації слід:

- забезпечити та стимулювати активу участь громад у плануванні просторового розвитку ОТГ (шляхом узгодження державних і місцевих інтересів за «зустрічними потоками»);
- врегулювати законодавчі основи формування та управління розвитком міських агломерацій;
- сприяти розробці та впровадженню на законодавчому рівні Загальнодержавної програми підтримки соціально-економічного розвитку малих міст (термін дії попередньої програми завершився у 2015 р.);
- модернізувати засади міської політики на основі сучасних європейських принципів збалансованого просторового розвитку, узгодження основних напрямів міської політики із секторальними (промисловою, екологічною, демографічною, інноваційною) політиками та посилення процесів децентралізації;
- сприяти впровадженню механізмів взаємодії та взаємоузгодження дій органів державної влади із органами місцевого самоврядування, недержавними інститутами та бізнесом шляхом розробки різнопланових програм, стратегій і проектів щодо територіального розвитку;
- запровадити оптимальні інструменти для регулювання розвитку різних типів міст та регіонів (програми, стратегічні плани, публічно-приватне партнерство, міжмуніципальне співробітництво тощо);

- сприяти активізації механізмів цільового стимулювання окремих типів територій (великих міст, агломерацій, територій пріоритетного розвитку та ін.) шляхом застосування економічних, фінансових та інших інструментів; впровадження системи державних і місцевих грантів;

- вдосконалити Генеральну схему планування території України на основі врахування пріоритетів та особливостей високо урбанізованих територій, визначення їх функцій в контексті реалізації національних реформ;

- ініціювати розробку та реалізацію на національному рівні “Міського аудиту” на зразок існуючого в країнах ЄС для оцінки та аналізу розвитку великих міст, що сприятиме удосконаленню муніципальної та регіональної статистики;

- сприяти розробці національних соціальних стандартів якості життя населення та реалізації прозорих механізмів з їх дотримання на всій території держави (а не лише у великих містах);

- сприяти розширенню доступу українських міст до європейських грантів для розвитку місцевих ініціатив та міських громад шляхом удосконалення якості підготовки проектних заявок та підготовки відповідних фахівців для написання грантових заявок [4, 45].

Містобудівні регулятори урбанізаційних процесів пов’язані з особливостями проектної документації міського розвитку, специфікою генеральних планів міст, будівельною діяльністю в межах їхніх територій.

Певний зв’язок із технічним та комунікаційним наповненням територій міст має вплив інфраструктурних регуляторів. Вони є особливо вагомими для невеликих міських населених пунктів і проявляються через залежність між розвитком різних видів інфраструктури (житлово-комунальної, транспортної, комунікацій тощо) та інтенсивністю інноваційно-орієнтованих урбанізаційних процесів.

Технологічні регулятори пов’язані з впливом процесів поширення інноваційних інформаційно-комунікаційних та інших сучасних

технологій у межах міських населених пунктів і зонах їхньої просторової гравітації.

Вплив організаційних регуляторів пов'язаний із діяльністю державних і громадських організацій, що мають на меті інноваційне організаційно-економічне, проектне й інформаційне забезпечення розвитку міст.

Соціальні регулятори урбанізаційних процесів мають найширший спектр дії, адже вони охоплюють новітні механізми впливу на розвиток міст економічних і суспільних чинників. Соціальні регулятори у зв'язку зі своєю специфікою переважно впливають на соціальну урбанізацію (поширення міського способу життя) і частково – на демографічну й екологічну.

Культурні регулятори тісно пов'язані з соціальними та полягають у врахуванні культурно-історичних особливостей формування міст у стратегіях їхнього подальшого розвитку.

Інформаційні регулятори мають широкий спектр дії та тісно пов'язані з усіма іншими, бо виконують «посередницьку» функцію.

Кожна з виділених груп регуляторів має специфіку й різні виміри впливу на урбанізаційні процеси.

Слід зазначити, що сукупність соціальних та культурних регуляторів також повинна стимулювати формування інноваційної культури, яка розглядається як механізм соціокультурного регулювання інноваційної поведінки людини у даному контексті – населення регіонів [5, 135].

Зазначені регулятори повинні стимулювати розвиток якості життя населення та інклюзивності міст.

Список використаних джерел:

1. Венгрин, Д.В., Сегіда, К.Ю. Типізація регіональних урбанізаційних процесів в Україні. / Д. Венгрин, К. Сегіда, // Регіон – 2019: Суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 11 – 12 квітня 2019 р.) / Гол. ред. колегії Л.М. Немець. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. – 165 с.

2. Урбанізація. Режим доступу - <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

3. Немець К.А. Вплив процесу урбанізації на виникнення сучасних форм міських поселень / К.А. Немець, А.В. Мазурова // Вісник Харківського національного університету. – 2014. – № 1128. – С. 116-119.

4. Посацький Б.С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування: навч. посіб. / Б. С. Посацький ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – 2-ге вид., допов. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. – 366 с.

5. Прокопенко О.В. Мотивація процесів формування і розвитку інноваційної культури / О.В. Прокопенко, Ю.С. Шипуліна // Маркетинг: теорія і практика. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля / Ред. кол.: Т.С. Максимова (гол. ред.) – Луганськ, вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. - № 21. – С. 134-142.

Сопінський Юрій,

студент Юридичного ін-ту ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»

ORCID: 0000-0002-1532-2753

Наук. керівник: Сацький П.В., к.і.н., доц.

НЕРУХОМІСТЬ КИЇВСЬКОГО КОМЕРЦІЙНОГО ІНСТИТУТУ В 1908-1912 рр.

Київський Комерційний інститут (нині Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана) було утворено 1906 р. і він від початку функціонував під назвою Вищі комерційні курси. Проте, вже у 1908 р. відбулася трансформація в інститут. Як для будь-якого навчального закладу, для ККІ гостро постало питання набуття приміщення, в якому має відбуватися надання послуг вищої освіти. Тому темою доповіді є історія набуття нерухомості та її розширення ККІ в період 1908-1912 рр.

Навчальні заклади є візитівкою будь-якого міста, в якому вони розташовуються. Ці заклади приваблюють увагу як жителів міста так і

гостей, а тому вони дбають про свій фасад, тобто, про будівлі, котрі можна побачити на рекламній продукції, символіці, сайтах, світлинах, присвячених цим закладам. Нерухомість начальних закладів часто стає опорними точками планування архітектурних ансамблів й детальних планів міської забудови, має вплив на розробку генерального плану. Тому історія питання розбудови нерухомості навчального закладу є доволі актуальним предметом для дослідження.

Від початку Вищі комерційні курси (із 1908 р. Київський Комерційний інститут – далі ККІ) розташовувались за фактичною адресою Бібіковський б-р 22 (нині б-р Тараса Шевченка у Києві). Проте, ККІ не був власником цього приміщення, яке буде придбано лише у 1910 р. Ця адреса вказувалась на офіційних бланках Інституту для листування.

Вже у статусі інституту, в 1908 р., ККІ розглядав можливість купівлі земельної ділянки для побудови свого приміщення у престижному і зручному з точки зору логістики районі Києва, на розі вул. Мало-Володимирської і Св'ятославської (нині вул. О. Гончара і В. Липинського відповідно). Варто зазначити, що в результаті більш пізньої забудови колишня Св'ятославська вул. нині не виходить до колишньої Мало-Володимирської. На засіданні Ради Київського Комерційного Інституту, котре відбулося 5 жовтня 1908 р., було вирішено тимчасово утриматися від купівлі земельної ділянки та звернутися до міської Думи з проханням виділити земельну ділянку у користування для зведення будівлі ККІ. При цьому, розглядався варіант отримання в користування земельної ділянки на тому ж розі вул. Мало-Володимирської і Св'ятославської. Юридичний супровід цього питання доручили професору О. О. Ейхельману. Вже на засіданні Ради Інституту 21 жовтня 1908 р. було зазначено, що Дума відмовила у надані земельної ділянки на Мало-Володимирській, проте було запропоновано можливість отримання земельної ділянки по вул. Гоголівській (нині ця вул. Києва має таку саму назву) [1, Арк. 3; 2, Арк. 4].

Проте, 12 лютого 1909 р. на засіданні Ради Директор ККІ М. В. Довнар-Запольський заявив про відмову і від отримання у користування

земельної ділянки на Гоголівській вул. й вніс пропозицію щодо купівлі садиби, при цьому розглядалися наступні варіанти:

1) Бібіковський б-р 54 із граничною сумою у 90 тисяч руб.;

2) Львівська вул. (нинішня вул. Січових Стрільців) № 45 до 50 тис. руб.;

3) Садиба Фальберга до 40 тис. руб.;

4) Львівська № 16 до 50 тис. руб.

Садибу, за рішенням Ради, мало бути придбано попечительським товариством і М. С. Чеювичу було доручено розробити статут цього товариства і в тижневий строк представити його членам Ради. Відповідно, одним із пунктів статуту Товариства мало бути передбачено можливість передачі ним майна Інституту або іншій установі котра здійснює навчання за програмами вищої освіти у разі ліквідації ККІ. Очевидно, що попечительське товариство мало виконувати функцію проміжної ланки у процесі залучення ресурсів для придбання приміщення [3, Арк. 7 зв. – 8 зв.].

Пошук садиби, придатної для організації в ній навчального процесу, тривав більше року. 30 листопада 1910 р. відбулося засідання Ради Інституту, на якому постановлено придбати у дворянина В. М. Білогорського нерухомість за адресою Бібіковський б-р 22 за загальну суму в 154 тисячі руб., відповідальними за підготовку й укладення цієї угоди були члени Ради Єрченко П. Ф. та Катков М. М. Переговори щодо купівлі відбувались за участі конкурентів, проте, угоду було завершено, і вже 15 грудня 1910 р. дана садиба стала належати ККІ. Вона розташована на розі нинішнього б-ру Тараса Шевченка і вул. Пирогова (на 1910 р. Пироговська). У цій будівлі КНЕУ під різними назвами функціонував до 1934 р., тобто, до свого переїзду до Харкова, а нині там знаходиться НПУ імені Драгоманова.

Ще до придбання садиби Білогорського 15 грудня 1910 р. у власності ККІ вже перебувала будівля за адресою Бібіковський б-р 24. Цього приміщення для зростаючого Інституту було явно не достатньо. На засіданні Ради Інституту 12 грудня 1909 р. директор Київського Комерційного Інституту виступив із доповіддю, про необхідність прибудови, або надбудови будівлі ККІ. Також під час засідання лунали

питання, щодо того, чи буде надано кошти «Попечительством охраны образования» на надбудову 4 поверху на існуючу будівлю або на прибудову до вже існуючої будівлі по Пироговській вул.. На цю потребу, як зазначалось, мало би бути виділено 15 тис. руб. і у разі як їх не буде виділено, то довелось би відкласти перебудову будівлі до 1911 р. Під час засідання Ради зазначалось, що число слухачів 1910-1911 н. р. збільшиться і відповідно необхідно буде почати надбудову 4 поверху над вже існуючою будівлею, або прибудову до неї по Пироговской вул. й роботи слід завершити до жовтня 1910 р. Для консультації вирішили залучити архітектора Голубятнікова, після чого необхідно було звернутися до Попечительства. На цьому ж засіданні було підняте питання про остаточну відмову від міської землі для побудови будівлі Київського Комерційного Інституту. Рішення прийняли на користь надбудови 4 поверху на будівлі за адресою Бібіковський б-р 24 [4, Арк. 20-20 зв.] і 4 травня 1910 р. підряд на виконання робіт надано купцю А. М. Меню.

У квітні 1911 р. вчергове постає питання про розширення бази нерухомості Інституту. ККІ починає пошук підрядників на побудову двох нових будівель, серед яких мала бути лабораторія для проведення практичних занять. 24 квітня 1911 р. відбулося засідання Ради Інституту, на якому було затверджено склад будівельної комісії ККІ, до якої увійшли: Єрченко П. Ф., Єгоров І. В., Воблий К. Г., Ейхельман О. О., Кобецький Й. Р., Ришков П. Н., Ботяновський Г. П., Формаковський В. В., Обремський В. А., Соколовський А. П. Ця Комісія мала вирішувати поточні питання, пов'язані із організацією й проведенням будівельних робіт [5, Арк. 13].

Паралельно відбувався пошук підрядників на будівництво і свої послуги пропонували купці: Кучер Л. Б., Грінберг С. Г., Мень А. М., Розенблюм Є. М., Колмаковський Ш. Ш. та інші. Зупинилися на пропозиції купця першої гільдії Колмаковського Ш. Ш., з яким у травні 1911 р. було укладено договір підряду відповідно до якого він до кінця травня того ж року мав знести старі будівлі й очистити місце від сміття на якому планувалося побудувати нові будівлі. Триповерхову будівлю

Колмаковський мав повністю закінчити до 15 серпня 1911 р., а новий корпус до 15 вересня 1911 р. [6, Арк. 70].

Як можна бачити із архівних документів, терміни будівництва були прострочені, оскільки 25 вересня 1911 р. Правління Інституту направило Ш. Колмаковському телеграму в якій прохало вказати термін закінчення робіт та здачі обох корпусів. Остаточні роботи були завершені в березні-квітні 1912 р., оскільки на 3 квітня 1912 р. була скликана будівельна комісія, головним питанням на засіданні якої був прийом робіт по обох корпусах [7, Арк. 43].

Роки 1911-1912 для Київського Комерційного інституту були часом великого будівництва й реконструкції. На побудову нових корпусів, критого дворику і надбудову 4 поверху протягом 1911-1912 рр. загалом було витрачено 128 619 руб. На ремонт будівель № 22 та № 24 загалом за 1911-1912 рр. було витрачено 16 143,5 руб.

Видатки на будівлі ККІ за 1911-1912 рр. склали 17 618 руб., найбільшою статтею було утримання служителів та двірників – 7 804 руб. + 744 руб. додаткових винагород, наступними за величиною видатками були опалення (3509 руб.) та освітлення (2489 руб.) а також 1230 руб. було сплачено в якості податків, решта видатків не перевищувала 1 тисячі руб. [8, Арк. 1, 3].

Отже, розглянувши архівні документи, ми можемо побачити, як відбувалося поступове розширення бази нерухомості ККІ. Причому всі будівлі інституту знаходилися в престижному районі Києва, а менш престижні варіанти навіть не розглядались. Проте в майбутньому ККІ чекають труднощі, які викличе «Велика Війна», серед яких основний удар, на наше переконання, нанесла евакуація до Саратова у 1915 р., та його повернення восени 1916 р., а далі – буремні роки Громадянської війни та перші роки існування в радянські часи.

Список використаних джерел:

1. Протоколь засідання Совѣта Київскаго Коммерческаго Института. 5 октября 1908 года // Державний архів м. Києва (далі – ДАК). – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

2. Протоколь соединенного заседания Учебного Комитета Совѣта Кіевскаго Коммерческаго Института. 21 октября 1908 года // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

3. Протоколь заседания Совѣта Кіевскаго Коммерческаго Института. 12.ІІ.09 г. // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

4. Заседаніе Совѣта (Кіевскаго Коммерческаго Института. – Авт.). 12 декабрия 1909 года // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

5. Г. Дѣлопроизводителю Правления (від – Авт.) Дѣлопроизводителя Учебного Комитета и Совѣта. Апрѣля 26 дня 1911 года // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

6. (Проект договору між Головою Комітету Товариства піклування про вищу комерційну освіту в Києві М. Довнар-Запольським і Членами Комітету та купцем 1-ї гільдії Ш. Ш. Колмаковським із внесеними вручну доповненнями – Авт.) // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

7. (Павлу Нікіфоровичу Ришкову повідомлення про дату засідання будівельної комісії – Авт.). 31 марта 1912 г. // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

8. Отчетъ по хозяйственной части Кіевскаго Коммерческаго Института за 1911-1912 отчетный годъ // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 3.

*Співак Вікторія Юрїївна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА.*

АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА

На сьогодні основою енергетики світу є не відновлювані первинні джерела енергії: нафта забезпечує 33% світових енергетичних потреб, вугілля забезпечує їх приблизно на 30%, а природний газ - на 24%.

Разом це становить близько 87% світових енергетичних потреб. Якби поставки даних обсягів вуглеводнів були істотно порушені, це стало б великим шоком для всієї світової системи. Майже всі сфери життєдіяльності залежать від них. І хоча вичерпання даних джерел прогнозується не на найближчі 5-10 років, згідно «Статистичному огляду світової енергетики» нафто гіганта British Petroleum, у нас повинно вистачити всіх цих запасів приблизно до 2070 року, перехід на відновлювані джерела енергії це можливість завчасно потурбуватись про майбутнє на Землі. [4]

Це призвело до зростання значення ефективного використання альтернативних відновлюваних джерел енергії. До них належить: сонячне випромінювання, енергія вітру, гідроенергія малих рік, теплова енергія доквілля, енергія морських хвиль, термальних вод, а також теплові скиди промисловості. Також альтернативні джерела енергії можуть компенсувати недоліки існуючої енергетичної системи, адже запаси енергії сонця, води, вітру та біологічної сировини в країні практично невичерпні та сприятимуть економічному зростанню за рахунок скорочення витрат на енергію в усіх сферах господарювання [3, 177].

Згідно з новим дослідженням Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA), відновлювальні джерела енергії (ВДЕ) у більшості регіонів світу стали найдешевшим та найдоступнішим новим джерелом енергії.

Комплексне дослідження організації показало, що витрати на «усі комерційно доступні технології відновлюваної енергетики» знизились в 2018 році:

- концентрована енергія сонця стала дешевше на 26%,
- біопаливо – на 14%,
- сонячна енергетика і сухопутний вітер – на 13%,
- гідроенергетика – на 12%.
- геотермальна електрика і енергія морського вітру – на 1%.

[2]

Очікуване зменшення витрат на виробництво робить альтернативну енергетику ще більш привабливою як у світі, так і в

Україні. Показовим є той факт, що єдиним джерелом енергії, яке під час карантинних заходів, спричинених корона вірусом SARS-CoV-2, продемонструвало збільшення відпуску на 2% була відновлювальна енергетика. [8]

Енергетична політика України має назву Енергетична стратегія України на період до 2030 р.[9] У стратегії йдеться, що використання ВДЕ є важливим для покращення енергетичної безпеки та скорочення негативного впливу енергетики на стан навколишнього середовища. Відновлювана енергетика в Україні є важливою на національному рівні, але також має міжнародний вимір: допомога у покращенні енергетичної безпеки в Європі та боротьба зі зміною клімату [6, с 61].

На сьогоднішній день основними інструментами державної політики стимулювання розвитку вітчизняного сектору ВДЕ є: встановлення НКРЕКП «зеленого» тарифу на електричну енергію, вироблену з альтернативних джерел та встановлення стимулюючого тарифу на теплову енергію з відновлювальних джерел.

Окрім встановлення «зелених» тарифів сектор стимулюється первинним законодавством, зокрема Законом України «Про ринок електроенергії» передбачено можливість укладання довгострокових договорів на закупівлі електроенергії, виробленої за «зеленим» тарифом, до 2030 року.

Розвитку сфері відновлювальної енергетики також сприяє Закон України, яким були внесені зміни до Податкового кодексу України та Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів». [1]

В Україні існує достатня сировинна база для видобутку альтернативних видів палива. Так, наприклад, загальні річні обсяги відновлюваних ресурсів біомаси становлять 115,5 млн т. Можливий енергетичний потенціал обсягу біомаси складає 22,0 млн т у. п., з яких технічно доступний енергопотенціал оцінюється в 13,2 млн т у. п. на рік [5, с106].

Незважаючи на це, у листопаді 2021р. ліквідність ринку електроенергії продовжує бути на критично низькому рівні, зокрема такої ситуації сприяють цінові маніпуляції.

Таким чином, проблематика полягає у наступному:

1. Існуюча законодавча база остаточно не врегулювала проблему накопичення боргів перед виробниками електроенергії із альтернативних джерел.

2. Урядом України не розроблена комплексна стратегія функціонування сектору ВДЕ до 2030р. з огляду на активний розвиток водневої енергетики у світі та виклики, які пов'язані із втратою ліквідності енергоринку та зміною структури національної економіки через пандемію COVID-19. [1]

До проблем електроенергетики України відносяться:

1) зниження надійності електропостачання, обумовлене високим зносом основних виробничих фондів і відсутністю інвестицій для їх оновлення.

2) відставанням в освоєнні сучасних технологій;

3) наявністю перехресного субсидування;

4) складністю питань технологічного приєднання споживачів до електричних мереж [7, 175].

Використання нетрадиційної та відновлюваної енергетики на сучасному етапі розвитку економіки України, безумовно, є недостатнім. Україна має значні ресурси для розвитку відновлюваної енергетики Це у поєднанні із сприятливим законодавством та «зеленими» настроями суспільства дасть змогу підвищити потенціал розвитку відновлюваних джерел енергії у країні.

Список використаних джерел:

1. Білявський М. Орієнтири розвитку альтернативної енергетики України до 2030 р. [Електронний ресурс]/ Максим Білявський. - Український центр економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова. – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/statti/orientyryrozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030r>.

2. Відновлювана енергія стала найдешевшою в більшості регіонів світу – дослідження. 31 травня 2019 року. Традиційні газ та вугілля швидко програють своїм екологічним конкурентам. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/news/20197928-vidnovlyuvana-energiya-stalanajdeshevshoyu-v-bilshosti-regioniv-svitu-doslidzhennya>.

3. Волошин О. Л. Розвиток альтернативної енергетики в Україні: сучасний стан та результативність механізмів державного регулювання / О. Л. Волошин // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2015. - № 1. - С. 176-181.

4. Когда закончится нефть и к чему это приведет? 30 апреля 2019 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bcs-express.ru/novosti-i-analitika/kogda-zakonchitsia-neft-i-k-chemu-eto-privedet>.

5. Магійович І. Альтернативна енергетика: проблеми та перспективи розвитку / альтернативна енергетика: проблеми та перспективи розвитку / І. Магійович // Аграрна економіка, 2020, т. 5, № 1-2. – С. 105-111

6. Русіна Ю. О. Альтернативна енергетика в Україні: останні тенденції / Ю. О. Русіна // Цифрова трансформація та інновації в економіці, праві, державному управлінні, науці і освітніх процесах: збірник тез наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (Київ–Буковель, «18–21» березня 2019 року) / Фінансово-економічна наукова рада, 2019. – С. 61-64

7. Рязанова Н. О. Нетрадиційна відновлювана енергетика: проблеми і перспективи / Н. О. Рязанова // ВІСНИК Донбаської державної машинобудівної академії. № 1 (40), 2017. – С. 174-178

8. Звіт міжнародного енергетичного агентства (МЕА). Режим доступу - <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2020>.

9. Енергетична стратегія України на період до 2035 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. №605-р. – Режим доступу:

https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/21012020/Енергетична%20стратегія%20України%20на%20період%20до%202035%20року.pdf.

Тараненко Катерина,
студентка спеціальності 052 Політологія
Наук. керівник: Музиченко Г.В., д.п.н., проф.,
кафедра політичних наук і права,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського

РОЗВИТОК МІСТ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Історично розвиток міст України можна поділити на три етапи. Перший етап має назву самоврядного міста. Характерними ознаками такого міста є схожість з західноєвропейськими містами, і вони були більше розповсюджені в західній частині України. Другий етап це становлення буржуазних міст. Такий тип був в центральній Україні і характерним для нього було розмежування між класами. Сам центр був населений аристократією, а околиці звичайними людьми. Останній третій етап, етап індустріальних міст і в такому типі лишився відбиток радянського досвіду містобудування. Він базувався на трьох основоположних стержнях, так званих ядрах це промислова зона, спальні райони, великі площі для проведення демонстрацій. Такий тип міст був характерним на сході України[1].

До речі, третій тип містобудування вже став класичним як для України, так і для інших країн колишнього СРСР. Проте зараз намагаються використовувати дещо інший принцип будування навіть тих, самих житлових комплексів, але він базується на принципі Радянського союзу. Слід також відзначити, що первинне місто утворення України ґрунтувалося на засадах, які схожі із соціальним партнерством, що в розвинених країнах є широко розповсюдженим.

Як можна побачити з історії українські міста вміли існувати і розвиватися самостійно, але при цьому вони не мали змоги ефективно між собою співпрацювати. Зараз ми стоїмо на четвертому етапі формування нових культурних, політичних, технологічних та урбаністичних засад та принципів будування сучасного міста.

З трансформаційними змінами в суспільстві, економічною кризою на фоні коронавірусу, переорієнтації цінностей на європейський лад, введення реформ, впровадження децентралізаційного процесу, необхідно вдосконалювати українські міста, переорієнтовуючи їхню діяльність і саму систему організації місцевого самоврядування на досягнення більш високої ефективності використання місцевих ресурсів для їх самостійного розвитку.

Процес децентралізації надає можливість містам, селищам, регіонам України проявити себе. Окрім цього, загальнодержавна влада не має стільки ресурсів та інструментів задоволення потреб усіх своїх регіонів тому децентралізація в Україні, яка передбачає самостійність в сфері економіки, ринку праці, дозволяє загальнодержавній владі по-іншому використовувати ресурси, спрямовуючи їх в більш глобальну сферу, сферу загальнонаціональних інтересів [3].

Для того аби така схема спрацювала, необхідно впроваджувати і використовувати усі можливі інструменти соціального партнерства, одним з яких є фандрейзинг.

Соціальна співпраця, або соціальне партнерство при таких умовах виступає об'єднуючою ланкою усіх видів відносин, що потребують взаємної підтримки та допомоги. Соціальне партнерство в організаційно-функціональному просторі треба розглядати, як сукупність правових, організаційних норм, структур, що спрямовані на взаємодію між працівниками та роботодавцями[2].

В дійсності соціальне партнерство стосується більшою мірою взаємовідносин між працівниками та організаційними структурами, що їх наймають. Якщо перенести такий сенс партнерства на рівень місцевого самоврядування певне місто і його співпрацю з іншими містами, то виходить доволі ефективний механізм співпраці та розвитку між містами і не тільки між містами.

Одним із прикладів ефективної співпраці між громадою та владою на місцях є знову ж таки утворення фандрейзингових організацій, діяльність яких спрямована на акумуляцію грошових ресурсів для вирішення. Фандрейзингові компанії в системі соціального партнерства мають велике коло інтересу, підтримки і інструментів залучення коштів.

Тому, якщо почати використовувати соціальне партнерство на місцевому рівні за допомогою некомерційних проектів буде змога налагодити зв'язки між великим містом і прилеглими до нього районами. Якщо в цю схему включити фандрейзингову діяльність, з'являться нові економічні джерела для розвитку інфраструктури міст і районів, які знаходяться під протекцією великого міста.

Список використаних джерел:

1. Кошелюк М. Томас Урс Розвиток українських міст: нові межі – нові можливості. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/rozvytok-ukrainskykh-mist-novi-merezhi-novi-mozhlyvosti> (дата звернення: 17.11.2021).

2. Колосок А. Інституційне забезпечення соціального партнерства. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1478/3/socpartn.pdf> (дата звернення: 17.11.2021).

3. Мацедонська Н.В, Клівіденко Л.М. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/103.pdf (дата звернення: 17.11.2021).

4. Рибак Г.І. Соціальне партнерство – перспективний напрямок розвитку підприємництва та підвищення якості життя населення України. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4160> (дата звернення: 17.11.2021).

*Фартушний Д. С.,
магістр соціології,*

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЧИННИКИ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО ВИБОРУ: ПАРТІЙНІ ІДЕОЛОГІЇ vs. МЕДІА-СКАНДАЛИ

Визначення основних чинників електоральної активності різних соціальних груп є важливою складовою теорії публічного вибору та

теорії політичної поведінки громадян. Для української політики фактично нормою стало проведення позачергових виборів (парламентських, президентських, місцевих тощо), які дозволяють переформатувати політичний простір за допомогою виборів. Дослідження електоральної активності перебувають на перетині різних наукових просторів: політичної соціології та комунікативістики, політичного PR, політичної психології, раціональної традиції (Р. Колінз) та соціальної філософії.

Виокремлюють такі моделі електорального вибору: соціологічну, соціально-психологічну та раціонально-інструментальну.

Відзначимо думку В. Бунь щодо відмінностей різних моделей електорального вибору: «У межах соціологічної моделі, одним з головних факторів, що впливають на електоральну поведінку, було визнано тиск на особистість з боку ЗМІ та референтних груп (родини, друзів, колег тощо) і прагнення індивіда до психологічного приєднання до більшості... Наступною моделлю електоральної поведінки є соціально-психологічна модель. Її представники враховували те, що голосування виступає інструментом демонстрації виборцями своєї політичної ідентифікації, тривалого почуття відданості, яке вони відчують до окремих політичних партій... найточніше передбачення результатів виборів може дати дослідження належності окремих індивідів, сімей і навіть окремих соціальних груп до так званих «символічних систем»... Прихильники раціонально-інструментального підходу розглядають електоральну поведінку як вибір, детермінований політико-ідеологічними уявленнями, партійними уподобаннями раціонально-діючої, рефлексуючої особистості» [1].

Українське суспільство, політика та влада знаходяться у стані перманентної виборчої кампанії, через що можна маркувати електоральну активність в якості основної форми політичної активності громадян. Слід констатувати, що остання не знаходить повною мірою вираження в інших інституціональних формах: ані у партійній діяльності (політичні технології та активність штабів усе ще переважають роботу з партійним активом та розгалужену мережу осередків), ані у громадській активності (за винятком «сплесків» 2004 та

2013-2014 років). Відзначимо: «...активізація електоральної участі засобами мобілізації здійснюється на двох рівнях: політико-культурному (політична мобілізація розглядається крізь призму формування активістського типу політичної культури громадян) та інституційному (визначальними в мобілізаційному потенціалі суспільства є діяльність політичних інститутів – партій, органів державної влади, громадських організацій тощо). Концептуалізація чинників електоральної поведінки вказує на її залежність від факторів, що визначають поведінку виборця та мобілізують до електоральної участі: приналежність індивіда до соціальної групи, психологічні особливості особистості (ідентифікація з певною партією), економічні моменти (особисте матеріальне становище і економічна ситуація в країні), вплив засобів масової комунікації» [2].

Інституціоналізація партій усе ще «на горизонті», а забезпечення інституційної взаємодії «партія – фракція – публічна влада» досі залишається «білою плямою» усіх реформ, яку влада намагається прикрити утворенням усе нових, іноді навіть штучних, інститутів [4]. При цьому, події 2004 року також напряму пов'язані із президентською виборчою кампанією В. Ющенко проти В. Януковича, а отже – з проблематикою електорального вибору. Погодимось із думкою Д. Яковлева та А. Кройтора, які, досліджуючи поствиборчу ситуацію в Україні у 2019 році дійшли висновку: «У процесі парламентських виборів у 2019 році ідеологія не була визначальним фактором. Партія «Слуга народу», яка перемогла з великим відривом і отримала більшість голосів у парламенті, мало уваги приділяє ідеології. Поки що тривають внутрішньопартійні дискусії щодо ідеологічної доктрини. Навпаки, парламентські старожили, які мають відносно розгорнуту ідеологічну доктрину, отримали мінімальну електоральну підтримку. Це тривожний сигнал, який призведе до зниження уваги до ідеологій на наступних виборах» [3].

Дійсно, якщо ідеологічна ідентифікація у сучасних умовах не відноситься до впливових чинників електорального вибору, а ідеологія не здатна забезпечити підвищення електоральної активності, її слід замінити іншими чинниками. Одним із них є медіа-скандали. Вони, як

складова резонансної політичної технології, поширюються мовби інформаційний «вірус», спричиняють обговорення у соціальних мережах та, як наслідок, підвищити рівень електоральної активності. Щодо електорального вибору, то медіа-скандали утворюють умови для протестного голосування. Цей вибір більш емоційний, аніж раціональний.

Індивід у ході виборчих кампаній діє в умовах дефіциту часу. У громадян, які зайняти повсякденними справами просто не вистачає часу раціонально осмислити значну кількість інформації, яка розповсюджується дуже швидко як традиційними масмедіа так і соціальними мережами, протистояти інформаційним хвилям медіа-скандалів та визначити для себе чіткі критерії вибору. Водночас, індивід діє в умовах надлишку інформації, що заважає виокремити штучно сконструйовані штабами фейки від реальної інформації. Ці дві умови (дефіцит часу та інформаційний хаос) дозволяють партіям та кандидатам маніпулювати різними соціальними групами з метою впливу на їх рівень електоральної активності в залежності від того, чи здатні конкретні соціальні групи забезпечити підтримку певному кандидату або партії.

Саме тому електоральна активність громадян та соціальних груп, до яких вони належать, не обмежується днем голосування, а передбачає збір інформації, її обговорення з членами соціальних груп, визначення критеріїв вибору та прийняття рішення. На жаль, у сучасному політичному просторі практично випадає «партійна ідентифікація» та «ідеологія» як чинники електоральної активності. Хоча, вони могли б відігравати значну роль та посісти важливе місце у електоральному виборі: індивід – соціальна група – політична партія – ідеологія – електоральний вибір. Саме так і відбувається у консолідованій демократії. У вітчизняному контексті чинники електорального вибору можна представити так: індивід – соціальна група – медіа-скандали – електоральний вибір. Партій та їх ідеології елімінуються з процесу електорального вибору, а соціальна група не може повною мірою визначити політичну («громадянську») ідентичність індивіда. Це місце посідають медіа-скандали.

Список використаних джерел

1. Бунь В. Електоральний вибір та електоральна поведінка: основні моделі. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку* : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. Випуск 18. С. 22–27.
2. Розік М. В. Мобілізаційні чинники електоральної участі громадян України на парламентських виборах 1998–2019 рр.: автореф. дис... канд.. політ. наук: 23.00.02. Львів, 2020. 20 с.
3. Kroytor A. V., Yakovlev D. V. Post-election situation in Ukraine: changing faces or ideological transformations? *Contemporary issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development : collective monograph* / A. V. Kroytor, D. V. Yakovlev, S. V. Kutsepal, O. M. Yeremenko, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. P. 1-29
4. Yakovleva, L., Yakovlev, D. Institutional interaction and political choice in a transitional society. What role for the social sciences. *Nationalism and Ethnic Politics*. 2020. № 2(4). P. 582-608.

Чередніченко Олександра Петрівна,
студентка ф-ту урбаністики та просторового планування КНУБА,
ORCID: 0000-0003-0445-2816
Наук. керівник: Тригуб Р. М., к.т.н., доцент, КНУБА

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ОСВОЄННЯ ПІДЗЕМНОГО ПРОСТОРУ

Актуальність. Характерною рисою сучасного світу є стрімка урбанізація, яка супроводжується збільшенням меж міста і зменшенням придатної для освоєння землі. Світовий досвід вже показав економічну та екологічну доцільність та технічну можливість освоєння та використання простору підземних територій великих міст.

Метою даної статті є описати інноваційні підходи до вирішення питання освоєння підземного простору та механізм управління стратегією освоєння підземних просторів.

Об'єкт дослідження – змінення функцій міських територій з використанням підземного простору.

Предмет дослідження – підземний простір міських територій.

Вступ. У великих містах, єдино можливим шляхом розвитку міської інфраструктури зі значним ефектом для міста є освоєння підземного простору.

На даний момент площа земної поверхні, забудована об'єктами житлового, виробничого, соціального і культурного призначення, енергетичні, транспортні та багато інших видів інженерних комунікацій, займають більше 4% від поверхні суші. Загальний обсяг підземної забудови в деяких європейських державах досягає 15%, а то і 20% від їх території. [10]

Основний зміст. Необхідність в спорудженні підземних об'єктів різного призначення і завдання інноваційного розвитку підземної інфраструктури вимагають ефективної співпраці фахівців і вчених, які представляють різні напрямки в сфері містобудування та архітектури, що може посприяти підвищенню зв'язку фахівців різних наукових шкіл. На перших місцях в сфері новаторства підземного містобудування є Японія, Канада і Фінляндія. [10]

Експлуатація підземного потенціалу дозволить більш ефективно використовувати простір, зробить систему руху мобільною, що призведе до зниження кількості шкідливих викидів і рівня шуму і як наслідок - до оновлення і поліпшення якості життя в містах.

Містобудівна діяльність здійснюється відповідно до законодавства. Освоєння підземного простору необхідно для створення сприятливих умов життєдіяльності та забезпечення розвитку міста.

Необхідно також створити ряд законодавчих і стратегічних документів для досягнення цих цілей.

Освоєння підземного простору пов'язано з технічними і технологічними труднощами. Освоєння підземного простору можливо

лише на основі інноваційних підходів до вирішення виникаючих проблем [3]:

1. Зміна режиму підземних вод, викликана зниженням горизонту ґрунтових вод, зміною напрямку потоків, уповільненням або прискоренням динаміки вод. Подібні явища вносять серйозні зміни в тендітну екосистему підземного простору.

2. За рахунок перерахованих вище явищ відбувається зміна систем перенесення речовин, хімічних взаємодій, розчинення і розкладів суб'єктів масиву гірських порід, що призводить до корінної зміни властивостей і складу ґрунту. Як правило, після цього можуть утворюватися просадки і провали ґрунту, виділення шкідливих речовин, посилення корозійних процесів і багатьох інших видів пошкоджень і руйнувань підземних споруд. Це призводить до їх виходу з ладу, що може зажадати значних фінансових витрат на ремонтно-відновлювальні та пуско-налагоджувальні роботи.

3. Зміна мінералогічної структури ґрунту призводить до зміни в підземних просторах електричних полів, що може привести до появи блукаючих струмів.

4. Можливе зараження масиву вміщають підземний об'єкт порід хвороботворними організмами, що позначається на якості води та здоров'я населення.

5. Зниження безпеки підземних і інших споруд при їх експлуатації є наслідком вкрай високої щільності забудови мегаполісів і будівництва підприємств поблизу житлових кварталів.

6. Використання раніше невідомих матеріалів для ремонту і гідроізоляції, що не досліджувалися на предмет взаємодії з характерними для даного району складом ґрунтів, порід, ступенем мінералізації і складом ґрунтових вод.

7. Відсутність достатнього фінансування на утримання, ремонт або консервацію діючих підземних споруд або вже прокладених, але не введених в експлуатацію об'єктів.

8. Недооцінка стану підземних комунікацій.

9. Динамічний вплив підземного транспорту, яке проявляється насамперед у зміні складу і структури вміщує підземну споруду масив гірських порід. [9]

Способи інноваційного розвитку - це сукупність заходів, що призводять до розробки і реалізації нових ідей і знань в виробничих організаціях і структурах з метою їх корисного використання і задоволення запитів споживачів. Основними ресурсами інноваційного розвитку є:

- забезпеченість людськими ресурсами;
- забезпеченість джерелами інвестиційних ресурсів;
- технічна і технологічна оснащеність виробництва.

У світі вже розроблені підходи, що дозволяють описати механізми запуску (активізації) інноваційного процесу в підприємницьких структурах. Також сформована система інноваційних механізмів в цілому і представлена її п'ятьма групами: механізмами організації, механізмами розробки та впровадження, механізмами фінансування і стимулювання, механізмами технологічного трансферу та механізмами інтелектуальної власності. [2]

Представлені в ній етапи розвитку підприємницької структури діляться на 4 етапи:

1) Становлення, яке включає пошук науково-технічних інноваційних рішень, захист інтелектуальної власності, визначення напрямків початкового вкладення коштів, стартове фінансування і освоєння пріоритетних напрямків діяльності.

2) Розвиток, коли ведеться розробка і розвиток науково-технічних рішень, які включають визначення напрямків виробничого інвестування, формування сприятливого інвестиційного клімату та фінансування на стадії освоєння і розширення охоплення ринку.

3) Зрілість. На даному етапі розробляються продукти, інноваційні процеси, а також здійснюється передача технологій. Паралельно ведуться довгострокові інвестиції в участь в капіталі інших підприємств та отримувати доступ до кредитних ресурсів, що дозволяє фінансувати розвиток виробничих потужностей.

4) Занепад. Підприємство починає пошук науково-технічних рішень по заміні застарілих процесів, купувати ліцензій і патентів. Ведеться переорієнтація напрямку і вкладення капіталу підприємницької діяльності, що веде до фінансування згортання застарілого виробництва, дотаціям і субсидіям.

З перерахованих вище етапів можна виділити наступні основні характеристики функціонального забезпечення: інноваційна, інвестиційна, фінансова.

Можна виділити наступні способи інноваційного розвитку технології підземного освоєння простору:

- створення нового продукту;
- підготовка до надання нової послуги;
- перехід на нові види ресурсів;
- перехід на нові технології;
- перехід на новий спосіб організації виробництва;
- перехід на нову організаційну структуру або на новий спосіб управління виробництвом і підприємством в цілому;
- розробка нових способів фінансування проектів;
- розробка нових способів скорочення витрат;
- перехід на нові методи стимулювання і способи мотивації.

Висновки. До інноваційної політики у сфері будівництва підземних споруд має бути застосований комплексний підхід, у рамках якого мають бути передбачені такі заходи, як технологічна політика, що дозволяють оперативно отримати результати, так і довгострокові перспективні програми – такі як підтримка інноваційних підприємств будівельного бізнесу та підвищення фінансування та ефективності науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Такий підхід дозволить стимулювати подальше зростання інноваційного потенціалу, який, у свою чергу, в основному базується на людських ресурсах, дослідженнях та методах впровадження інноваційних розробок.

Список використаних джерел:

1. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность. – М.: Экзамен, 2001. – 576 с.

2. Колоколов В. А. Функционально-физический анализ инновационных решений. – М.: Изд-во Рос. экон. акад., 2001 – 132 с.
3. Куликова Е. Ю. Подземная геоэкология мегаполисов. – М.: Изд-во МГГУ, 2005. – 480 с.
4. Чмыхалова С. В. Ресурсно-экологические проблемы больших городов и пути их решения: Учебное пособие. – М.: Изд-во «Горная книга», 2012. – 328 с.
5. Dereli T., Altun K. A novel approach for assessment of candidate technologies with respect to their innovation potentials: Quick innovation intelligence process. *Expert Systems with Applications*, 2013, 40(3), pp. 881–891.
6. Kock A., Gemünden H. G., Salomo S., Schultz S. The Mixed Blessings of Technological Innovativeness for the Commercial Success of New Products. *Journal of Product Innovation Management*, 2011, no 28, pp. 28–43.
7. Tsai K. H., Fang W., Hsu T. T. Relinking Cross-Functional Collaboration, Knowledge Integration Mechanisms and Product Innovation Performance: A Moderated Mediation Model. *Canadian Journal of Administrative Sci.*, 2012, 29: pp. 25–39
8. Vaccaro I. G., Jansen J. P., Van Den Bosch F. A. J., Volberda H. W. Management Innovation and Leadership: The Moderating Role of Organizational Size. *Journal of Management Studies*, 2012, no 49 (1), pp. 28–51.
9. Освоение подземного пространства, как необходимое условие развития мегаполиса. URL: <http://www.pandia.ru/text/77/182/39421.php> (дата звернения: 21.11.2021).
10. Скупов Б. Все глубже, глубже и глубже. Стратегия инновационного развития подземного городского пространства. URL: <http://ardexpert.ru/article/4137> (дата звернения: 21.11.2021).

Шимко Анна Володимирівна,
студентка будівельного факультету КНУБА
Наук. керівник: Ярошук І.В., к.і.н., доц.,
кафедра політичних наук і права КНУБА

ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ УРБАНІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ

В умовах розвитку економіки України прибуток відіграє ключову роль у діяльності будь-якого підприємства і соціально-економічному розвитку країни в цілому. На жаль, в сучасних умовах збільшення прибутку підприємствами України є складним питанням. Значна частка підприємств взагалі не отримує прибуток, що призводить до їх ліквідації та банкрутства. Прибуток одночасно є і метою, і результатом, і стимулом, і чинником економічної безпеки діяльності підприємства. Можливість отримання прибутку спонукає керівників підприємств шукати більш ефективні способи використання ресурсів, винаходити продукти, на які може виникнути попит, застосовувати організаційні і технічні нововведення, що обіцяють підвищити ефективність виробництва тощо [1].

Сьогодні питання отримання прибутку та підвищення ефективності діяльності підприємства в економіці України є досить актуальним. Прибуток є потужним важелем розвитку, тому головним завданням адміністративного апарату кожного підприємства є розробка ефективної стратегії управління прибутком та збільшення прибутковості підприємства. Вивченням питань, що стосуються прибутковості підприємства та шляхів її підвищення займалась велика кількість вчених, у тому числі Антонюк Р.Р., Хмелевський О.В., Огійчук М.Ф., Єпіфанова І.Ю. та ін [2].

Прибутковість – це показник, який характеризує ефективність діяльності підприємства з точки зору його здатності приносити прибуток та забезпечувати ефективне відтворення використаних ресурсів.

Сутність прибутку є одним з найбільш складних питань у сучасній економіці. Як економічна категорія прибуток виражає «чистий дохід», створений у сфері матеріального виробництва. На рівні підприємства прибуток є частиною його чистого доходу, що залишається після вирахування зі суми доходів підприємства суми пов'язаних з ними витрат. Прибуток розглядають як частину чистого доходу підприємства, отриманого на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик підприємницької діяльності.

Для успішного розвитку будь-якого підприємства та забезпечення ефективності його діяльності необхідно постійно працювати над пошуком шляхів підвищення прибутковості підприємства. Розглянемо розвиток прибутку на прикладі будівельного підприємства ТОВ «БК-БЛК».

Так покращуючи якість продукції, підприємство може збільшити обсяги її реалізації та розмір доходу. В 2018 році в ТОВ «БК-БЛК» всього дохід склав 8112,9 грн., а в 2020 році - 4674,4 грн. зменшення відбулося за рахунок пандемії в країні. Водночас використання якісної продукції може покращити умови життя суспільства і навіть сприяти збереженню здоров'я. Прибутковість підприємства забезпечує сплату податків, тобто держава отримує відповідні доходи, які в подальшому може направити на допомогу незахищеним верствам населення, охорону довкілля тощо. Окрім того, вигоду від діяльності підприємства отримує його персонал у вигляді заробітної плати. Також підприємство може здійснювати додаткові витрати на власний персонал: надавати премії, оплачувати проживання, відпустки, підвищувати його компетентність. Тобто суб'єкти господарювання свідомо чи у відповідності до законодавчо-нормативних активів здійснюють соціальні витрати. Тому облік, в системі якого фіксуються всі операції підприємства, можна назвати соціальноорієнтованим.

Офіційно працевлаштованим працівникам держава гарантує ряд соціальних гарантій, зокрема це:

- Чітко визначені і закріплені трудовим договором умови праці (місце роботи, режим роботи, посадові обов'язки, заробітна плата);

- Виплату заробітної плати двічі на місяць, у розмірі не менше ніж мінімально встановлений законодавством;
- Можливість навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації за рахунок роботодавця;
- страховий стаж для отримання допомоги на випадок безробіття, нарахування пенсії;
- право на оплачувані відпустки: щорічну (не менше 24 календарних днів), соціальні та додаткові відпустки, передбачені КЗпП України;
- право на оплату листка непрацездатності в разі захворювання;
- соціальні послуги і виплати в разі нещасного випадку на роботі та професійного захворювання;
- захист від незаконного звільнення, переведення на іншу посаду, зміну умов праці (без попередження та згоди працівника);
- вихідну допомогу в разі звільнення за ініціативою роботодавця;
- цілої низки інших прав і соціальних гарантій, передбачених чинним законодавством.

Прибуток – кінцевий позитивний результат господарської діяльності будь-якого підприємства. Значення прибутку полягає в тім, що він є:

а) основним джерелом фінансування розвитку підприємства, вдосконалення його матеріально-технічної бази та продукції, забезпечення всіх форм інвестування;

б) об'єктом оподаткування та джерелом сплати податків. Чистий прибуток будівельного підприємства ТОВ «БК-БЛК» становив в 2018 році – 21,0 тис.грн., а в 2020 році – 15,4 тис.грн.

Для того, щоб збільшити прибутковість підприємства необхідно проводити детальний аналіз внутрішніх можливостей підприємства, тобто розглянути усі резерви зниження собівартості продукції, а також зосередити увагу на взаємодії з ринком, тобто детально аналізувати ситуацію на ньому, знайти «свого» споживача та проводити правильну цінову політику.

Список використаних джерел:

1. Т. В. Романова, Є. О. Даровський. Електронний журнал «Ефективна економіка» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3976>.
2. Партола А.С. Шляхи підвищення прибутковості підприємства – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16483/1/Шляхи%20п_двищення%20прибутковост_%20п_дприємства.pdf.
3. Омецінська І.Я., Омецінський О.В.. Соціальні витрати підприємства, їх значення та структура – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/13888/1/Соціальні%20витрати%20підприємства%2C%20їх%20значення%20та%20структура.pdf>.
4. Легальна праця. Соціальні гарантії працівникам. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/kv/216040-legalna-pratsya-sotsialni-garantiyi-pratsivnykam-var-to-uvagy/>.

*Шелудько Олександра,
Студентка КНУБА,
ORCID: 0000-0003-0059-7823*

МІСЬКА ЕКОНОМІКА І ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

1. Міська економіка і екологічні проблеми пов'язані між собою і являються основою, на якій ґрунтується розвиток України. Тому розвиток економіки та ринкових відносин мають сприяти вирішенню тих чи інших екологічних питань, покращуючи стан навколишнього середовища у місті.

Екологізація економіки призвела до необхідності аналізу господарських та промислових процесів, які відбуваються у містах:

- визначення екологічної та економічної доцільності промислової інфраструктури міста;
- дослідження розвитку виробництва та вплив на стан навколишнього середовища;
- визначення стану навколишнього середовища та можливе покращення чи погіршення цього стану;
- оцінка стану міських будівель та споруд в екологічному сенсі та їх вплив на екологію середовища та людини;
- визначити рівень ефективності заходів природоохоронних органів;
- розвиток «екологічної свідомості» у населення.

Для вирішення екологічних проблем у місті, необхідно приймати до уваги такі аспекти:

- Що саме являється екологічною проблемою цього міста.
- Яким чином та за допомогою яких засобів, можливо вирішити існуючу екологічну проблему.
- Як майбутні екологічні та економічні рішення населення вплинуть на екологію міста.

2. Серед існуючих екологічних проблем, для міст виділяють наступні:

- Проблема із забрудненим повітрям.
- Погіршення якості води.
- Не раціональне споживання та використання водних ресурсів.
- Проблеми фауни та флори.
- Також проблеми із деградацією та забрудненням земель.

Крім вище наведених, існують ще проблеми пов'язані з різними галузями виробництва та підприємницької діяльності, що являються джерелами забруднення навколишнього середовища.

Також необхідно пам'ятати про екологію людини. Сюди відносяться: тривалість життя, стан психічного та фізичного здоров'я населення, умови життя, пов'язаними з екологічними чинниками. В питанні про життя населення у місті є позитивні та негативні сторони. До позитивних належать: комфортні умови житла, можливість здобуду

освіту будь-якого рівня та влаштуватися на роботу, різноманіття розваг. Негативна сторона пов'язана з досить швидким і насиченим ритмом життя у місті, що поєднується з відсутністю можливості проводити достатню кількість часу серед природи, тривалим перебуванням у транспорті, що в свою чергу призводить до фізичної та психічної втоми.

3. До 1918 року країна була аграрною і в містах проживало 18% населення. В 1926-1939 роках в Україні почався процес індустріалізації господарства і всього за 13 років рівень населення виріс в 2,4 рази. За рахунок розвитку міст, як промислових центрів, з'являлись нові проблеми:

- Зниження рівня життя, за рахунок збільшення населення міст (приток сільських жителів).
- Часткове знищення історичних зон, через будівництво підприємств.
- Через будівництво нових підприємств руйнувалися міські та приміські ландшафти.
- Територія міста збільшувалась, а житлові райони віддалялись від природних об'єктів.

Навколишнє середовище почало забруднюватись фізичними, хімічними та біологічними речовинами. Це також пов'язано зі збільшенням Змін на виробництві, робота стала майже цілодобовою. Все це збільшує навантаження на природу та організм людини, на стан її здоров'я.

З часом з'являється таке поняття, як екологічна свідомість. Екологічна свідомість – це стан людини чи населення, який містить в собі уявлення, розуміння, знання, судження та емоції, які виражають готовність людини чи населення до дій чи бездіяльність відносно покращення чи погіршення стану навколишнього середовища. Стан довкілля погіршується через певні наші дії, такі як:

- Загазованість повітря (міський та особистий транспорт, куріння).
- Вирубубання дерев (в садах, парках, лісах).
- Скидання фізичних, хімічних та біологічно забруднених відходів у воду та ґрунт.

4. Новою проблемою в Україні є покращення та забезпечення екологічної безпеки населення в умовах формування ринкових відносинах та міської економіки. В ринкових відносинах головним об'єктом ринку являється товар.

Екологічною проблемою являється не сам товар, а тара та упаковка, призначені для подовження терміну зберігання, комфортного використання та переміщення товару. Насправді упаковка призначена не тільки для збереження якості і властивостей товарів, вона також використовується у рекламі товару. На ринку товар може бути однаковий, але споживач несвідомо придбає товар в упаковці, яка виглядає безпечнішою та є екологічною. Тому упаковка відіграє велику роль в економіці, сприяючи іміджу товарів.

Нині виробники товарів знаходяться перед проблемою: з одного боку- упаковка товару є чудовою рекламою, що піднімає попит на товар, з іншого боку – збільшення кількості упаковки лише погіршує стан навколишнього середовища. При виробництві тар та упаковок, виробникам необхідно враховувати терміни розкладання тих чи інших матеріалів:

- папір та друкована продукція – 1-2 місяці;
- тканини з натуральних матеріалів – 3 місяці;
- деревина – 3-10 років;
- поліетиленові пакети – 30-200 років;
- пластикові пляшки – 450-1000 років;
- алюмінієві банки – 80-500 років;
- залізні банки – 10 років;
- скло – 1000 і більше років.

«В Україні за 2020 рік утворилось понад 54 млн. м³ побутових відходів, або понад 10 млн. тонн, які захоронюються на 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею майже 9 тис. га.

Завдяки впровадженню, в 1725 населеному пункті роздільного збирання побутових відходів, роботі 34 сміттєсортувальних ліній, 1 сміттєспалювального заводу і 3 сміттєспалювальних установок перероблено та утилізовано близько 6,3 % побутових відходів, з них: 1,7

% спалено, а 4,6 % побутових відходів потрапило на заготівельні пункти вторинної сировини та сміттєпереробні лінії.» [1]

Тому при розвитку ринкових відносинах, необхідно вивчати та аналізувати методи інших країн при виробництві товарів, з урахуванням всіх можливих впливів на екологічний стан навколишнього середовища та організм людини.

5. Для міст в теперішній час однією з актуальних проблем є формування природного каркасу.

Зелений або природний каркас міста – це неперервний потік зелені, наче «кровоносна система» міста, що зв'язує усі райони та мікрорайони міста між собою та з прилеглими територіями і захищає від антропогенних навантажень.

Розвинена екологія міста дозволяє створити здорове навколишнє середовище, знизити захворюваність та смертність, вирішити і запобігти утворенню нових екологічних проблем, покращити рівень життя населення.

Основні функції озеленення в місті:

- фільтрація повітря, зволоження;
- створення зеленого, природного бар'єру між магістралями та житловими будівлями і ландшафтно-рекреаційними місцями (звукоізоляція, захист від вуглекислого газу);
- поглинання води після опадів, зменшуючи можливість появи зсувів чи осадів;
- регулювання мікроклімату (наприклад в літку крони дерев утворюють тінь, зменшуючи нагрівання поверхонь, магістралей, тротуарів та фасадів будівель);
- організація міського простору, влаштування зелених коридорів;
- покращення умови життя та відпочинку населення.

При озеленення міста необхідно підбирати рослини не лише за естетичними показниками, а ще враховувати можливість фільтрації та зволоження повітря, стійкість до шумового та газового забруднення, до фізичних пошкоджень, засухи, можливих хвороб та шкідників.

Чудовим варіантом може стати озеленення дахів будівель. Приклади вже давно можна побачити за кордоном. Нині дахи будівель мають достатню несучу здатність для організації на них невеликих садів. При створенні зелених садів на дахах будинків необхідно враховувати вже існуюче навантаження від комунікацій, навантаження від саду та прогнозоване навантаження, враховуючи ріст рослин.

Все більш відомим стає поняття «вертикальне озеленення міст». Вертикальне озеленення міст – це чудовий варіант для міст зі щільною забудовою, в такому випадку архітектори проектують неймовірні, естетичні живі фасади з рослин (фітостіни, сади і клумби на фасадах будинків). Таким чином, не маючи достатнього озеленення вулиць, житло та місця праці населення забезпечене необхідною фільтрацією повітря та захист від шумових та газових забруднень.

«У 2000 році у Філадельфії (США) була розроблена програма з озеленення придорожніх зон. Пізніше дослідження виявили, що навколо 52 посівних площ знизився рівень поширення наркотиків. Зокрема, кількість злочинів, пов'язаних зі зберіганням наркотиків, збільшилась по всьому місту на 65%, натомість в озелених районах — впала на 18%.

«У районах із високою злочинністю громадськість повинна приділяти увагу озелененню, а мешканці мають допомагати один одному із благоустроєм присадибних ділянок», — писав американський журналіст Джуліан Спектор.» [2]

Список використаних джерел:

1. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2020 рік. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovymy-vidhodamy-v-ukrayini-za-2020-rik-2/> (дата звернення: 01.12.2021).
2. Платформа рішень для менеджерів природоохоронної діяльності. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ozelenennya-mist-chomu-vazhlyvo-zhyty-ne-v-kamyanyh-dzhunglyah> (дата звернення: 01.12.2021).

3. Екологічні проблеми великих міст як об'єкти суспільно-економічних досліджень/ URL: <http://www.ksau.kherson.ua/files/visnik/2000-13/TNV-2000-13-46.pdf> (дата звернення: 01.12.2021).

4. Фасування продуктів: маркетинг contra екологія. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2018_1_103_117.pdf (дата звернення: 01.12.2021).

5. Поводження з відходами, екологічні аспекти використання упаковки і товару/ URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/2331/1/08.pdf> (дата звернення: 01.12.2021).

6. Вертикальне озеленення міст світу: ідеї дизайну. URL: <https://dendro.kyiv.ua/vertikalne-ozelenennya.html> (дата звернення: 01.12.2021).

*Шелудько Ольга,
студентка архітектурного факультету КНУБА
Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

МІСТОБУДУВАННЯ ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Поява міст на території Київської Русі

Відокремлення ремесла – від землеробства, збільшення кількості ремісників та розвиток торгівлі привели до утворення міст на території Київської Русі. Так звані «гради» – малі поселення, які були центрами землеробської округи в VI – початку IX ст. Згодом деякі з них переформувалися на ремісничо-торгові осередки та адміністративні центри земель. Вони розташовувалися на невеликій відстані один від одного та були погано укріплені.

Упродовж IX – X століття, після об'єднання князем Олегом земель Північної та Південної Русі в єдину державу, міста почали активно розростатися. Багато міст були засновані князями та виникали навколо

боярських садиб. Літопис «Повість временних літ» нараховує 20 міст в IX – на початку X ст. За Лаврентіївським літописом можемо простежити перші згадки таких міст як: Київ (відноситься до найдавніших часів), Іскростінь (946 р.), Чернігів (907 р.), Муром (862 р.) та багато інших. Це дає нам підстави вважати, що ці міста з'явилися набагато раніше вказаних дат, тому що в літописі вони згадуються, як вже функціонуючі та доволі великі об'єднання людей на певній території. У X столітті в літописах згадано вже 32 міста, в XI ст. близько 60, а в XIII ст. більше 300.

Вплив хрещення Русі на будівництво

До хрещення Русі релігійні споруди були на відкритих ділянках, де стояли ідоли та було ритуальне вогнище. Іноді будувались дерев'яні храми, залишки деяких з них збереглись до нашого часу. В 989 році, одразу після хрещення Русі, була побудована перша кам'яна Десятинна церква. Почалося зведення цегляних храмів на території усієї держави. У X – XIII ст. на території Києва та київських земель було зведено більше 50 мурованих споруд. В Чернігівському князівстві – 15. Більшість з них були церквами, що будувались під наглядом візантійські майстрів. До кінця XII ст. кам'яні споруди будувались тільки за наказом князя або церкви, пізніше-бояри та ремісничі.

Порівняльна характеристика архітектури Київської Русі та міст Європи та Малої Азії

Досвід Візантійського будівництва був використаний не тільки руськими князями, а й правителями країн Західної Європи. Типи візантійських архітектурних споруд впливали на архітектуру Малої Азії, Вірменії, Сирії, Грузії та міст Європи. На території Київської Русі високим рівнем відзначалася архітектура колишніх грецьких колоній на узбережжі Чорного моря. Проте вона не копіювала візантійські споруди, а творчо переробляла традиції сусідів та додавала елементи стильової неповторності. Як приклад можна привести собор св. Софії у Києві. Зведений на зразок Константинопольського собору св. Софії він має багато унікальних деталей, що відображають національні традиції руського народу того часу.

Розташування та структура населених пунктів

Міста будувалися на природному пагорбі, часто на мисі, при впаданні однієї річки в іншу. Це давало можливість вдало відбивати напади ворогів. Прикладом міст, що мають таке розташування: Київ, Чернігів, Полоцьк, Псков, Галич та інші. Якщо не було річки, тоді міста зводили поблизу крутих ярів, що також робили населений пункт недоступним з різних боків для противника. На півночі Русі, де не було високих пагорбів, як укриттям люди користувались низинами та болотами, тому що вони були гарним захистом впродовж всього року. В перших століттях існування Київської Русі руське слово «град» мало значення «укріплений пункт». Тому можна стверджувати, що спочатку центральна частина населеного пункту, а саме його фортеця, становила саме місто. Розвиток міст на території Київської Русі IX – X століття розглянемо на прикладі території, про устрій якої збереглися письмові згадки в візантійських та скандинавських літописах. Згідно з типографією Києва X століття місто розташовувалось на висотах над Дніпром і не мало навколо себе прибережної заселеної території. «Тоді вода біля Гори київської, і на Подолі не сиділи люди, а на Горі» [1]. Цей уривок підтверджує розташування Києва початку X століття в межах пагорба, не спускаючись на прибережну зону. В центральній частині будувався княжий палац, язичницькі святилища (згодом християнські церкви), укріплене місце займало незначну територію Києва. Тільки за правління Князя Ярослава, який заклав «Город-великий Київ» [2] з Золотими Воротами та «церкву святої Софії», місто було розширено. Адже до цього моменту місцевість, де були побудовані ці споруди, вважалася «поза градом».

Проте на початку XII століття ситуація з розселенням людей в містах змінюється. Через збільшення притоку людей з сіл в міста, населення не стало вміщатися в межі дитинців. Тому у великих населених пунктах у межі міста почали поступово входити передмістя, що були укріплені невисоким валом. Таке зміцнення називалося «острогом» та оточувало багато міст. Як приклад розглянемо Чернігів. «І билася дружина моя з ним, – розповідає Володимир Мономах про оборону Чернігова від Олега з половцями, – 8 днів за малим валом, не

даючи їм проникнути в острог» [2]. Часто вороги встигали взяти тільки острог, до того моменту, як до міста прибудуть воїни. Тому внутрішнє місто зазвичай залишалося неушкодженим.

Структура міста мала певний роздільний характер. Можна було спостерігати розподіл на внутрішню фортецю та навколишній посад. Посади зазвичай були більші за територією ніж дитинець. Князівська фортеця була заселена в основному міською аристократією: вище духовенство, бояри, дружина та купці. Житло було дерев'яне, але іноді зводились кам'яні будинки для урочистих подій. Так у Києві, поблизу Десятиної церкви було побудовано кілька цегляних палаців, що були нежилими. А ремісники, дрібні торговці, рядове духовенство спускалися ближче до води, на «подол». Назва «подол» в ті часи позначала низовину міста, під горою, де розташовувався дитинець. В будинках обов'язково були печі з каміння та глини. В південних областях житло зводилось з дерева, підлога була нижча землі, стіни обмазані глиною. На півночі Русі підлога була на рівні землі, іноді покрита дерев'яними дошками. У такому розселенні різко позначалося різницю між верствами. Таку протилежність розселення простежується в багатьох містах Київської Русі: Київ, Чернігів, Новгород, та в містах Греції, Риму.

Плани міст

Жодних звісток про регулювання міських планів у нас немає. Спочатку вулиці будувалися без плану. Коли міста розбудовувалися, то задля зручності почали розташовувати будинки в певному порядку. На більш пізніх планах міст можна простежити таку закономірність: напрямок вулиць тісно пов'язаний з напрямком доріг, що сходилися до фортеці.

У місто зазвичай вели головні ворота, розмір та кількість яких залежала від чисельності населення. Наприклад у Києві було 4 брами: Золоті, Жидівські, Лядські та Угорські. У маленьких містах задовольнялися одними ворітьми.

Вулиці називали зазвичай на честь осіб, які мали на цих вулицях великі двори або з'явилися першими на них. Наприклад: Даньславля,

Добриніна. Також в літописах зустрічаються назви пов'язані з ремісничою спеціальністю вулиць: Щитна, Гончарна.

Фортифікаційні споруди в населених пунктах

Надзвичайно важливим у містах була оборонна структура. В IX – XIII столітті майже всі поселення мали дерев'яні укріплення. Через відсутність вогнепальної зброї та важких облогових машин стіни з дерева були надійним захистом проти нападів. Ні в якому разі не можна характеризувати місто за відсутністю кам'яних захисних мурів як бідні населені пункти. Адже на території цих міст були величні кам'яні собори. З цього можемо зробити висновок, що дерев'яні укріплення будували не через відсутність відповідних майстрів, засобів, щоб звести кам'яні, а через те, що люди не бачили в них потреби. Проте незаперечним свідомством побудови кам'яних фортець в містах була фортеця в Ладозі побудована в 1116 р. «Того ж року Павло, ладозький посадник, заклав Ладогу місто камінь» [3].

Як правило у фортеці існувало всього 4 рівні захисту: вал, рів, міські стіни та заборол – це паркан з дерев'яних брусків, що захищали місто від стріл ворога та каміння. Вал зазвичай підіймався над ровом та часто був засипаний із землі, яку брали при виїмці рову. Доказом того, що рів, міські стіни та заборол були на території Київської Русі є уривок з Еймундової саги «послав своїх чоловіків у ліс рубати дерева, переносити їх у місто та ставити на міській стіні... щоб не можна було метати стріл у місто. Поза містом наказав він викопати величезний рів».

Соціальний склад міського населення

Князі підтримували розвиток міст, тому переселення до міст заохочувалось пільгами. Наприклад князь Володимир Святославович в 991 р. «заклав град Білгород і «наруби» в нього від інших міст, і багато людей звів у нього, тому що любив цей град» [2].

В містах зазвичай була велика кількість ремісників, що робили численні сільськогосподарського знаряддя, зброю, прикраси. Більшість з них були вільними, але частина залежала від господарів: купців, бояр. Чисельність привілейованої верстви населення складала набагато меншу частину: князі, дружинники, вище духовенство, купці.

Ще одну категорію містян представляли вільнонаймані люди. Найвність серед населення міст людей, що були готові працювати на тимчасовій роботі, описано в оповіді про зведення церкви Георгія над брамою Софіївського собору в Києві. Будівництво рухалось повільно «і бачивши це князь покликав тиуна і сказав: Пощо трохи біля церкви працюючих; тиун же сказав: пане, ніж справа володарська, бояться люди раптом як роботу зроблять, а плати позбавлені будуть» [4, с. 58–59].

Список використаних джерел:

1. Повість минулих літ. URL: <http://litopys.org.ua/litop/lit01.htm> (дата звернення 01.12.2021).
2. Лаврентіївський літопис. URL: <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr.htm> (дата звернення 01.12.2021).
3. Новгородський перший літопис. URL: <http://litopys.org.ua/novglet/novg.htm> (дата звернення 01.12.2021).
4. Тихомиров М.Н. Древнерусские города. Москва: Госполитиздат, 1956. 475 с.

*Янішевська Ангеліна Олександрівна,
студентка КНУБА*

ПОЛІТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІСТА БІЛА ЦЕРКВА

АНОТАЦІЯ

Дана стаття спрямована на розкриття становлення і розвитку міста Біла Церква під впливом політичних та історико-культурних подій.

ВСТУП

Біла Церква – місто обласного підпорядкування, центр однойменного адміністративного району Київської області, найбільше за чисельністю населення у Київській області. У минулому багате

історією: битви Северина Наливайка проти поляків, база для 70 тисяч повстанців Семена Палія, тут Богдан Хмельницький збирав своє військо під час визвольної війни [2, с. 7]. Місто Біла Церква стало резиденцією для родини Браницьких, що зробили вагомий вклад у його розвиток.

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ МІСТА

Князювання Ярослава Мудрого (1019-1054) стало періодом подальшого розквіту і піднесення Русі та її столиці. Оскільки князь мав на меті укріплювати південні рубежі держави від степовиків, доцільним стало спорудження Пороської оборонної лінії (рис. 1), Змієві вали (рис.2), одного з величних будівництв загальнодержавного значення. Воно розпочалось 1032 р.[1, с. 17]. Цю дату вважають датою заснування міста, адже саме з неї почалась стрімка розбудова території. (рис.3) Тоді місто носило назву Гюргів і мало стати центральним градом відвойованого краю за задумом Ярослава Мудрого. Окрім адміністративного центру, місто стало також і місіонерським осередком нової державної релігії- християнства.

Після спалення міста кочівниками, починається нова сторінка в історії міста. Хоча історики припускають, що в фортеці такого призначення обов`язково повинні були писатися літописи, на сьогодні перші відомі документи, що стосуються розбудови вже не Гюргева, а Білої Церкви, датовані 1552 роком. Саме це є першою згадкою про поселення на Русі з назвою, що носить місто і сьогодні [3, с. 12].

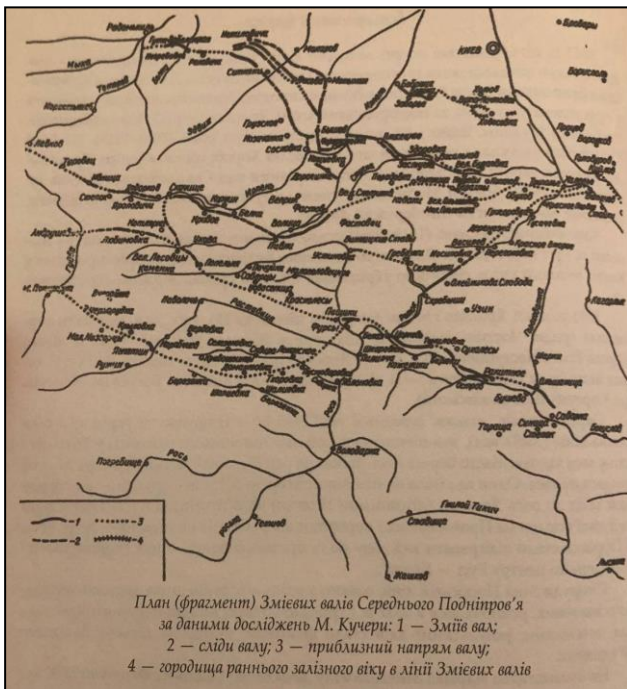

Рис. 1

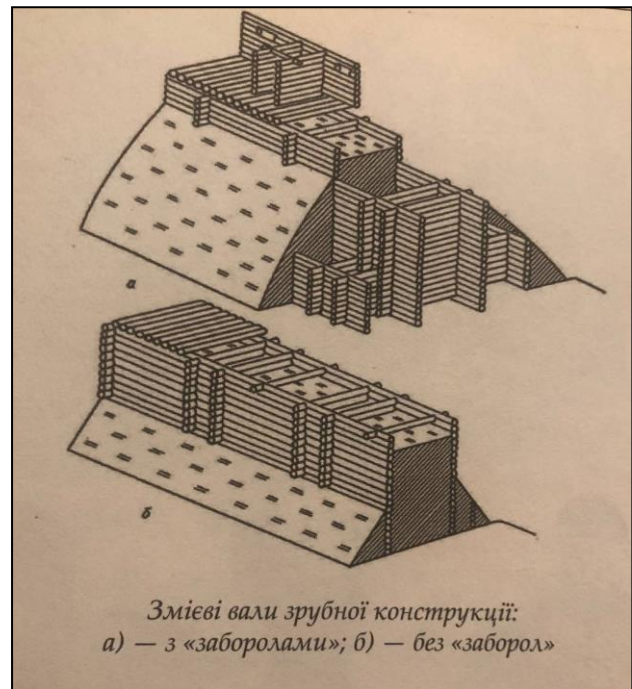

Рис. 2

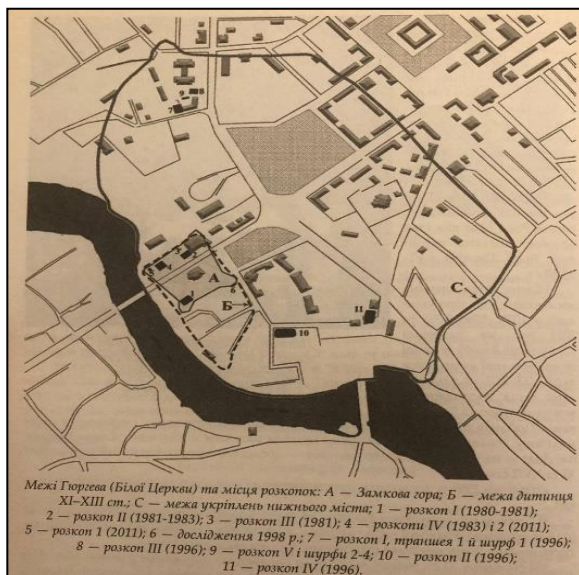

Рис. 3

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ МІСТА

Щодо походження назви міста є декілька припущень. Одні вважають, що місто було назване на честь біло-кам'яної церкви, що довгий час служила подорожуючим до Києва орієнтиром серед спаленого в результаті нападів кочівників міста. Інші ж вважають, що місто назвали так на честь Ярослава Мудрого, який після хрещення носив ім'я Гюрій (Юрій)[2, с. 16].

КУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІСТА

В першу чергу культура Білої Церкви- це час правління Браницьких. Вони зробили вагомий внесок у розбудову міста, дали поштовх до її культурного становлення. Іншими словами, Біла Церква- столиця маєтків графів Браницьких [1, с. 87].

Францишека-Ксаверія Браницького (рис.4) ми знаємо через одруження в 1781 р. з Олександрою Василівною Енгельгардт (рис. 5), небогою Григорія Потьомкіна, фаворита імператриці Катерини II. Як центри своїх володінь подружжя Браницьких обрало саме Білу Церкву, де влаштувало літню резиденцію (1784-1786) (рис. 6). Як зазначають історичні джерела, на знак безмежного кохання Ксаверія до Олександри Браницької, чоловік подарував їй парк, що названий на честь дружини- “Олександрія”. Тут Олександра розбудовує парк: Танцювальний павільйон (рис. 7), Ротонда (рис. 8), Трояндовий острів (рис. 9), Колонада “Луна” (рис. 10), “Руїни” (рис. 11). Достеменно відомо про візит Катерини II, Миколи Павловича Романова(червень 1816р.) до Олександрії [3, с. 56] та їх захват від побаченого: алей, найрідкісніших порід рослин і дерев, вишуканих архітектурних об’єктів, ландшафтів, літньої резиденції Браницьких (на сьогодні не збереглася) та винних погребів.

Для забезпечення своєї сім’ї і прислуги продуктами харчування, Олександра розбудовує ферму в Голендерні, поблизу парку (рис. 12), куди графиня наймає робітників з Білої Церкви. Саме так починає збільшуватись і фінансово розвиватись місто. Разом із парком графиня потроху розбудовує і місто: прокладає кілометрові підземні ходи (на сьогоднішній день не знайдені); будує зимову резиденцію в центрі міста; вкладає значні кошти у розбудову церков та інституту. Ще одним вкладом Браницьких в культуру Білої Церкви стала побудова Торгових рядів (БрУМ - «Браницьких Універсальний Магазин») в 1809-1814, що збереглися донині і стали справжнім культурним та історичним спадком міста(рис. 13).

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8
Рис. 10

Рис. 9
Рис. 11

Рис. 12

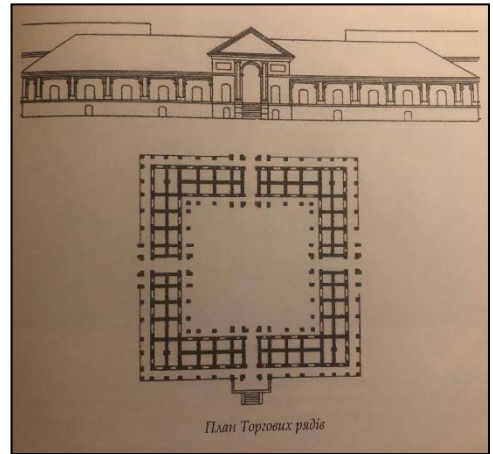

Рис. 13

ІВАН МАЗЕПА В ІСТОРІЇ БІЛОЇ ЦЕРКВИ

Іван Мазепа в селі Мазепинці. В розквіті своєї могутності він уподобав Білу Церкву. Розраховуючись надовго закріпитися в Білій Церкві, гетьман заклав тут церкву. У 1706 році Іван Мазепа почав її зведення у Білій Церкві. Про це свідчить напис, висічений на металевій плитівці, знайдений в 1842 році у фундаменті північної стіни. Місце для церкви було обрано не випадково. Один з її дослідників - викладач Київського університету Бутник-Сіверський писав, що в 1838 р. неподалік від Микільської церкви Олександра Браницька будує Преображенську церкву, дзвіниця якої була споруджена серед руїн вівтарної частини якогось стародавнього храму. План храму не має аналога серед пам'яток української архітектури XVII—XVIII століть, його розміри нагадують розміри таких стародавніх храмів, як Ірининська церква в Києві (1037 р.) або Успенський собор Єлецького монастиря. Нажаль, криваві події 1708 року; подальша передача міста Польщі залишили цю споруду недобудованою. До наших днів дожила лише частина тієї церкви. Проте, під час відвідування міста Т. Г. Шевченком, дана церква була ним замальована в сер. 1840-х рр. (рис. 14)

БІЛА ЦЕРКВА І СУЧАСНІСТЬ

На сьогоднішній день, місто Біла Церква входить до списку історичних міст України та є найбільшим культурним осередком Київської області з археологічними та культурними пам'ятками різних

часів, назвами вулиць, площ та парків, що присвячені відомим діячам різних епох.

- Освіта і наука

Освітня система у місті представлена 22 загальноосвітніми навчальними закладами. Серед них колегіум, ліцей, двома гімназія, п'ять спеціалізованих шкіл, спеціальна школа для дітей з вадами розумового розвитку, дві вечірні школи, один приватний навчально – виховний комплекс. Також у місті розташований Білоцерківський аграрний університет, де навчаються спеціалісти з таких наук як менеджмент, агробіотехнологія, ветеринарна медицина, екологія, економіка. Місто також включає 5 шкіл мистецтв, де навчають музиці, образотворчому мистецтву, театральному мистецтву, танцям та балету.

- Фізична культура та спорт

Для занять фізичною культурою та спортом в місті функціонують: 4 стадіони, 139 спортивних майданчиків, 5 плавальних басейнів, 59 спортивних залів, 55 приміщень для фізкультурно- оздоровчих занять. До того ж, крізь усе місто простягаються велосипедні доріжки, що збільшили чисельність велосипедистів у місті.

Минулого року, волейбольна команда дівчат Білої Церкви посіла 4 місце у міжнародних змаганнях з волейболу; цього року плавець з Білої Церкви здобув три срібні та одну бронзову нагороди на чемпіонаті України серед юніорів та молоді, Володимир Дудка з Білої Церкви виборов “золото” на чемпіонаті в США серед найсильніших рятувальників.

- Культура та туризм

Культурною спадщиною міста є: Дендропарк “Олександрія”, Парк культури та відпочинку імені Т. Г. Шевченка, Київський обласний музично-драматичний театр ім. П.К. Саксаганського, Будинок органної і камерної музики.

У місті діє громадська організація, що носить назву "БІЛА ЦЕРКВА ТУРИСТИЧНА", створена 2017р. Її метою є просвітницька

діяльність щодо історії міста, заохочення молоді до вивчення історії міста, культурний розвиток громадян.

- Фестивалі та свята

Біла Церква- осередок фестивалів і свят, що проводять як для громадян міста, так і для туристів. Серед них: Фестиваль повітряних куль «Олександрійська феєрія» (23 серпня) (рис. 15), День міста (18 вересня), також в парку культури імені Т.Г.Шевченка відзначають Різдво, Новий рік, Івана Купайла.

Станом на 13 жовтня 2021 року, Біла Церква посіло перше місце як найкраще місто України за критерієм безпеки у рейтингу “Forbes”.

За даними рейтинга журналу “Фокус” в рамках масштабного дослідження великих і малих міст України, Біла Церква ввійшла число

кращих міст України, де посідає 35 місце за сприятливу екологію, розвинену інфраструктуру та зайнятість населення.

Рис. 14

ВИСНОВОК

За майже тисячорічну історію, місто Біла Церква зазнало суттєвого розвитку та змін. На це впливали загальноісторичні: політичні, культурні та соціальні події, у багатьох з яких місто відіграло ключову роль. Неоцінним є і внесок самого міста у наукову, культурну та просвітницьку спадщину сучасної України. Однозначно місто не зупиняється на своєму розвитку, розширює свої межі, збільшує чисельність населення.

Список використаних джерел:

1. Бахчеван П. П., Білоконь М. В. Будівельна історія Білої Церкви XI-XXI століть. Том1: ТОВ “Білоцерківдрук”, 2017.
2. Гай А. І., Галкін С. І. Біла Церква. Історія та сучасність газетним рядком: ТОВ “Білоцерківдрук”, 2013.
3. Чернецький Є. А. Історія Білої Церкви. Події, постаті, життя: Видавн. Пшонківський О. В., 2012.

*Яріз Марія,
студентка архітектурного факультету КНУБА,
Наук. керівник: д.і.н., проф. В.Ф.Деревінський,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

Анотація. Досліджено особливості впливу Російської імперії на перетворення внутрішнього життя українських міст та створення міст нового типу.

Ключові слова: міський благоустрій, модернізація, розвиток, промисловість.

Тривалий час українські міста були під впливом Російської імперії. Їх розвиток, благоустрій та промисловість мали важливе значення для добробуту усієї імперії, тож міста модернізували на «московський» лад.

Розвиток великих міст:

Київ. Містобудівний розвиток Києва під впливом імперії почався в другій половині XIX ст. і виконувався за планом 1837 р., який визначив розвиток міста в південному напрямі. Згодом були розплановані квартали в районі Шулявки, Куренівки і Лук'янівки, а вулиці розділені по розрядах. Планування Києва після 1870 р.

розвивалося з урахуванням економічних, природних і технічних умов, що були вигідними для імперського уряду. Головними містоутворювальними чинниками стали лінії зовнішнього і внутрішнього транспорту, прокладені з урахуванням рельєфу місцевості (долина Либіді, Хрещатий Яр), а також розміщення уздовж цих ліній великих громадських будівель. Будівництво Курсько-Київської, Південно-Західної, Полтавської і Києво-Ковельської ліній залізниці істотно вплинуло на забудову районів Києва, що виявилися поблизу пасажирського вокзалу і товарної станції. Розвиток водного транспорту на Дніпрі і його припливах сприяв спорудженню найбільшої в Росії київської річкової гавані та облаштування набережних і пристаней. Ця важлива зміна в плануванні міста забезпечила вихід до річки і визначила перспективи освоєння Куренівки, Оболоні і Подолу. Розвиток зовнішнього транспорту обумовлював об'єм і розміщення в місті промислових підприємств. На початку ХХ ст. зростає значення Києва як промислового, транспортного, адміністративного і культурного центру [3]. Тут концентрується управління цукровою промисловістю і залізницями, споруджуються відділення великих банків, функціонують 6 вищих, 74 середніх учбових закладів, 21 бібліотека і читальня, 3 театри. Також були створені такі значні будівлі, як готель «Континенталь», цирк Крутикова (рис. 1), 6-7-поверхові житлові будинки. На пагорбі над театром розмістилось помістя В. Городецького – найекзотичніша будівля міста (рис. 2).

Одеса. У початковому генплані місто було спроектоване схематично. Головна увага приділялася військовій фортеці і торговому порту, які фактично відрізали місто від моря. На плані були намічені вулиці, прямокутні квартали і площі для розміщення церков і базарів. Містобудівне рішення виходу міста до моря передбачалося лише в затвердженому плані 1821 р. Будівництво Приморського бульвару (рис.3), палацу Воронцова (рис. 4), біржі, Приморських сходів визначило виникнення громадського і композиційного центру міста в приморській частині. Зміна функціональної ролі міста, яке в другій половині ХІХ ст. втратило значення військової фортеці і стало торговим, промисловим та культурним центром України, зумовила

швидке зростання населення. Планування і забудова міста до 1859 р. призвела до високої щільності забудови центру 3-4-поверховими будівлями із замкнутими дворами. Значний розвиток отримують передмістя Молдаванка (рис. 5), Пересип, Романівка. Інтенсивно розвивається також промислове будівництво [1, с. 21]. У 1910 р. в місті працювало 430 заводів, а також 428 початкових, 21 середніх і 5 вищих учбових закладів. Архітектурна діяльність в Одесі у кінці ХІХ ст. отримує ширший і планомірніший розвиток. Покращуються міське господарство і благоустрій міста, ведуться роботи із створення водопроводу, каналізації, мощення вулиць, озеленення і т. д. У кінці ХІХ ст. забудовуються і облаштовуються головні вулиці – Преображенська, Дерibasівська, розбивають міські сквери, вулиці і бульвари озеленюють акаціями і платанами

Харків. Формування містобудівної структури Харкова було обумовлене радіальною схемою вулиць, що історично склалася, з одним загальноміським центром – Університетською гіркою (рис. 6), де розташовувалися магістрат, Покровський собор і університет. У кінці ХІХ ст. у зв'язку з розміщенням в місті великого числа промислових підприємств, будівництвом залізниці, банків, учбових закладів населення його стало швидко рости. Одночасно збільшувалася територія міста. В результаті інтенсивної забудови розширюється і отримує новий архітектурний масштаб історичний центр міста, міняють вигляд Миколаївська і Павлівська площі, на яких будують будівлі міської думи, ломбард, численні банки. Головними вулицями стає Сумська і Пушкінська, на них прокладають трамвайні лінії і зводять багатоповерхові прибуткові будинки. Облаштовується спуск Бурси, навколо нього розбивають сквер [2, с. 151].

Отже, українські міста стрімко розвивались, будувались заводи, транспортні лінії, культурні та адміністративні будівлі. Усе це надавало статусу містам, але зі сторінок історії ми можемо сказати, що усі блага діяли лише на користь імперії та привілейованих родин.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Список використаних джерел:

1. Грицак Я. Парадокси української модернізації: *Критика*. 1999. Ч. 11 (25). Листопад. С. 20–22.
2. Rethinking Ukrainian history / Canadian Institute of Ukrainian Studies; edited by Ivan L. Rudnytsky, with the assistance of John-Paul Himka. Edmonton: The Canadian Institute of Ukrainian Studies, The University of Alberta, 1981. 268 p.
3. Україна в складі Російської імперії XIX — поч. XX ст. URL: <http://izbornyk.org.ua/encycl/eui044.htm> (дата звернення 01.12.2021).

Підписано до друку 01.12.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Зам. № 21-229

Умов.-друк. арк. 3,9. Обл.-вид. арк. 4,1.

Тираж 30 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.

Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.

м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 097 299 38 99.

E-mail: tooums@ukr.net